Артур Чарльз Кларк

Пісні далекої Землі

З англійської переклав Вадим ХАЗІН

Ніде в усьому космічному просторі, в жодному з тисячі світів не знайдеться людей, щоб поділити нашу самотність. Там може бути мудрість, може бути сила; десь із глибин космосу, можливо, величезні прилади… даремно спостерігатимуть, як руйнується наша дрейфуюча простором хмарка, і володарі тих приладів, можливо, тужитимуть, як тужимо ми. Проте, щодо природи життя і засад еволюції, ми своє слово вже сказали. І більше ніколи й ніде людини вже не буде…

Лорен Ейслі, "Неосяжна подорож" (1957)

Я написав негарну книжку, та почуваюся чистим, мов ягня.

З листа Мелвіла до Готорна (1851)

ПЕРЕДМОВА

В основі цього роману лежить ідея, висловлена майже три десятиліття тому в однойменному оповіданні, яке пізніше увійшло до збірки "По той бік неба". Проте написати роман мене "надихнув" — вживаю це слово в негативному значенні — зорепад так званих космічних опер, що заповнили останніми роками екрани кінотеатрів та телебачення. (До речі, який антонім від "надихнуло" — "видихнуло"?)

Прошу правильно мене зрозуміти: мені дуже сподобалися найкращі серії "Зоряних мандрів", як і епічні фільми Лукаса-Спілберга, коли згадати тільки найславетніші приклади з цього жанру. Але твори ці, власне, казкові, а не науково-фантастичні у точному розумінні цього терміна. Нині можна з достатньою певністю стверджувати, що в реальному світі нам, мабуть, ніколи не вдасться перевищити швидкість світла. Навіть якнайближчі зоряні системи лишаться віддалені від нас на чимало десятиліть чи століть; жоден космічний корабель неспроможний буде переправити вас з одного зоряного скупчення до іншого за тиждень, як запросто робить від серії до серії "Ворп-6". Небесний Продюсер спланував виставу зовсім не так.

За останнє десятиліття відбулись також значні й досить дивні зміни у ставленні вчених до проблеми Позаземного Розуму. Ця тематика не поважалась ніким (окрім підозрілих суб'єктів на зразок наукових фантастів) аж до 1960-х років: тут віхою може вважатися книга "Розумне життя у Всесвіті" Шкловського та Сагана, видана 1966 року.

Та зараз тут спостерігаємо тупцювання на місці. Цілковитий провал зі спробами знайти бодай який-небудь слід життя у Сонячній системі або вловити хоча б один радіосигнал із міжзоряного простору, для чого стояли напоготові наші гігантські антени, змусив деяких учених виснувати: "Мабуть, ми таки єдині на весь Усесвіт". Доктор Френк Тіплер, найвідоміший серед прибічників такої точки зору, напевно (і, без сумніву, умисно) образив саганівців, давши одній із своїх статей провокаційну назву "Нема ніякого Позаземного Розуму". Карл Саган з прихильниками (до них приєднуюсь і я) заперечують проти такого висновку, твердячи, що судити так категорично ще дуже й дуже зарано.

Тим часом полеміка розгортається; як хтось влучно висловився, відповідь на користь тієї чи іншої сторони викличе бурю емоцій. Вирішити це питання можна тільки за допомогою фактичних доказів, а не логічних міркувань, хоч якими правильними вони б здавались. Мені особисто було б до душі, якби всі ці суперечки на пару десятиліть припинились, давши змогу радіоастрономам, неначе старателям, що промивають золотоносний пісок, спокійно просівати ту зливу шумів, яка лине на нас із небес.

Цей роман є, власне, ще одна моя спроба створити цілком реалістичну оповідь на міжзоряну тематику — подібно до того, як у "Космічній прелюдії" (1951) я з допомогою знаної або передбачуваної тоді технології зобразив першу подорож, здійснену людством поза межі Землі. В цьому романі ви не знайдете нічого, що суперечило б відомим засадам чи заперечувало їх; єдиною справді буйною екстраполяцією можна вважати "квантовий двигун", але навіть він має вельми поважну рідню (див. Післямову). Якщо він виявиться нездійсненною мрією — що ж, тоді існують деякі ймовірні альтернативи; і коли ми, примітиви двадцятого століття, можемо їх собі уявити, то майбутні вчені, безперечно, винайдуть щось набагато краще.

Артур КЛАРК

Коломбо, Шрі-Ланка,

3 липня 1985 р.

Частина І. ТАЛАССА

1. Пляж у Тарні

Ще до того, як човен обігнув риф, Мірісса зрозуміла, що Брант сердиться. Те, як напружено стояв він біля керма, та й навіть той факт, що на цьому останньому відтинку шляху не віддав кермо у досвідчені руки Кумара, — все це свідчило: щось його непокоїть.

Вона вийшла з-під тіні пальм і невкапно рушила пляжем до води, з зусиллям ступаючи босими ногами по мокрому піску. Коли дійшла до берега, Кумар уже згортав вітрила. її "маленький" братик, нині зростом вже майже такий, як вона, міцний і кремезний, привітно помахав їй рукою. Як же часто вона мріяла, щоб і Брант мав таку саму легку вдачу, як Кумар, кого, здається, ніякі неприємності нездатні вивести з рівноваги...

Брант не став чекати, поки човен торкнеться піску, а стрибнув у воду, коли вона ще була до пояса, і, плескаючись, насуплений, побрів до неї. В руці він тримав якийсь зігнутий металевий предмет з гірляндою обірваних дротів. Він підняв його, показуючи:

— Дивись! Вони знову взялись за своє!

При цьому вільною рукою показав кудись на північ.

— Цього разу їм так не минеться! А мер хай собі торочить, що хоче!

Мірісса відступила вбік, коли цей невеликий катамаран, неначе якийсь первісний морський звір, що робить перший наскок на земну твердь, важко просунувся піском на своїх забортних роликах. Як тільки він опинився поза межами припливу, Кумар вимкнув мотор і вистрибнув із човна, щоб

приєднатися до свого шкіпера, який ніяк не міг потамувати свого обурення.

— Я кажу Брантові, що це, мабуть, якийсь випадок — можливо, плавучий якір чи хтозна-що. Навіщо північани кинуть таку залізяку навмисно?

— Це я тобі поясню, навіщо, — відказав Брант. — Бо вони надто ледачі, щоб розробити технологію самотужки. Бо бояться, що ми надто багато зловимо риби. Бо…

Помітивши посмішку на вустах Кумара, він сердито шпурнув йому металеву штуковину. Кумар спокійно впіймав її.

— Хоч як там є — навіть коли це справді випадковість, — вони не повинні кидати тут якір. Адже на всіх морських картах чітко позначено: ЗАПЛИВАТИ ЗАБОРОНЕНО — ДОСЛІДЖЕННЯ. Тож я все-таки вважаю: треба подати протест.

Брант уже пересердився: навіть найшаленіші приступи гніву рідко тривали в нього довше, ніж декілька хвилин. Аби заспокоїти його остаточно, Мірісса провела пальцями вздовж його спини і якомога м'якше спитала:

— Чи вдалося тобі спіймати яку хорошу рибу?

— Звичайно, ні, — відповів за нього Кумар. — Адже його цікавить лише статистика вилову: скільки кілограмів на кіловат енергії та подібні дурниці. Добре, що хоч я прихопив свою вудку. То матимемо тунця на обід.

І він витяг з човна красеня метрової довжини, чиї кольори швидко блякли, а очі наче оскліли.

— Не часто вдається такого спіймати, — гордо виголосив Кумар.

Цієї миті, коли вони милувалися цією здобиччю, до Таласси повернулась Історія, і їхньому світові, що з незапам'ятних часів жив спокійним злагідним життям, раптом настав кінець.

Знак цього кінця вписано було там, нагорі, в небі, неначе якийсь велетень білою крейдою прокреслив голубе склепіння неба. На їхніх очах інверсійний слід розбився на хмарні жмутки і став скидатися на сніговий міст, перекинутий від обрію до обрію.

І ось якийсь віддалений грім загуркотів, накочуючись на них з невідомих космічних висот. Такого звуку Талассі не доводилося чути цілих сім століть, але його безпомилково впізнала б кожна дитина.

Хоч вечір був теплий, Мірісса задрижала, інстинктивно вхопившись за Брантову руку. їхні пальці сплелися, проте він навряд чи помітив це: він не відривав погляду від розколотого неба.

Навіть Кумар був приголомшений, але він заговорив перший:

— Якась колонія, мабуть, розшукала нас. Брант повільно, але не дуже впевнено, хитнув головою:

— Але навіщо? Вони ж бо мають старі карти й відають, що Таласса — то майже суцільний океан. Прилітати сюди не має ніякого сенсу.

— Може, наукова експедиція? — зробила припущення Мірісса. — їм цікаво дізнатися, що скоїлося з нами? Я ж весь час повторювала, що нам слід було б налагодити лінію зв'язку…

То була давня суперечка, яка поновлювалась кожні кілька десятиріч. Коли-небудь, погоджувалась більшість, Талассі справді треба буде відбудувати оту схожу на велетенську таріль антену на Східному острові, зруйновану чотириста років тому через виверження вулкана Кракан. Та весь час було стільки важливіших справ — чи просто цікавіших.

— Побудова міжзоряного корабля — то грандіозна річ, — замислено промовив Брант. — Не думаю, що якась колонія взялася б за це, якби її не змусила нагальна потреба. Як-от сама Земля…

Він раптом замовк, настала тиша. Попри всі прожиті тут століття, цю назву ще важко було вимовляти.

Всі як один вони обернулися на схід, звідки надходила, напинаючи на море покривало, швидка екваторіальна ніч.

Декотрі з яскравіших зірок вже з'явилися на небосхилі, і над пальмами підіймалося щільне сузір'я Трикутника. Його три досить близько одна від одної розташовані зірки були майже однакової яскравості, але кілька тижнів тому біля південної верхівки сузір'я блиснув якийсь набагато яскравіший прибулець.

Його потьмянілу обгортку було ще видно в телескоп середньої потужності. Та в жоден прилад неможливо було побачити той згусток попелу, що колись був планетою Земля.

2. Нейтральна крихітка

Роки 1901–2000 один видатний історик назвав — більше тисячі років по тому — "століттям, коли сталось усе". І ще додав, що тогочасні люди з ним погодилися б — хоч і з зовсім інших, невірних причин.

Вони з обґрунтованою гордістю вказали б на те, що то була доба наукових досягнень — підкорення атмосфери, освоєння атомної енергії, відкриття основних джерел життя, революцій в електроніці та засобах зв'язку, перших кроків штучного розуму, та найефектнішого — дослідження Сонячної системи з першою висадкою людини на Місяці. Та, як вважав історик, з майже абсолютною певністю можна стверджувати, що навіть одна людина на тисячу не знала про відкриття, яке перевершило за значенням усі вищезгадані, що в порівнянні з ним виявилися зовсім незначними.

Воно здавалося таким же невинним і далеким від земних справ, як раніше — зіпсована фотоплатівка в лабораторії Беккереля, що всього лиш через п'ятдесят років призвела до вогняного смерчу над Хіросімою. Йшлося про побічний продукт того самого дослідження, і починалося все також невинно.

Природа — вельми скрупульозний рахівник і завжди врівноважує прибутки й видатки. Тому фізики були вкрай спантеличені, коли виявили ядерні реакції, в яких після підрахунку всіх складових один бік рівняння не сходився з другим.

Подібно до бухгалтера, який поквапився б поповнити свою касу, побоюючись майбутньої ревізії, фізики змушені були винайти нову частинку. А щоб ліквідувати розбіжність, ця частинка мала бути найнезвичайнішою з усіх — без маси та заряду й одночасно з такою фантастичною здатністю проникати в будь-яке середовище, що легко могла б пройти крізь свинцеву стіну завтовшки в мільярди кілометрів.

Цьому фантомові було дано назву "нейтрино" — зменшувальну від нейтрона. Здавалося, коли-небудь виявити таке ілюзорне творіння природи немає жодної надії, та в 1956 році, завдяки героїчним зусиллям експериментаторів, фізики спромоглись зловити перші кілька зразків. То був тріумф і теоретиків також, бо цим була доведена правильність їхніх фантастичних рівнянь.

Люди в усьому світі цього не знали та й не хотіли знати, але саме тоді розпочався відлік часу до судного дня.

3. Селищна рада

Мережа зв'язку в селищі Тарна ніколи не працювала ефективніше, ніж на дев'яносто п'ять відсотків, але, з іншого боку, жодної пори року чи доби її експлуатаційна надійність не зменшувалась нижче вісімдесяти п'яти відсотків. Як і більшість обладнання на Талассі, її сконструювали давно вже померлі корифеї техніки з таким розрахунком, аби унеможливити будь-яку аварію. Навіть за відмови більшості складових елементів уся система мала б діяти цілком задовільно, чекаючи, поки когось із ремонтників таке становище роздратує настільки, що він вирішить її полагодити.

Інженери називали такий стан речей "приємною деградацією", і цей вираз, як казали деякі циніки, досить влучно характеризував життя на Талассі.

Згідно з даними центрального комп'ютера, експлуатаційна надійність мережі зв'язку становила зараз десь близько дев'яноста відсотків, хоча мер Уолдрон з радістю погодилася б і на меншу. Справа в тому, що за останні півгодини до неї звернулася більша частина мешканців селища, і от у залі засідань ради товклося вже не менше півсотні дорослих та

дітей — набагато більше, ніж та зала могла вмістити з достатньою зручністю, не кажучи вже про брак сидячих місць. Для звичайних засідань кворум дорівнював дванадцятьом особам, і подеколи доводилося вдаватись до драконівських заходів, аби зібрати хоча б таку кількість нагрітих тіл в одному місці. Для решти ж із п'ятисот шістдесяти мешканців Тарни переважним способом участі було відсиджуватися в комфорті власних домівок, спостерігаючи або — коли відчували зацікавленість — голосуючи за ту або іншу пропозицію.

Були також два телефонні дзвінки від губернатора провінції, один із президентського офіса та ще один із служби новин Північного острова. Всі зверталися з однаковим, явно недоречним запитанням, і всі отримали ту саму коротку відповідь: звичайно, ми вас повідомимо, коли щось станеться, і дякуємо за увагу.

Нервуватися було не в правилах мера Уолдрон, і її досить успішна кар'єра керівника місцевої влади завдячувала саме цьому. Інколи, ясна річ, доводилось хвилюватися: наприклад, коли в дев'ятому році століття скоївся найсильніший за сто років ураган, її "вето" мера навряд чи могло б йому запобігти.

— Всім зберігати спокій! — розпорядилась вона. — Ріно, не займай полиць — адже хтось доклав чималих зусиль, аби їх розставити! І в усякому разі тобі вже час лягати спати! Біллі, геть зі стола! Негайно!

Разюча швидкість, з якою було відновлено порядок, свідчила, що цього разу люди напружено чекали, що їм скаже мер. А вона, переключивши канал зв'язку від свого наручного телефона, що весь час настирливо дзижчав, на автоматичний запис, почала говорити:

— Відверто кажучи, я знаю не набагато більше вашого, і малоймовірно, що протягом найближчих годин ми отримаємо яку-небудь додаткову інформацію. Але то напевне був якийсь космічний корабель, і він уже, мабуть, увійшов у нашу атмосферу, коли ми його бачили. Оскільки йому нема куди більше подітися на Талассі, він, очевидно, повернеться до Трьох Островів раніше чи пізніше. Якщо він зараз обертається навколо нашої планети, то на це в нього підуть лічені години.

— Були якісь спроби радіоконтакту? — запитав хтось.

— Так, але досі без успіху.

— А чи слід нам робити такі спроби? — занепокоєно спитав інший.

На короткий час у залі запанувала тиша; тоді радник Сіммонс, мерова права рука, невдоволено пирхнув:

— Це ж курям на сміх. Хоч ми б і принишкли, вони знайдуть нас за десять хвилин. Та вони чудово знають, де ми є.

— Повністю згодна із радником, — сказала мер Уолдрон. — Адже корабель з будь-якої колонії напевне матиме карти Талассі. Хай навіть вони застаріли на тисячу років — все одно там зазначено місце Першої Висадки.

— Але що, як припустити — лише припустити, — що то чужинці?

Мер тільки зітхнула: на її думку, подібні припущення виявилися необґрунтованими вже сотні років тому.

— Нема ніяких чужинців, — твердо сказала вона. — Принаймні досить розумних для міжзоряних вояжів. Звичайно, ми ніколи не можемо бути цього певні на всі сто відсотків, але ще Земля протягом тисячоліття всіма мислимими засобами обнишпорила Всесвіт.

— Існує інша можливість, — сказала Мірісса, яка разом з Брантом та Кумаром стояла в кінці зали. Всі повернули голови до неї, і Брант не міг приховати, що це його трохи дратує. Хоч він і кохав Міріссу, проте часом волів, аби вона не була так чудово інформована — завдяки тому, що протягом останніх п'яти поколінь її родина наглядала за Архівами.

— Що ж саме, любонько?

Тепер настала черга дратуватися Міріссі, хоч вона це й приховувала. їй було неприємно, коли хтось звертався до неї поблажливим тоном, особливо коли особа ця була не дуже розумна, хоч і, без сумніву, спритна (а може, правильніше сказати, хитра?). Той факт, що мер Уолдрон завжди пряла очима на Бранта, анітрохи не хвилював Міріссу; це її просто бавило, й вона відчувала навіть якесь співчуття до старшої за віком.

— Це може бути ще один автоматичний корабель-розсіювач, подібний до того, що колись доставив геноми наших предків на Талассу.

— Але зараз — через таку безодню часу?

— Чому б ні? Перші розсіювачі могли розвинути швидкість, що дорівнювала лише кільком відсоткам швидкості світла. Земля весь час удосконалювала їх — доки там сталася катастрофа. Оскільки пізніші моделі були вдесятеро швидші,

вони за століття наздогнали ті, що стартували раніше, і чимало з них, мабуть, іще летять. Чи ти зі мною згоден, Бранте?

Коли Мірісса зачинала дискусію, то намагалася зробити це так, щоб Брантові здавалося, наче він сам був її ініціатором. Вона знала, що йому притаманне відчуття власної неповноцінності, і прагнула його розвіяти.

Подеколи їй було ніяково від того, що серед мешканців Тарни вона була найосвіченішою. Звичайно, на Трьох Островах було з півдесятка рівних їй за інтелектом, і вона спілкувалася з ними через комунікаційну мережу; але віч-на-віч зустрічалася рідко, хоча, попри всі досягнення техніки зв'язку за багато тисячоріч, нічого кращого за безпосередню зустріч не винайшли.

— Цікава ідея, — промовив Брант. — Може, ти й маєш слушність.

Хоч Брант Фальконер і не дуже знався на історії, проте як інженер він був обізнаний з тією складною низкою подій, що привела до колонізації Таласси.

— Але що робитимемо, — спитав він, — коли це справді інший розсіювач, який прагне знов нас колонізувати? Скажемо: "Дуже вдячні, але не сьогодні"?

Дехто нервово реготнув; потім радник Сіммонс глибокодумно зауважив:

— Я не маю сумніву, що з кораблем-розсіювачем при потребі ми впораємось. Та чи вистачить розуму його роботам змінити свою програму, коли вони виявлять, що тут це вже давно зроблено?

— Мабуть, вистачить. Але їм може здатися, що вони зроблять це краще. В усякому разі, чи то релікт земної цивілізації, чи якась пізніша модель з тієї або іншої колонії, це, певно, робот, тобто автомат.

Пояснювати, чому саме, було недоцільно: кожен знав, з якими фантастичними труднощами й видатками пов'язаний міжзоряний політ корабля з людським екіпажем. Хай навіть технічно можливий, він був абсолютно безглуздий. Адже в роботів така сама мета може бути досягнута незмірно дешевше.

— Робот чи релікт — але що ж ми маємо з ним робити? — запитав один із мешканців.

— Можливо, то буде зовсім не наша проблема, — відповіла мер. — Всі, здається, сходяться на тому, що він попрямує до місця Першої Висадки, але з якого побиту? Як на те, Північний острів набагато скоріше може правити за…

Що мер не мала слушності — таке траплялося нерідко, але щоб це так блискавично виявилось — такого ще не було. Цього разу звук, що наростав з неба над Тарною, був явно не грім звідкілясь із іоносфери, а пронизливий свист реактивних двигунів якогось швидкісного повітряного судна, що летіло вже на малій висоті. Всі в неймовірному для талассіан темпі повискакували з приміщення, та лише перші з них встигли побачити це тупоносе, трикутнокриле чудовисько, яке, затуляючи зірки, спрямовувало свій рух точнісінько на те священне місце, що досі шанувалося як остання ланка сполучення з Землею.

Мер Уолдрон, на мить затримавшись, щоб передати інформацію на центральний пункт зв'язку, приєдналася до інших, що юрмилися зовні.

— Бранте, ти можеш дістатися туди першим. Сідлай свого літака.

Головний інженер-механік Тарни тільки блимнув очима: ніколи ще він не отримував од мера таких прямих наказів. Відтак зніяковіло вимовив:

— Пару днів тому його крило пробив кокосовий горіх. А відремонтувати не мав часу через оту проблему з рибальськими пастками. Але, так чи інакше, він не пристосований до нічних польотів.

Мер кинула на нього довгий важкий погляд.

— Сподіваюсь, хоча б мій автомобіль не пошкоджений, — саркастично мовила вона.

— Звичайно, ні, — відповів Брант ображеним тоном. — З повним баком пального, готовий рушити хоч зараз.

Мерів автомобіль їхав куди-небудь украй рідко: адже всю Тарну можна було перетнути пішки за двадцять хвилин, а всі місцеві перевози продуктів харчування та обладнання здійснювались на міні-піскоходах. За сімдесят років своєї офіційної служби автомобіль пройшов не більше сотні тисяч кілометрів і, як не станеться нещасних випадків, міг би служити принаймні ще ціле століття.

Талассіани з оптимізмом віддавалися різним слабостям, та потягу до старовини, як і споживацьких нахилів, серед тих

слабостей не помічалося. І нікому не спадало на думку, що за віком усі пасажири молодші за цей автомобіль, який вирушив у найзнаменнішу поїздку за всю історію свого існування.

4. Сигнал тривоги

Ніхто не почув перших ударів дзвону, який бив на сполох, провіщаючи смерть Землі, — навіть ті вчені, що зробили це фатальне відкриття глибоко в підземеллі, в покинутій золотій шахті десь у штаті Колорадо.

То був дуже сміливий експеримент, незбагненний аж до середини двадцятого століття. Як тільки відкрили нейтрино, вчені швидко зрозуміли, що мають тепер нове вікно у Всесвіт. Частинку з такою проникаючою здатністю, що пройти крізь планету було для неї не важче, ніж світлу крізь скло, можна використати для того, щоб зазирнути в саме нутро зірок.

І особливо однієї зірки — Сонця. Астрофізики вважали, що знають, які реакції керують енергетичним вогнищем Сонця, а врешті-решт і життям на Землі. В умовах неймовірних температур і тиску в сонячних надрах відбувався ядерний синтез водню в гелій, і результатом ланцюга реакцій було вивільнення величезних запасів енергії. А як побічного продукту — також і випадкових нейтрино.

Оскільки для цих сонячних нейтрино трильйони тонн матерії на шляху були не більшою перешкодою, ніж струмина диму, вони, ледь народившись, мчали в усі боки зі швидкістю світла. Аби пройти крізь усе Сонце й вирватись у космічний простір, їм потрібно було лише дві секунди. І скільки б зірок чи планет їм не стрілося на шляху, переважна більшість цих частинок не будуть зупинені тими вкрай незначними плямами

"твердої" матерії серед безмежної порожнечі, і так триватиме, доки плине Час.

Вісьмома хвилинами по тому, як вони залишили Сонце, крихітний струмок цього сонячного потоку пронісся крізь Землю, і ще крихітніший було перехоплено вченими в Колорадо. Вони розташували свої прилади на глибині понад кілометр — з тим, щоб менш проникаючі випромінювання відфільтровувались, а ці рідкісні, справжні посланці сонячних надр могли потрапити у пастку. Підраховуючи кількість захоплених ними нейтрино, вони сподівались детально дослідити умови, що існують там, куди, як легко довів би перший-ліпший філософ, доступ людині для будь-яких наукових спостережень заборонено назавжди.

Експеримент мав успіх: сонячні нейтрино були виявлені. Але їх було значно менше, ніж очікувалось. За всіма підрахунками, їх мало бути втричі, а то й учетверо більше за ту кількість, яку захоплювали мудровані прилади.

Ясна річ, щось було не так, і протягом 1970-х років Справа про Зниклі Нейтрино набула розмаху грандіозного наукового скандалу. Обладнання перевіряли знов і знов, теорії піддавали скрупульозному перегляду, експерименти повторювались сотні разів — але кожного разу з тим самим приголомшливим результатом.

І наприкінці двадцятого століття астрофізики змушені були дійти тривожного висновку — хоч жоден з них іще не усвідомлював усіх його наслідків.

Все було гаразд і з теорією, і з обладнанням. Негаразд було в сонячних надрах.

Перша таємна конференція за всю історію Міжнародного Астрономічного Союзу відбулася 2008 року в місті Аспен, штат Колорадо — якраз неподалік од місця того першого експерименту, тепер уже багаторазово повтореного в десятку країн. За тиждень спеціальний бюлетень № 55/08, випущений під егідою МАС, із матеріалом під умисно невиразною назвою "Деякі зауваги про реакції на Сонці", став предметом вивчення всіма урядами Землі.

Можна було б припустити, що в міру того, як ця новина поступово ставала відомою, означаючи проголошення Кінця Світу, землян охопить паніка. Насправді ж загал зреагував на неї спочатку приголомшеною мовчанкою, а по тому — лише знизав плечима й повернувся до звичних, повсякденних справ.

Мало які уряди коли-небудь зазирали в майбутнє далі наступних виборів, мало які люди — далі межі життя власних онуків. Та й, врешті-решт, астрономи ж могли помилятися...

Навіть хай над людством навис смертельний вирок, дата його виконання все ще була непевна. Сонце проіснує ще принаймні тисячу років, а хто ж оплакуватиме тих, кому жити через сорок поколінь?

5. Нічна поїздка

Жоден із двох Місяців ще не зійшов, коли автомобіль вирушив найславетнішою дорогою Тарни, везучи Бранта, мера Уолдрон, радника Сіммонса та ще двох старших жителів селища. Брант, хоч і вів машину зі звичною майстерністю, ще не охолонув після мерового зауваження. Той факт, що її пухка рука час від часу лягала на його голе плече, не дуже його тішив.

Але мирна краса ночі і гіпнотичний ритм, з яким пальмове гілля потрапляло в конус світла автомобільних фар, швидко відновили його звичний добрий настрій. І хіба можна дозволити, щоб така дрібна особиста образа грала якусь роль у такий історичний момент, як-от зараз?

За десять хвилин вони будуть на місці Першої Висадки — там, де почалася їх історія. Що на них чекає? Лише одне було певно: прибулець орієнтувався на все ще діючий радіомаяк стародавнього корабля-розсіювача. Він знав, куди прямує, тож, мабуть, походить з якоїсь іншої людської колонії в цьому секторі космосу.

З іншого боку… І тут Бранта раптом уразила тривожна думка. Хтось — або щось! — спромігся виявити цей радіомаяк, який сповіщав усьому Всесвіту, що колись тут пустив коріння Розум. Брант згадав, як кілька років тому було запропоновано відключити передавач на тій підставі, що користі від нього ніякої, а шкода можлива. Пропозиція тоді ледь-ледь не пройшла, причім відхилено її було скоріше під впливом сентиментальних та емоційних міркувань, аніж логіки. Талассі, може, скоро доведеться жалкувати про це рішення, але зараз вже напевно надто пізно, аби щось вдіяти.

Радник Сіммонс, нахилившись із заднього сидіння до мера, тихо запитував:

— Хельґо, — і то вперше Брант почув, як він її називає, — гадаєш, ми зможемо з ними спілкуватися? Адже мови роботів видозмінюються дуже швидко, ти ж бо знаєш?

Мер Уолдрон цього якраз не знала, але вміло приховувати незнання завжди було її сильною стороною.

— Це найменша з наших проблем; зачекаємо, доки вона виникне. Бранте, чи не міг би їхати трохи повільніше? Я хотіла б дістатися туди живою.

Вони рухались із швидкістю, цілком безпечною для цієї добре знаної дороги, але Брант слухняно знизив оберти до сорока кілометрів на годину. Він подумав, чи не прагне мер відстрочити очну ставку: адже то була страшенна відповідальність — зустрітися віч-на-віч з усього-на-всього другим за всю історію планети космічним кораблем звідкілясь із інших світів. Адже за цим стежитиме вся Таласса.

— Кракан! — вилаявся один із пасажирів. — А чи взяв хтось фотокамеру?

— Повертатися все одно пізно, — відгукнувся радник Сіммонс. — Але в усякому разі матимемо ще безліч часу на фотографування. Адже не думаю, що вони, привітавши нас, одразу заберуться геть.

У його словах проступала схвильованість, і Брант не став би ганити його за це: справді, хто може передбачити, що саме чекає на них отам, за ближнім горбом?

— Пане президент, я доповім, як тільки буде щось відомо, — мер Уолдрон говорила, користуючись автомобільним передавачем. Брант навіть не чув виклику — так був занурений у власні думки. Вперше за все своє життя він жалкував, що не досить добре знає історію.

Звичайно, основні факти він знав досконально: кожна дитина на Талассі засвоювала їх на все життя. Він знав, що, в міру того як століття за століттям невблаганно відлічувались на годиннику вічності, сумний діагноз, колись поставлений

астрономами, виявлявся чимдалі слушнішим, а час, коли він справдиться, — чимдалі точнішим. У 3600 році, плюс-мінус сімдесят п'ять років, Сонце перейде в стадію нової зірки — не гігантської, але досить великої...

Один стародавній філософ якось зауважив, що коли людина знає, що її повісять завтра вранці, її розум працюватиме бездоганно. Щось подібне сталося з усім людством в останні роки четвертого тисячоліття. Якщо визначити мить, коли люди нарешті усвідомили правду в усій її страшній наготі, то настала вона тієї грудневої півночі, коли рік 2999-й змінювався на 3000-й. Бачачи, як з'являється на всіх табло ця цифра "3", ніхто не міг позбутися думки, що цифри "4" вже не буде ніколи.

Однак ще з півтисячоліття можна було жити спокійно, і багато чого зможуть зробити ті тридцять поколінь, яким іще судилося жити та вмерти на Землі, як і їхнім предкам. За цей час вони могли принаймні вжити заходів для збереження знань, яких набуло людство, та найвеличніших витворів культури й мистецтва.

Навіть на зорі космічної ери, коли перші автоматичні зонди полишали межі Сонячної системи, вони несли з собою музичні записи, послання й малюнки на випадок, якщо їх зустрінуть інші дослідники Всесвіту. І хоч жодних ознак чужих цивілізацій у своїй галактиці земляни так і не виявили, все ж навіть найзапекліші песимісти вірили, що розумне життя таки існує десь серед мільярдів інших островів матерії у космосі, які були повсюди, скільки сягали найпотужніші телескопи.

На протязі сторіч терабайт за терабайтом інформації про знання й культуру людства висилалися в напрямку туманності Андромеди та її віддалених сусідів. Нікому, звичайно, не судилося знати, чи хтось прийняв ці сигнали, а якщо навіть

прийняв — то чи їх зрозуміли. Але мета цих послань була ясна чи не кожній людині: то було прагнення залишити про себе останню вісточку — щось на зразок сигналу з текстом "Знайте — і ми колись жили на цім світі!"

На 3000-й рік астрономи вже були певні, що своїми велетенськими орбітальними телескопами обнишпорили простір у межах п'ятисот світлових років від Сонця, виявивши всі наявні планетні системи. Були знайдені десятки землеподібних світів, а деякі з найближчих були піддані більш-менш детальній зйомці. Деякі мали атмосферу з такою невід'ємною ознакою життя, як надмірний відсоток кисню. Можна було з достатньою ймовірністю припустити, що люди там вижили б — якби змогли туди дістатися.

Люди не могли, але Людина могла.

Перші кораблі-розсіювачі були надто примітивні, але вони дали сильний поштовх розвиткові технології. З тими двигунами, які було розроблено на 2500-й рік, вони могли, несучи свій дорогоцінний вантаж із замороженими ембріонами, досягти найближчої планетної системи за двісті років.

Втім, людські ембріони — то була найменша частка вантажу. Ще доводилося везти автоматичне обладнання для пробудження до життя й вирощення тих потенційних людських істот, для навчання їх, як вижити в невідомому, але, можливо, ворожому середовищі. Було б марно — та й, по суті, жорстоко — порозкидати голих, нетямущих дітей по світах, настільки ж непривітних, як Сахара чи Антарктида. їм слід було дати освіту, необхідні знаряддя, навчити, як шукати та використовувати тамтешні ресурси. Після посадки розсіювача, який перетворювався на Материнський Корабель, він мав би дбати про кілька поколінь земних посланців.

Та й не одних лише представників людської раси слід було везти, а повний біологічний набір організмів: рослини (хоч невідомо було, чи буде там для них ґрунт), свійські тварини, а також численне розмаїття комах та мікробів — на випадок, якщо нормальний цикл виробництва харчів дасть збій і виникне потреба повернутись до стародавньої практики.

Це починання мало одну безперечну перевагу. Всі хвороботворні бактерії й усі паразити, від яких людство страждало з незапам'ятних часів, можна було залишити на Землі, щоб вони загинули під стерилізуючим випроміненням Нового Сонця.

Банки даних, "експертні системи", здатні дати раду в будь-якій з можливих ситуацій, роботи, механізми заміни й налагодження — все це треба було сконструювати. І так, щоб вони могли функціонувати щонайменше дві сотні років.

Хоч ця справа здавалась нездійсненною, вона була така заманлива, що майже все людство взялося до праці. Адже люди мали перед собою довгострокову мету — останню далекосяжну мету, яка могла виправдати факт існування життя, бо воно тим самим не закінчувалося навіть після загибелі Землі.

Перший корабель-розсіювач залишив Сонячну систему 2553 року, прямуючи до найближчого з близнюків Сонця — зірки Альфа сузір'я Центавра. І хоча кліматичні умови на її планеті Пасадена, завбільшки такій як Земля, були вкрай несприятливі через вплив розташованої поблизу зірки Бета Центавра, до найближчої планети було вдвічі далі. Щоб долетіти до Сіріуса-Ікс, потрібні були чотириста років; коли розсіювач туди прибуде, Земля вже, мабуть, загине.

А щодо Пасадени, то, якби її вдалося успішно колонізувати, часу було б удосталь, аби про цю добру новину сповістити людство. Двісті років на сам політ, п'ятдесят, щоб там укорінитися, побудувавши, зокрема, невеликий передавач, і всього чотири роки на те, щоб сигнал повернувся на Землю, — що ж, як пощастить, то вже десь у 2800 році слід чекати всенародного тріумфу…

Насправді це сталося 2786 року: Пасадена перевершила всі сподівання. Ця звістка дала новий імпульс програмі розсіювання, і з небаченим ентузіазмом люди відправляли корабель за кораблем, кожного разу технічно досконаліший, ніж усі попередні. Останні модифікації вже здатні були розвинути швидкість, що дорівнювала одній двадцятій швидкості світла, і в межах своєї досяжності вони вже мали понад п'ятдесят можливих цілей.

Навіть коли радіомаяк на Пасадені змовк, сповістивши тільки, що перша висадка пройшла успішно, люди швидко отямилися від збентеження. Адже зроблене один раз завжди можна повторити — і ще повторити — успіх буде щоразу ймовірніший.

На 2700 рік вчені відмовилися від примітивної технології заморожування ембріонів. Генетичну інформацію, яку Природа закодувала у спіральній структурі молекул ДНК, тепер навчились розміщати простіше, безпечніше й навіть стисліше в пам'яті найновіших комп'ютерів, так що мільйон генотипів можна було розмістити в кораблі-розсіювачі не більших розмірів, аніж звичайний літак на тисячу пасажирів. Цілу ще не народжену популяцію з усім самовідтворним устаткуванням, необхідним для розбудови нового цивілізованого суспільства, стало можливим запакувати в контейнер розмірами в кількасот кубічних метрів і відправити до зірок.

Саме це, знав Брант, і сталося сім сторіч тому на Талассі, Дорога йшла вгору, і вони вже проминули вибоїни, полишені першими роботами-екскаваторами, які шукали сировину для створення його власних предків. Ще трохи, й вони побачать давно покинуті цехи, а за ними…

— Що таке? — пошепки вимовив радник Сіммонс.

— Стій! — скомандувала мер. — Вимкни двигун, Бранте. — І вона потягнулася за мікрофоном.

— Говорить мер Уолдрон. Ми перебуваємо на семикілометровій позначці. Спереду бачимо якесь світло — його видно крізь дерева — на мій погляд, точнісінько з місця Першої Висадки. Не чути нічого. Їдемо далі.

Брант не став чекати наказу й трохи відпустив важіль швидкості. В його житті це була друга драматична подія — після урагану в дев'ятому році.

Та подія мало не стала трагічною: йому вельми пощастило, що він лишився живий. Можливо, й тут на нього чатує небезпека, але не вірилось. Хіба роботам властива ворожість? Та й чого треба інопланетянам тут, у Талассі? Певно, їх спонукає лише цікавість і вони сповнені дружніх почуттів.

— А знаєте, — мовив радник Сіммонс, — я добре роздивився цю штуковину, коли вона летіла понад лісом, і я певен, що це якийсь літак. Адже розсіювачі ніколи не мали крил та обтічної форми. Та й, до того ж, розміри в цього апарата замалі.

— Так чи інакше, — сказав Брант, — за п'ять хвилин ми дізнаємося, що це за з'ява. Дивіться, воно сіло в Парку Землі —

цього слід було чекати. Може, вийдемо з машини й пройдемо далі пішки?

Парк Землі був ретельно доглянутий овальної форми моріжок зі східного боку від Першої Висадки, та зараз він був для них поза межами видимості, заслонений невиразним чорним силуетом Материнського Корабля — найстарішого й найшанованішого пам'ятника на планеті. А з-позад цього ще не потьмянілого величезного циліндра линуло море світла з якогось, певно, одного яскравого джерела.

— Зупинись перед самим кораблем, — розпорядилася мер. — Тоді вийдемо й поглянемо, що воно таке. Вимкни свої фари, щоб вони нас не побачили раніше, ніж треба.

— Вони чи воно? — спитав один із пасажирів мало не істеричним тоном, але ніхто не удостоїв його відповіддю.

Машина зупинилася в просторій тіні корабля, і Брант розвернув її на сто вісімдесят градусів.

— Так зможемо швидше втекти, — напівсерйозно, напівжартома пояснив він, не вірячи, що на них справді може чигати небезпека. У нього й досі не було певності, чи все це відбувається наяву: можливо, він іще спить і бачить такий дивний і правдоподібний сон.

Вони тихо вийшли з автомобіля, підійшли до корабля, потім обігнули його й побачили різко окреслену стіну світла. Затуливши очі долонею, Брант пильно вдивлявся в джерело світла, мружачись від сліпучого блиску.

Радник Сіммонс мав цілковиту слушність: це дійсно був якийсь літак — або космоліт? — але надто малих розмірів. Хіба

північани? Та ні, то було б абсурдне припущення. Який сенс створювати такий літальний апарат? Адже площа Трьох Островів зовсім невелика, та й створення його приховати було аж ніяк неможливо.

За формою він нагадував притуплене вістря стріли, а сів, певно, вертикально, бо на траві біля нього не видно було ніяких слідів. Світло йшло від єдиного джерела в його верхній обтічній рубці, а зразу над тим джерелом світла блимав червоним сигнальний маяк. У цілому — і це заспокоювало (а може, й розчаровувало) — то був звичайний апарат. Такий явно не міг подолати десяток світлових років відстані від найближчої з відомих колоній.

Раптом це яскраве світло згасло, миттю засліпивши гурт талассіан. Коли до Бранта знову повернувся нічний зір, він побачив, що в передній частині літака є ілюмінатори, з яких м'яко світилися внутрішні вогні. Взагалі цей апарат виглядав майже як літак з людським екіпажем, а не з роботами, як вони вважали!

Мер Уолдрон дійшла саме такого дивовижного висновку:

— Це не робот, там є люди! Не втрачаймо більше часу. Посвіти своїм ліхтариком на мене, Бранте, щоб вони нас побачили.

— Хельґо! — запротестував був радник Сіммонс.

— Не будь йолопом, Чарлі. Ходімо, Бранте.

Що там сказала перша людина, яка опинилася на Місяці майже два тисячоліття тому? "Один маленький крок…" Вони зробили майже двадцять, коли відчинились бокові двері

літального апарата, назовні швидко висунувся складений трап, і їм назустріч вийшли двоє гуманоїдів.

Так їх одразу сприйняв Брант. Та потім збагнув, що його ввів у оману колір їхньої шкіри — точніше, колір, який він бачив крізь гнучку прозору плівку, що покривала їх з голови до п'ят.

Вони були не гуманоїди — вони були люди! Якби він ніколи не бував на сонці, то, мабуть, сам був би такий блідий, як оце вони.

Мер простягнула руки в традиційному, старому як історія, жесті, що означав "Дивіться — зброї нема!"

— Не думаю, що ви зрозумієте мене, — сказала вона, — але ласкаво просимо на Талассу.

Гості всміхнулись, і старший з двох — гарний сивоволосий чоловік років під сімдесят — простягнув руки їй у відповідь.

— Навпаки, — відказав він низьким, з красивими модуляціями голосом — такі голоси Брант навряд чи колись чув, — ми вас чудово розуміємо. І з радістю вітаємо вас.

На якусь мить серед зустрічаючих запала тиша. Та безглуздо ж, подумав Брант, дивуватися цьому. Вони й самі, врешті-решт, без усяких труднощів могли зрозуміти мову людей, які жили дві тисячі років тому. Коли винайшли звукозапис, він увічнив основні фонетичні зразки всіх мов. З того часу словниковий склад міг розширюватись, синтаксис та граматика — модифікуватися, але вимова не зміниться й за тисячі років.

Мер Уолдрон першою прийшла до тями.

— Що ж, тоді нам легше буде порозумітися, — промовила вона нерішуче. — Та звідки ж ви з'явилися? Боюся, ми втратили зв'язок із нашими... сусідами після того, як зруйновано було нашу космічну антену.

Старший чоловік поглянув на свого значно вищого зростом товариша, і між ними, здавалось, відбувся якийсь блискавичний мовчазний діалог. Тоді повернувся знов до мера, яка чекала відповіді.

З неприхованим сумом у своєму красивому голосі він сказав дивну, неймовірну річ:

— Вам, може, буде важко в це повірити, але ми ні з якої колонії. Ми сюди потрапили прямо з Землі.

Частина II. "МАГЕЛЛАН"

6. Над планетою

Ще не розплющивши очі, Лорен точно знав, де він є, і це його вельми здивувало. Після того, як людина проспить двісті років, вона, певно, буде трохи збита з пантелику, але йому здавалося, що він тільки вчора зробив останній запис до бортового журналу. І, скільки міг пригадати, йому нічого не снилося. За це він був дуже вдячний.

Іще з заплющеними очима він зосередився по черзі на кожному з своїх органів. Чути йому було якийсь приємний шепіт голосів, що його явно підбадьорювали. Відчував він і знайоме дихання повітрозамінювачів, а також ледь помітний струмінь, що доносив до його обличчя приємні запахи антисептиків.

Одного він не відчув, а саме ваги. Без усіляких зусиль підняв руку; вона висіла в повітрі, чекаючи нових наказів.

— Привіт, пане Лоренсон, — бадьорий голос раптом злякав його. — Отже, ви зволили знову до нас приєднатися. Як ся маєте?

Лорен нарешті розплющив очі, намагаючись сфокусувати їх на невиразному образі людини, яка плавала в повітрі поруч із його ліжком.

— Привіт… лікарю. Я почуваюся чудово. Та хочу їсти.

— Це завжди добра ознака. Можеш одягтися — але попервах не роби різких рухів. А вже потім вирішиш, чи зберегти цю бороду.

Лорен скерував свою ще плаваючу руку до власного підборіддя й був здивований густиною тієї щетини, що там виявилась. Як і більшість чоловіків, він ніколи не був прихильником повного викорінення рослинності на обличчі — цій темі були присвячені цілі томи психологічних досліджень. Пора вже, мабуть, подумати про це; його розсмішило, якими нісенітницями може бути напханий його мозок, хай навіть у такі хвилини, як зараз.

— Ми прибули і все гаразд?

— Звичайно — інакше ти б іще спав. Все йшло згідно з наміченим планом. Корабель почав будити нас місяць тому, а нині ми вже на орбіті навколо Таласси. Технічні служби перевірили всі системи; тепер настала твоя черга попрацювати. І ще один маленький сюрприз маємо для тебе.

— Приємний, сподіваюсь?

— Ми сподіваємось також. За дві години капітан Бей збирає всіх у Головній Залі. Якщо не захочеш іще ходити, то спостерігай ці збори звідси.

— Я прийду до Зали — хочу побачити всіх. Та чи не можна спершу поснідати? Давно вже я не…

Капітан Сірдар Бей мав утомлений, але щасливий вигляд, коли вітав п'ятнадцятьох чоловіків та жінок, які, щойно оживлені, представлялися тим тридцятьом, що складали тепер команди А і Б. Згідно з корабельними правилами, команда Б мала тепер спати, хоч дехто з них і вештався в кінці Зали, всім своїм виглядом удаючи, що їх там немає.

— Радий, що приєдналися до нас, — звернувся він до новоприбулих. — Приємно бачити тут стільки нових облич. А ще приємніше — бачити планету, усвідомлюючи, що наш корабель подолав перші двісті років свого шляху згідно з планом і без будь-яких серйозних перешкод. І ось перед нами Таласса, як і було намічено.

Всі звернули погляди на відеодисплей, що займав мало не цілу стіну. На більшій частині площі подавалася різноманітна інформація стосовно стану корабля, але одна велика секція була, мабуть, вікном у космос. Вона майже вся була заповнена неймовірно прекрасним зображенням біло-голубої кулі, що сяяла в променях світла. Певно, всі присутні з болем у серці відчули її вражаючу схожість із Землею, якщо дивитися на неї з великої висоти над Тихим океаном: майже суцільна вода і лише декілька ізольованих клаптиків суші.

От і тут була суша — щільний архіпелаг з трьох островів, частково закритий запоною хмар. Лорен подумав про Гавайї, які ніколи не бачив і які вже не існували. Та між двома планетами була суттєва різниця: протилежна півкуля Землі була переважно сушею, тоді як протилежна півкуля Таласси становила суцільний океан.

— Ось вона, — з гордістю проголосив капітан. — Все, як було заплановано. Але однієї деталі передбачено не було, і це, безперечно, внесе корективи до наших подальших дій.

Пам'ятаєте, що Таласса була заселена розсіювачем "Марк ЗА" — п'ятдесятитисячним модулем, який вилетів із Землі 2751 року і прибув сюди 3109-го. Все йшло гаразд, і через сто шістдесят років від них були одержані перші радіосигнали. Повідомлення йшли безперервно протягом двохсот років, а потім раптово обірвалися після короткої звістки про катастрофічне виверження вулкана. З того часу звідси не було ніяких звісток, і на Землі припустили, що наша колонія на Талассі або загинула, або — як бувало з колоніями неодноразово — дегенерувала до стадії варварства.

Спеціально для новоприбулих дозвольте мені повторити, що саме ми тут виявили. Ясна річ, підлітаючи до цієї зоряної системи, ми прослуховували всі частоти. Та марно — не вловлювали навіть радіаційних витоків від працюючих енергосистем.

Коли наблизились, то збагнули, що це ніякий не доказ. Таласса має дуже густу іоносферу. Під нею може бути скільки завгодно середньо— та короткохвильової балаканини, але ніхто з-поза її меж ніколи про це не дізнається. Мікрохвилі, щоправда, проходитимуть крізь неї, але ми, мабуть, не спромоглися їх вловити.

Так чи інакше, на цій планеті виявилась досить розвинута цивілізація. Ми побачили вогні їхніх міст — чи принаймні містечок — як тільки отримали добру видимість на нічній стороні планети. Тут є безліч дрібних промислових підприємств, невеличкий прибережний флот — без великих суден — і навіть з десяток літаків, які можуть розвинути швидкість до п'ятисот кілометрів на годину, що дає їм змогу дістатися будь-куди за п'ятнадцять хвилин.

Очевидно, за такого щільного розселення їм не дуже потрібна авіація, до того ж вони мають непогану мережу шляхів. Але досі ми не виявили ніяких систем зв'язку. І жодного супутника, навіть метеорологічного, хоча, зрозуміло, вони їм потрібні… а, може, й ні, оскільки їхні судна, мабуть, ніколи не випускають з поля зору суходіл. Бо ж іншого суходолу просто немає.

Отака ситуація. З одного боку, цікава, а з другого — вельми приємна несподіванка. Так принаймні мені хочеться думати. Чи є якісь запитання? Прошу, пане Лоренсон.

— Чи були спроби вступити з ними в контакт?

— Ще ні, ми вважали це неприйнятним, доки напевно не знаємо рівня їхньої культури. Хоч як ми поведемося, у них це може викликати справжній шок.

— Чи знають вони, що ми тут?

— Скоріше, ні.

— Але ж наш квантовий рушій — його вони певно бачили!

Запитання було доречне, бо квантовий реактивний двигун за повної потужності створював видовище, рівних якому майже не доводилося бачити людині. За сліпучістю воно дорівнювало атомній бомбі, але тривало набагато довше — місяцями замість мілісекунд.

— Можливо, але я сумніваюсь у цьому. Адже ми були по той бік їхнього сонця, коли здійснювали майже все гальмування. Навряд чи вони бачили нас у сонячному блиску.

По тому хтось запитав те, про що кожен думав:

— Капітане, як це позначиться на нашій місії?

Сірдар Бей задумливо поглянув на аудиторію:

— На цьому етапі сказати щось певне неможливо. Кількасот тисяч людей тут — чи скільки їх може бути — може значно полегшити нашу справу. З іншого боку, якщо ми їм не сподобаємось…

Він виразно знизав плечима.

— Я згадав пораду, яку один стародавній дослідник невідомих країн дав своєму колезі. Якщо ви вважаєте, що тубільці дружелюбні, то такими вони звичайно й виявляються. І навпаки. Тож, доки вони не доведуть протилежне, ми припускатимемо, що вони дружелюбні. А якщо це не так…

Риси капітанового обличчя затверділи, а голос став справжнім голосом командира, який провів свій корабель крізь п'ятдесят світлових років космічного простору.

— Я ніколи не проголошував, що хто сильніший, той і правий, але відчувати це вельми зручно.

7. Володарі Останніх Днів

Важко було повірити, що він уже справді прокинувся і життя розпочинається знову.

Капітан-лейтенант Лорен Лоренсон розумів, що йому ніколи не вдасться забути ту трагедію, яка затьмарила існування понад сорока поколінь, досягши апогея за його власного життя. І протягом першого дня свого нового життя його не полишав страх. Хоч які надії подавала ця таємнича й прекрасна планета-океан отут під "Магелланом", він не міг позбутися настирливої думки: а що ж мені присниться сьогодні вночі, коли вперше за дві сотні років я засну природним сном?

Він був свідком таких подій, які забути неможливо, які переслідуватимуть людство до скону віків. Через корабельні телескопи він спостерігав смерть Сонячної системи. Власними очима бачив, як уперше за мільярд років вивергалися марсіанські вулкани; як Венера на короткий час оголилася, силою могутнього вибуху скинувши свою атмосферу перед тим, як сама була знищена; як гігантські газові спалахи перетворювались на розпечені вогняні кулі. Але все це були пусті, незначущі видовиська в порівнянні з трагедією, що спіткала Землю.

її він теж спостерігав завдяки тим відеокамерам, що проіснували на декілька хвилин довше, ніж приречені люди, які встановили їх, пожертвувавши своїм життям до останку. Він бачив, як…

…сліпучим тьмяно-червоним вогнем запалала Велика Піраміда перед тим, як осіла, перетворившись на калюжу розтопленого каменю…

…оголилося дно Атлантичного океану розпеченими скелями за мить до того, як знов покрилося — але цього разу вже лавою, що ринула з усіх вулканів уздовж Серединно-Океанічного розлому…

…над палаючими лісами Бразилії сходив Місяць, сяючи тепер майже так само яскраво, як Сонце на своєму останньому заході, за хвилини перед тим, як…

…на короткий час Антарктида звільнилася від багатокілометрового льодового покрову, який википів геть…

…могутній центральний прогін Гібралтарського мосту розтоплювався, осуваючись додолу в пекучім повітрі…

В те останнє століття Земля сповнена була привидами, і то були не духи мертвих, а тих, хто вже народитись не зможе. Протягом п'ятисот років народжуваність підтримували на такому рівні, щоб людське населення знизилося до кількох мільйонів на останню годину. Цілі міста — ба навіть країни — збезлюдніли, бо для заключного акту Історії людство прагнуло скупчитися.

То був час дивних парадоксів, бурхливих хитань між відчаєм та гарячковою веселістю. Багатьох, звичайно, вабило забуття, якого вони досягали традиційними способами — наркотиками, сексом, а також небезпечними видами спорту, включаючи, по суті, війни в мініатюрі, ретельно керовані, з використанням узгодженої зброї. Такою ж популярністю користувалася широка гама засобів електронного очищення —

від нескінченних відеоігор з драматичною взаємодією гравців до прямого збудження мозкових центрів насолоди.

Оскільки вже не варто було зважати на майбутнє цієї планети, ресурси Землі та багатства, накопичені за всю її історію, можна було з чистою Совістю розтринькувати. З точки зору матеріального забезпечення, всі люди були мільйонерами, незрівнянно заможнішими, ніж могли собі уявити в найсміливіших мріях їхні предки, плоди чиєї праці вони успадкували. Себе вони називали — суперечливо, але не без деякої гордості — Володарями Останніх Днів.

Однак, хоч мільйони прагнули забуття, все ж було досить таких, хто, як завжди було притаманно людям, знаходив задоволення, працюючи заради цілей, здійснення яких вони за життя не побачать. Тривали наукові дослідження з використанням необмежених ресурсів, що були нині в розпорядженні вчених. Якщо фізик потребував для свого експерименту сто тонн золота, це становило проблему — до того ж, нескладну — для служби постачання, а не для бюджету.

Домінуючими були три теми. Перша стосувалась безперервного спостереження за Сонцем — не тому, що лишались бодай якісь сумніви, а щоб передбачити час вибуху з точністю до року, до дня, до години…

Другою був пошук Позаземного Розуму, знехтуваний після багатовікових невдач і відновлений з відчайдушною рішучістю, хоч, як і раніше, без вагомих успіхів. На всі запитання Людини відповіддю Всесвіту був лиш безмовний космічний пил.

І третьою, звичайно, було розсіювання людської раси на найближчих зоряних системах із надією, що вона не загине разом із смертю Сонця.

На початок останнього століття кораблі-розсіювачі з дедалі зростаючою швидкістю та дедалі досконаліші технічно були вже відправлені до понад п'ятдесяти місць призначення. Більшість місій, як і передбачалося, закінчилися невдачею, але десяток, судячи з радіосигналів, що надійшли на Землю, були бодай частково успішні. Ще більші надії покладалися на пізніші й удосконаленіші моделі, хоч вони мали досягти своїх далеких цілей уже тоді, коли Земля давно припинить своє існування. Найостанніші з них, ще тоді не запущені, могли б долати космічний простір з однією двадцятою швидкості світла і, як усе буде гаразд, зможуть висадитись на призначеній планеті через дев'яносто п'ять років.

Лорен добре пам'ятав запуск корабля "Екскалібур" з його, так би мовити, стапелів у точці Лагранжа між Землею та Місяцем. Хоч він тоді ще був п'ятирічним хлопчиком, але усвідомлював, що той запуск був останній такого роду. Але чому саме, коли ця багатовікова програма набула технічної зрілості, її закривали, він тоді за малолітством не розумів. Не міг він здогадатися й про те, як докорінно змінить його власне життя приголомшливе відкриття, що трансформувало всю ситуацію, давши нову надію людству в останні десятиріччя земної історії.

Попри незліченні теоретичні розробки, ніхто ще не міг аргументовано відстояти ідею космічного польоту з людським екіпажем навіть до найближчої зірки. Те, що подібна подорож тривала б із сотню років, не було вирішальною перешкодою: ця проблема знімалася примусовою сплячкою. Макака-резус спала вже з тисячу років у Пастерівській супутниковій клініці і досі виявляла нормальну мозкову активність. Не було ніяких

підстав вважати, що людські істоти на таке не здатні, хоча рекорд, встановлений одним пацієнтом, який страждав від особливо згубної форми раку, не досяг і двох століть.

Отже, біологічних перешкод тут не було, але нездоланними здавались перешкоди технічного характеру. Корабель, здатний везти тисячу сплячих пасажирів з усім необхідним їм для нового життя в іншому світі, мав би за розмірами мало не перевершувати ті величезні океанські лайнери, що колись були володарями морських просторів Землі.

Побудувати такий корабель за межами орбіти Марса, використовуючи багатющі ресурси поясу астероїдів, було досить легко. А от двигуни, здатні доправити цей корабель до зірок за скільки-небудь прийнятний проміжок часу, винайти було неможливо.

Навіть із швидкістю в одну десяту світлової найперспективніших цілей можна досягнути тільки за п'ять з лишком століть льоту. Подібну швидкість розвивали зонди-роботи, які блискавкою проминали найближчі зоряні системи, подаючи радіосигналами свої спостереження за лічені години прольоту. Проте ніяк не можна було вповільнити їхній рух для зустрічі з іншим кораблем чи посадки; якщо не станеться якась аварія, вони летітимуть просторами без кінця й краю.

Така була основна завада з ракетами — а альтернативи реактивному рухові в космосі ще ніхто не запропонував. Було однаково важко погасити прискорення, як і розвинути його, а ракетне паливо, необхідне для сповільнення, не просто подвоювало складність місії, а підносило її до квадрата.

Спорудити повномасштабний корабель для космічної подорожі сплячих пасажирів, щоб він досяг десятої частини

швидкості світла, потребувало б близько мільйона тонн екзотичних елементів, що використовувалися б як пальне: це було важко, але не неможливо.

Але щоб наприкінці цієї подорожі погасити цю швидкість, кораблю довелося б стартувати не з мільйоном, а з мільйоном мільйонів тонн пального. Це, ясна річ, настільки позбавляло сенсу весь задум, що всерйоз про нього не згадували протягом століть.

І тоді, завдяки одній з найбільших примх історії, людство отримало ключі до Всесвіту — маючи ледь століття, щоб устигнути ними скористатися.

8. Спогад про втрачене кохання

Яке це щастя, думав Мозес Келдор, що я ніколи не піддавався спокусі — цій привабливій приманці, яку наука й техніка кинула людству понад тисячу років тому. Варто було лише забажати, і я міг би забрати з собою електронний дух Евелін, закодований в кількох гігабайтах інформації в комп'ютері. Вона могла б з'являтися переді мною в будь-якому з наших улюблених місць зустрічі, і розмова, яка точилася б між нами, була б настільки переконлива, що стороння особа нізащо не здогадалася б, що нікого — нічого! — там насправді немає.

Але я сам зрозумів би це за п'ять чи десять хвилин, коли б тільки свідомо не ввів себе в оману. Та цього ніколи не вчиню. Хоч і не певен досі, чому мої інстинкти повстають проти цього; я завжди відмовлявся від фальшивої втіхи діалогу з мертвим. Не маю зараз навіть простого запису її голосу.

Набагато краще спостерігати, як вона мовчки походжає по садочку нашої останньої домівки, знаючи, що це не є ніяка ілюзія, створена майстрами образотворчості, а реально відбувалося двісті років тому на Землі.

Але єдиним голосом буде мій, і звучатиме він тут і зараз, бо пам'ять іще зберігається в моїм людськім мозку, який ще живий.

Приватний запис І. Код "альфа". Самознищувальна програма.

Ти мала слушність, Евелін, а я ні. Хоч я й найстаріша людина на кораблі, все ж, здається, що можу бути корисний.

Коли я пробудився, то побачив перед собою капітана Бея. Це мене дуже потішило — як тільки зміг щось відчувати.

— Що ж, капітане, — мовив я, — це для мене приємний сюрприз. Я був напівпевен, що ти мене викинеш у космос, як непотрібний мотлох.

Він зі сміхом відповів:

— Таке ще може трапитись, Мозесе: подорож іще не скінчилася. Але зараз ми тебе дійсно потребуємо. Планувальники Місії були мудріші, аніж тобі здавалося.

— Вони вписали мене до корабельного реєстру як "посланника-радника". В котрій з цих іпостасей я вам потрібен?

— Мабуть, в обох. І ще, можливо, в твоїй більше знаній ролі…

— Не вагайся, кажи: хрестоносця, хоч мені особисто це слово ніколи не подобалось і я себе ніколи не вважав ватажком жодного руху. Тільки завжди переконував людей, щоб думали самі, а не сліпо наслідували мене. Історія знала надто багато ватажків.

— Так, але ж не всі вони були погані. Згадай хоч свого тезка.

— Надміру переоцінений персонаж, хоч я розумію, чому ти так його полюбляєш. Адже й твоя місія полягає в тім, аби привести безпритульне плем'я на землю обітовану. Припускаю, виникла якась проблема.

Капітан посміхнувся й відказав:

— Я щасливий, що бачу тебе в повній бойовій. На даному етапі це ще навіть не проблема, та й звідки їй узятися? Але виникла ситуація, ніким не передбачена, а ти ж наш офіційний дипломат. Маєш кваліфікацію в сфері, яка, на нашу думку, ніколи не знадобиться.

Признаюсь тобі, Евелін, це таки вразило мене. Капітан Бей, мабуть, прочитав усі мої думки, побачивши, як моя щелепа відвисла, бо зразу відреагував:

— О, ні, жодних чужинців! Але виявляється, що людська колонія на Талассі не була знищена, як ми припускали, а існує й навіть процвітає.

Це, звісно, теж був сюрприз, але з приємних. Адже Таласса — Море, Море! — була тим світом, який я ніколи не сподівався побачити на власні очі. Коли я мав пробудитися, вона була б уже за багато світлових років позаду і за століття в минулому.

— Які тут люди? Чи ви вже мали з ними контакт?

— Ще ні, це твій хліб. Ти знаєш ліпше за всіх ті помилки, яких дослідники допускалися в минулому. Ми не хочемо повторювати їх тут. Тепер, якщо ти в змозі підійти зі мною на капітанський місток, я покажу тобі з висоти пташиного польоту наших віднайдених родичів.

То було тиждень тому, Евелін; як приємно тішитися вільним плином часу після того, як ти десятиріччям лежав наче мертвий і — у буквальному розумінні — заморожений! Тепер ми знаємо про талассіан максимум того, що можливе без особистого знайомства. А воно відбудеться сьогодні вночі.

Ми вирішили продемонструвати їм нашу з ними спорідненість. Місце першої висадки чітко видно, добре зберігається там, здається, парк чи, може, святиня. Це дуже добрий знак; лише сподіваюсь, що наша висадка не буде ними сприйнята як святотатство. А хто зна — може, вона засвідчить нашу божественність, що було б для нас найкраще. Чи винайшли талассіани богів — про це я мушу дізнатися, серед іншого.

Я знов розпочинаю жити, моя люба. Так, так, ти була мудріша за мене, хоча й звався я філософом! Ніхто не має права вмерти, доки ще здатний допомогти своїм. То було егоїзмом з мого боку, коли я бажав протилежного… коли сподівався лягти поруч із тобою навік у місцині, яку ми разом обрали так давно і так далеко звідси… Тепер я навіть можу змиритися з тим, що твої останки, як і все те, що я так полюбляв на Землі, розсіяні десь по всій Сонячній системі.

Втім, зараз маю роботу; а допоки я звертаюся до твоєї пам'яті, ти ще жива.

9. У пошуках суперпростору

З усіх психологічних ударів, яких вченим двадцятого століття довелось зазнати, найнищівнішим — а, до того ж, несподіваним — було, мабуть, відкриття, що нема чогось наповненішого, ніж "порожній" простір.

Давня Арістотелева концепція про те, що Природа не терпить порожнечі, виявилась цілком справедливою. Навіть коли усунути кожен атом, на вигляд, твердої матерії з зайнятого нею об'єму, то залишиться пекельний казан енергії, яка своєю потужністю й інтенсивністю перевершить усяку людську уяву. Для порівняння, навіть найщільніша форма матерії — нейтронна зірка з її сотнею мільйонів тонн у кубічному сантиметрі — виявилась усього-на-всього невідчутним привидом, ледь помітним згущенням у незбагненно щільному, проте піноподібному за структурою "суперпросторі".

Що простір містить у собі набагато більше, ніж припускала наївна інтуїція, було вперше засвідчено класичною працею Лемба та Резерфорда ще 1947 року. Досліджуючи найпростіший з елементів — атом водню, — вони виявили, що, коли єдиний електрон обертається навколо ядра, відбуваються дивні речі. Замість рухатися плавною криволінійною траєкторією, він поводив себе так, начебто якісь субмікроскопічні хвилі безперервно його підштовхують. Хоч і важко було це сприйняти, але то були якісь флуктуації в самому вакуумі!

З давньогрецьких часів філософи розійшлися в поглядах і утворили дві наукові школи: одні вважали, що все в Природі тече плавно, а другі — що це ілюзія; за їхньою думкою, насправді рух відбувається дискретно, тобто ривками або стрибками, але настільки маленькими, що в звичайних умовах

вони не помітні. Утвердження атомної теорії було тріумфом другої школи; а коли планківська квантова механіка продемонструвала, що навіть світло й енергія надходять маленькими порціями, а не нерозривним потоком, суперечки остаточно припинились.

Зрештою, світ Природи виявився дробленим, тобто переривчастим. Хай навіть для неозброєного ока водоспад і, скажімо, цеглоспад здавались явищами вкрай різними, насправді вони були дуже схожі. Просто крихітні "цеглинки" води надто малі, щоб роздивитись їх без допоміжних засобів, але фізичні прилади таку змогу дають. Тепер аналіз пішов на крок далі. Чому так важко сприймалася ця дробленість простору? Не лише через її субмікроскопічність, а й через суперрадикальність самої ідеї.

Ніхто не міг собі уявити мільйонну частку сантиметра, але принаймні сама цифра — тисяча тисяч — зустрічалась у таких людських справах, як бюджет чи статистика населення. Сказати, що на одному сантиметрі можна розмістити мільйон вірусів, — це для людини мало певний сенс.

Але мільйонна мільйонної частки сантиметра? Приблизно такі були розміри електрона, і це вже було поза межами уявлення. Можливо, це можна було збагнути розумом, але на почуттєвому рівні — аж ніяк.

І все ж таки, масштаб подій, які відбувалися в структурі простору, був іще неймовірно дрібніший — для порівняння, мурашка і слон з тієї точки зору були, по суті, однакових розмірів. Якщо намагатись уявити собі цю структуру як бульбашку, піноподібну масу (майже безнадійно хибне витлумачення, хоч і перше наближення до істини), то ці бульбашки були…

…тисячною часткою мільйонної мільйонної мільйонної мільйонної мільйонної частки…

…одного сантиметра в поперечнику.

А тепер уявіть собі, як вони безперервно вибухають з енергіями, як від атомної бомби, а потім знову поглинають ту енергію й знову випльовують її — і так без кінця і краю, віки вічні.

Такою — звичайно, в дуже спрощеному вигляді — була та картина, якою деякі фізики двадцятого століття уявляли собі фундаментальну структуру простору. Що його внутрішні енергії колись можна буде приборкати, здавалося тоді суцільною нісенітницею.

Так само було — на покоління раніше — з ідеєю вивільнення щойно виявлених сил атомного ядра; однак це здійснилося менше ніж за півстоліття. Приборкання ж "квантових флуктуацій", що включало в себе й енергетичні поля космічного простору, було завданням на багато порядків складнішим — але й винагорода відповідно значнішою.

Серед іншого, це дало б людству свободу польотів у Всесвіті. Космічний корабель зміг би прискорюватись нескінченно, бо вже не потребував би пального. Єдиним, що обмежувало б його швидкість на практиці, було б, як не парадоксально, те саме, що мусили долати колишні літаки, — тертя навколишнього середовища. Адже міжзоряний простір заповнений міріадами водневих та інших атомів, що далися б взнаки задовго до того, як корабель досягне граничної межі, яку становила швидкість світла.

Квантовий двигун могли б розробити ще в середині третього тисячоліття, і тоді історія людської раси напевне пішла б зовсім іншим шляхом. Та, на жаль, як бувало не раз раніше в зигзагоподібній історії наукового прогресу, помилкові спостереження та хибні теорії затримали остаточний прорив до істини майже на тисячу років.

Гарячкові століття Останніх Днів дали силу яскравих — хоч здебільшого занепадницьких — творів мистецтва, але надто мало в сфері фундаментальної науки. Більше того, на ту пору довгий список невдач переконав майже всіх, що отримати доступ до енергій космічного простору — справа безнадійна, як вічний двигун, неможливий навіть теоретично, не кажучи вже про практику. Однак — на відміну од вічного двигуна — в цьому випадку теоретичну можливість не було ще доведено, а доки лишалися сумніви, жевріла й надія.

І лише за сто п'ятдесят років до кінця група фізиків з дослідницького безгравітаційного супутника "Лагранж-1" повідомила, що вони нарешті знайшли такий доказ: існують фундаментальні причини, чому безмежні енергії суперпростору, хоч і цілком реальні, ніколи не можна буде приборкати. Мало кого хоча б на дещицю цікавили ці порпання в глухому куті науки.

Та роком пізніше з "Лагранжа-1" почулося збентежене кахикання: в той доказ укралася невеличка помилка. Подібні речі досить часто бували в минулому, хоч і ніколи з такими вагомими наслідками.

Знак "мінус" випадково перетворився на "плюс".

І, як оком змигнути, весь світ раптом змінився. Шлях до зірок було відкрито — за п'ять хвилин до півночі.

Частина III. ПІВДЕННИЙ ОСТРІВ

10. Перший контакт

Мабуть, не слід було казати це відразу, краще було б відкрити правду поступово, картав себе Мозес Келдор: вони всі, здається, в стані шоку. Але зрештою це, може, й піде на користь: хоч ці люди технічно відсталі (досить подивитися на той автомобіль!), вони мають усвідомлювати, що лише технічне чудо могло нас закинути з Землі на Талассу. Спочатку вони поцікавляться, як ми це зробили, а вже потім замисляться навіщо.

Але якраз останнє питання виникло першим у мера Уолдрон. Ці двоє в невеличкому літальному апараті були, очевидно, лише авангардом. А там на орбіті, мабуть, чекають тисячі — як не мільйони. Населення ж Таласси, завдяки суворому регулюванню, вже становить десь дев'яносто відсотків екологічного оптимуму…

— Мене звуть Мозес Келдор, — відрекомендувався перший з двох візитерів. — А це капітан-лейтенант Лорен Лоренсон, заступник головного інженера космічного корабля "Магеллан". Ми вибачаємося за ці дуті костюми, але ви розумієте, що вони призначені як для нашого, так і для вашого захисту. Хоча ми до вас з'явилися з добрими намірами, в наших бактерій можуть бути інші задуми.

Який приємний голос, сказала собі мер Уолдрон — і мала на те всі підстави. Колись цей голос був найкраще знаний на Землі — здатний втішити, а то й роздратувати мільйони людей протягом останніх десятиліть перед Кінцем.

Рухливий погляд, притаманний, як було загальновідомо, мерові Уолдрон, недовго, однак, затримався на Мозесі Келдорі: цей чоловік у віці далеко за шістдесят був для неї надто старий. Другий, молодший, був їй значно більше до смаку, хоч навряд вона коли-небудь звикла б до його потворної білої блідості. Лорен Лоренсон (яке чудове ім'я) мав майже два метри зросту, а волосся таке біле, що здавалося срібним. Він не був такий здоровань, як… ну, Брант, але напевне вродливіший за нього.

Мер Уолдрон добре вміла оцінювати людей, і Лоренсона вона швидко розклала по поличках. Тут були й розум, і рішучість, і навіть, може, безжалісність; їй не хотілося б мати його за ворога, але вона була явно зацікавлена мати його за друга. Чи краще…

В той же час вона не сумнівалася, що Келдор — значно добріша людина. В його обличчі й голосі вона вже відчула мудрість, доброту, а також глибокий смуток. Не дивно, як подумати, в якій тіні він прожив усе своє життя.

Тепер усі зустрічаючі підійшли й один по одному були представлені. Брант, скоротивши церемонію до мінімуму, пішов одразу до літака й почав його обстежувати.

Лорен рушив слідом за ним, бо розпізнав у цьому талассіанині колегу-інженера, чиї реакції мають бути для нього досить повчальні. Він вгадав, про що буде перше Брантове запитання. Та від самого запитання дещо сторопів.

— Яку він має тягу? Адже ці реактивні сопла сміховинно малі — якщо це дійсно вони.

То було досить кмітливе зауваження: виявляється, ці люди не такі вже технічні дикуни, як здавалося на перший погляд. Та не слід показувати йому, що він вражений. Краще вдатися до контрнападу, цілячи просто поміж очі.

— Це мініатюрний квантово-реактивний рушій, пристосований до атмосферних польотів з використанням повітря як робочого палива. Він використовує Планкові флуктуації — знаєш, десять у мінус тридцять третьому ступені сантиметра. І тому, ясна річ, він має необмежену дальність — що в повітрі, що в космосі. — Лорену самому сподобалась ота його "ясна річ".

Знову він мусив віддати Брантові належне: той навіть оком не моргнув і навіть промовив "Дуже цікаво", начебто дійсно щось уторопав.

— Можна зайти всередину?

Лорен завагався. Відмовити було б нечемно, та й вони ж палко бажали якнайскоріше завести тут друзів. А ще важливіше, мабуть, що це покаже, на чиєму боці тут справжня перевага.

— Звичайно, — мовив він. — Але будь обережний і нічого не торкайся.

Брант був такий зацікавлений, що не помітив відсутності слів "будь ласка".

Лорен завів його до невеличкого корабельного тамбура. Там було достатньо місця для двох, але щоб запечатати Бранта в резервний дутий костюм, потрібна була неабияка спритність.

— Сподіваюсь, вони нам не довго будуть необхідні, — пояснив Лорен, — але носити їх мусимо, доки не завершаться мікробіологічні перевірки. Заплющ очі, бо зараз пройдемо етап стерилізації.

В тамбурі спалахнуло блідо-фіолетове сяйво, супроводжуване короткочасним шипінням газу. Потім відчинилися внутрішні двері, й вони потрапили до кабіни. керування.

Вони сиділи пліч-о-пліч, і щільна, хоч ледь видима плівка навколо кожного з них майже не перешкоджала їхнім рукам. Однак вона відокремлювала їх настільки міцно, наче вони перебували в різних світах — у певному сенсі так воно й було насправді.

Брант був здібний учень, це Лорен мусив визнати. Кілька годин навчання — і він зможе керувати кораблем, хоч навіть і не збагне теорію, на якій це керування ґрунтується. Щодо цього існувала легенда: мовляв, тільки жменька людей коли-небудь по-справжньому розумілися на гіпердинаміці суперпростору — та й вони вже сотні років як померли.

Невдовзі вони настільки занурилися в технічні обговорення, що майже забули про зовнішній світ. Раптом звідкись од пульта керування почувся стурбований голос:

— Лорен? Викликає корабель. Що коїться? Ми з вами не маємо зв'язку вже півгодини.

Лорен ліниво потягнувся до перемикача:

— Оскільки ви нас контролюєте по шести відео— та п'яти аудіоканалах, це, мабуть, деяке перебільшення. — Він хотів,

аби Брантові стало зрозуміло: ми повністю контролюємо ситуацію й нічого не сприймаємо на віру. — Звертайтесь до Мозеса — він, як завше, працює язиком.

Крізь вигнуті ілюмінатори їм було добре видно, що Келдор з мером ведуть палку дискусію, в яку час від часу вклинювався радник Сіммонс. Лорен щось увімкнув, і їхні підсилені голоси раптом виповнили всю кабіну — гучніше, ніж якби вони стояли зараз із ними поруч.

— …нашу гостинність. Але ви, звичайно, розумієте, що наш світ надзвичайно малий, як мати на увазі суходіл. Скільки, кажете, у вас на борту осіб?

— Здається, я не називав цифру, пані мер. В усякому разі, лише невеличка група матиме приємну нагоду побувати на Талассі, хоч яка вона й чудова. Я цілком поділяю ваше… гм… хвилювання, але немає ніяких підстав для найменших побоювань. За рік чи два, якщо все буде гаразд, ми продовжимо свій маршрут. У той же час, це не візит ввічливості, бо ми ніколи не сподівалися когось тут стріти! Але космічний корабель не стане гальмувати з половини швидкості світла, якщо не матиме на це вельми поважних причин. Ви маєте дещо, чого потребуємо ми, а ми, зі свого боку, маємо що запропонувати вам.

— Що ж саме, смію запитати?

— Від нас, якщо побажаєте, ви зможете отримати досягнення останніх сторіч людської науки та мистецтва. Але мушу попередити вас — спершу зважте, чим стане такий подарунок для вашої власної культури. Може, й не варто буде приймати від нас усе, що ми можемо запропонувати.

— Ціную вашу відвертість — і ваше розуміння. Ви маєте, мабуть, неоціненні скарби. А що зможемо ми запропонувати вам в обмін?

Келдор засміявся своїм дзвінким сміхом:

— На щастя, це ніяка не проблема. Ви б навіть не помітили, коли б ми взяли те, що нам треба, без вашого дозволу. Все, чого ми просимо у Таласси, — то сотня тисяч тонн води. Або, якщо точніше, — льоду.

11. Делегація

Президент Таласси обіймав свою посаду лише два місяці і ще не встиг призвичаїтися до халепи, яка випала на його долю. Та поробити нічого вже не міг, хіба що намагався якнайкраще виконувати малоприємні обов'язки, які висітимуть на його шиї цілих три роки. Не було сенсу, звичайно, вимагати перерахунку: програма селекції, яка зводилася до генерування та групування тисячозначних випадкових чисел, найбільше наближалася до чистої випадковості, ніж усі інші способи такого наближення, на які спромоглася людська винахідливість.

Існували лише п'ять причин, що завадили б стати повновладним мешканцем президентського палацу (двадцять кімнат, одна з яких могла вмістити сотню людей). Якщо ти за віком молодший тридцяти чи старший сімдесяти років; якщо ти невиліковно хворий; якщо ти розумово відсталий; чи, нарешті, якщо ти вчинив тяжкий злочин. Єдиною можливістю, реально відкритою для президента Едгара Фаррадайна, була остання, і він серйозно над цим замислювався.

Однак він мусив визнати, що, попри ті особисті незручності, яких він зазнавав, це, мабуть, була найдосконаліша форма правління, яку людство спромоглося винайти. На те, щоб досягти її, в їхньої планети-матері пішло близько десяти тисяч років пошуку — методом проб і нерідко жахливих помилок.

Справжня демократія стала можлива, як тільки все доросле населення дістало освіту, що відповідала інтелектуальним можливостям кожного (а подеколи, на жаль, їх перевищувала). На заключному етапі довелось розробити систему миттєвого персонального зв'язку, підключену до центральних комп'ютерів. І, згідно з історичними джерелами, перша справжня демократія на Землі була встановлена в країні під назвою Нова Зеландія 2011 року за земним літочисленням.

Відтак обрання голови держави стало справою малозначною. Як тільки всіма було визнано, що той, хто свідомо прагне зайняти цю посаду, автоматично виключається з кола кандидатів, майже всяка система спрацювала б з рівним успіхом, а найпростішим способом виборів стала лотерея.

— Пане президент, — звернулась до нього секретарка кабінету, — гості чекають у бібліотеці.

— Дякую, Лізо. І без тих своїх дутих костюмів?

— Так. Усі медики дійшли спільного висновку, що безпека гарантована. Та краще я попереджу вас, сер. Вони пахнуть… ну… якось дивно.

— Кракан! Тобто як?

Секретарка всміхнулася:

— О, не те, щоб неприємно, ні, принаймні я так не вважаю. Мабуть, це якось пов'язано з їхньою їжею: адже за тисячу років наші біохімічні реакції могли дещо розрізнитись. Я б скоріше назвала цей запах ароматичним.

Президент не був цілком певен того, що розуміє цей термін, і якраз розмірковував, чи не спитати, коли в нього виник тривожний сумнів:

— А як, на твою думку, вони сприймають наш запах?

На його полегшення, п'ятеро гостей не виявили явних ознак нюхового дискомфорту, коли представлялись один одному. Але він змушений був визнати, що секретарка Елізабет Ісіхара вчинила мудро, попередивши його: тепер він точно розумів значення слова "ароматичний". І що цей запах неприємним не назвеш, також правда. Він йому нагадав скоріше ті спеції, які вживала його дружина, коли була її черга куховарити в палаці.

Сидячи на вигині підковоподібного стола для нарад, президент Таласси несподівано для самого себе поринув у суперечливі роздуми про Випадок і Долю — речі, які ніколи раніш його не дуже хвилювали. Але ж саме Випадок у найчистішій своїй формі поставив його на цю посаду. І от зараз такий же Випадок — а може, його рідна сестра Доля? — стався знову. Як дивно, що оце він, скромний виробник спортивного знаряддя, вбраний Долею головувати на цій історичній зустрічі! Втім, комусь же треба було зайняти це місце, і, він мусив визнати, йому це починало подобатися. Принаймні ніхто не заважатиме йому виголосити вітальну промову…

…Промова, дійсно, була досить добра, хоч, мабуть, і задовга навіть для цієї неординарної нагоди. Під кінець він

побачив, що в його слухачів очі, спочатку ввічливо уважні, дещо оскліли, й тому скоротив статистичні викладки про виробництво, а розділ про нову енергосистему на Південному острові випустив цілком. Коли нарешті сів, то був упевнений, що змалював картину енергійного, прогресивного суспільства з високим рівнем технології. Попри деякі поверхові враження, які свідчили про протилежне, Таласса не була відсталою чи занепадаючою, зберігши всі кращі традиції своїх великих предків. І таке інше.

— Дуже вдячні вам, пане президент, — сказав капітан Бей, перериваючи паузу. — Для нас справді було приємною несподіванкою, коли ми дізналися, що Таласса є не тільки залюднена, а й квітуча планета. Це ще більше скрасить наше тут перебування, і ми сподіваємося, що, коли рушимо далі, то залишимось добрими друзями.

— Вибачте мою нетактовність — бо навіть, може, грубо ставити таке питання гостям одразу при зустрічі, але як довго ви плануєте тут залишитись? Це нам треба знати якомога скоріше, щоб усе як слід організувати.

— Цілком розумію вашу занепокоєність, пане президент. На даному етапі ми ще не можемо дати певної відповіді, бо частково це залежатиме від того, на яку допомогу з вашого боку зможемо розраховувати. Моє припущення таке — принаймні один ваш рік, але ймовірніше зо два.

Едгар Фаррадайн, як і більшість талассіан, не дуже-то вмів приховувати свої почуття, і капітана Бея збентежив радісний — а скоріше, хитруватий — вираз обличчя глави адміністрації планети.

— Сподіваюсь, ваша екселенціє, це не викличе якихось проблем? — стурбовано запитав він.

— Навпаки, — відповів президент, мало не потираючи руки. — Можливо, ви не чули, але за два роки відбудуться наші двохсоті Олімпійські ігри. — Він скромно кахикнув. — Знаєте, коли я був молодий, то вдостоєний був медалі на дистанції тисяча метрів, тож на мене поклали очолювати організацію цих ігор. І ми не від того, щоб на них мати інопланетних суперників.

— Пане президент, — втрутилась секретарка кабінету, — я не певна, що регламент ігор…

— Який встановлюю я, — вагомо продовжив президент. — Капітане, прошу вважати це за офіційне запрошення. Чи за виклик, коли хочете.

Командир космічного корабля "Магеллан" звик приймати швидкі рішення, але цього разу був збитий з пантелику. Та, не чекаючи, доки він спромігся б дати якусь підхожу відповідь, у розмову вклинився його заступник із медичних питань.

— Це з вашого боку надзвичайно люб'язне запрошення, пане президент, — мовила головний корабельний лікар Мері Ньютон. — Але, будучи медиком, мушу зауважити, що всім нам за тридцять, що ми зовсім не треновані і що тяжіння на Талассі на шість відсотків сильніше земного, і все це поставить нас у дуже невигідне становище. Тож, якщо ваші Олімпіади не включають шахів чи ігор у карти, то…

Президент був явно розчарований, але він швидко отямився:

— Що ж, принаймні, капітане Бей, я б хотів, аби ви вручили деякі нагороди.

— З превеликим задоволенням, — збентежено відмовив командир корабля, відчуваючи, що розмова пішла не в той бік і треба повернутись до порядку денного.

— Чи не дозволите мені, пане президент, пояснити, що ми хотіли б тут у вас зробити?

— Звичайно, — відказав президент без помітного зацікавлення в голосі. Думки його екселенції, по всій очевидності, блукали ще десь далеко. Може, він знов переживав тріумфи юності. Нарешті, з певним зусиллям, він зосередив свою увагу на сучасності. — Нас дуже втішив ваш приліт сюди, хоч скоріше здивував. Адже, здається, наш світ так мало може запропонувати вам. Мені казали, що нібито йдеться про якийсь лід, але то був, напевно, жарт.

— Ні, пане президент, це цілком серйозно. Це насправді все, чого нам треба від Таласси, хоча після того, як покуштували деякі ваші харчові продукти — зокрема сир та вино, якими нас тут пригощали, — наші запити можуть істотно зрости. Але лід — то головне; дозвольте пояснити вам. Прошу першу голограму.

Перед президентом з'явився прямо в повітрі космічний корабель "Магеллан", зменшений до двох метрів довжини. Виглядав він настільки реалістично, що президентові кортіло простягти руку й торкнутись його, і він напевне це зробив би, якби не було навколо глядачів, що побачили б цей його наївний жест.

— Бачите, корабель має приблизно циліндричну форму — завдовжки чотири кілометри, завширшки один. Оскільки наша система реактивної тяги використовує енергетичні поля самого космосу, теоретичної межі прискорення немає, аж до швидкості світла. Але практично виникають проблеми вже на одній п'ятій цієї швидкості — через міжзоряні гази та пил. Хоч які розріджені вони є, але об'єкт, який рухається крізь них зі швидкістю шістдесят тисяч чи більше кілометрів на секунду, зазнає ударів навдивовижу великої маси цих часток — а за такої швидкості навіть один-єдиний атом водню може завдати неабиякої шкоди.

Отже, "Магеллан", подібно до перших примітивних космічних кораблів, несе перед собою захисний екран. Для нього годиться майже будь-який матеріал, що є у достатній кількості. Але за тієї температури, що панує в міжзоряному просторі, тобто близько абсолютного нуля, важко знайти щось краще для цього, ніж лід. Матеріал це дешевий, легко оброблюваний і напрочуд міцний! Ось цей зрізаний конус, бачите, — то наш невеличкий айсберг, коли ми залишали Сонячну систему двісті років тому. А ось який він має вигляд нині.

Образ блимнув, потім знову з'явився. Корабель був той самий, але конус перед його носом скоротився до тонкого диска.

— Це результат, можна сказати, просвердлювання дірки завдовжки п'ятдесят світлових років крізь цей досить запилений сектор Галактики. Мені приємно відзначити, що інтенсивність стирання льоду виявилась у межах п'ятивідсоткової точності від прогнозованої, тому реальні небезпеки нас не спіткали, хоча завжди існує незначна ймовірність, що можемо зіткнутися з чимось насправді

великим. Проти цього жоден екран не врятує — з льоду чи навіть із найміцнішої бронелистової криці.

Нам іще вистачить цього екрана десь на десяток світлових років, але того не досить. Адже нашою кінцевою метою є планета Саган-2, до якої ще лишається сімдесят п'ять світлових років.

Тепер ви розумієте, пане президент, чому ми зробили зупинку на Талассі. Ми хотіли б у вас позичити — а точніше, попросити, бо навряд чи зможемо повернути, — приблизно сотню тисяч тонн води. Ми повинні спорудити собі там, на орбіті, новий айсберг, який би торував нам шлях, коли ми рушимо до нових зірок.

— Чим ми зможемо допомогти вам у цьому? Адже технічно ви нас випереджаєте на сотні років.

— Не думаю так, коли не брати до уваги квантовий двигун. Нехай мій заступник капітан Малина окреслить наші плани, які, звичайно, підлягатимуть вашому схваленню.

— Прошу.

— Спочатку нам треба обрати місце для морозильної фабрики. Для цього вибір багатий — просто вона має стояти на якійсь ізольованій ділянці узбережжя. Жодного екологічного лиха це не завдасть, але, як на те ваша воля, ми змонтуємо її на Східному острові, сподіваючись, що Кракан не вибухне раніш, ніж ми закінчимо.

До конструкцій фабрики, які, по суті, маємо готові, слід буде внести лише незначні доповнення залежно від остаточно обраної для неї ділянки. Більшість компонентів може відразу

піти в діло, бо вони вкрай прості. Йдеться про помпи, холодильні системи, теплообмінники, крани — всю ту добру давню технологію другого тисячоліття.

Якщо все йтиме нормально, перший лід отримаємо вже за дев'яносто днів. Ми плануємо виробляти блоки стандартних розмірів, вагою по шістсот тонн кожний, — плоскі шестикутні брили, які хтось охрестив сніжинками, і ця назва до них, здається, пристала.

Коли виробництво розпочнеться, ми підніматимемо по одній сніжинці щодня. Вони на орбіті складатимуться і закріплюватимуться докупи, утворюючи екран. Від першого підйому до останнього випробування на міцність має пройти двісті п'ятдесят діб. Тоді будемо готові до відльоту.

Коли заступник командира замовк, президент Фаррадайн ще якусь мить сидів з відчуженим поглядом в очах, а потім мовив благоговійно:

— Лід… я ж ніколи його не бачив, хіба що на денці келиха…

Потискуючи руки гостям на прощання, президент Фаррадайн усвідомив щось дивне. Виявляється, їхній ароматичний запах тепер був ледь відчутний. Чи вже він до нього звик, чи, може, втрачає свій нюх?

Хоч обидва припущення були правильні, десь опівночі президент визнав лише друге. Він прокинувся із сльозавими очима й настільки забитим носом, що було важко дихати.

— Що трапилось, любий? — занепокоєно спитала перша дама.

— Виклич-но… апчхи! — лікаря, — відповів глава адміністрації. — Нашого — і ще того, з корабля. Не думаю, що вони на щось, до бісової неньки, здатні, але хочу відверто висловити їм — апчхи! — своє несхвалення. І надіюсь, ти ще не схопила цього, як я.

Президентська половина почала була заспокоювати чоловіка, та він знову чхнув що було сили.

Вони обоє сіли на ліжку, сумно дивлячись одне на одного.

— Здається, щоб подолати це, потрібно сім днів, — шморгаючи носом, вимовив президент. — Та, може, медична наука зробила в цьому успіхи за останні кілька Століть?

Його сподівання справдилися, хоча й не повністю. Шляхом героїчних зусиль і без людських втрат епідемію було погашено — всього за якихось шість діб.

Не дуже сприятливий був початок першого майже за тисячу років контакту між близькими родичами, яких розділяли міжзоряні відстані.

12. Спадкоємці

Ми тут уже перебуваємо два тижні, Евелін, хоч здається, що куди менше, бо талассіанських днів минуло лише одинадцять. Рано чи пізно нам доведеться відмовитись од старого календаря, але моє серце завжди битиметься відповідно до давніх ритмів Землі.

То були заповнені ділом, хоча в цілому приємні дні. Єдиною справжньою проблемою була медична: незважаючи на всі вжиті заходи, ми, як виявилось, зарано зняли карантин, і

майже двадцять відсотків талассіан підхопили те чи інше вірусне захворювання. А щоб ми почувалися ще винуватішими, жоден із нас не виявив ніяких симптомів. На щастя, ніхто не вмер, хоч мені здається, що в заслугу тутешнім ескулапам це навряд чи можна поставити. Медицина тут явно перебуває в занепаді, вони настільки звикли покладатися на автоматизовані системи, що впоратися з чимось незвичайним просто не в змозі.

Але нас простили: талассіани — вельми добродушні, безтурботні люди. Їм неймовірно пощастило — мабуть, надміру пощастило! — з цією планетою, в порівнянні з якою Саган-2 здається ще безрадіснішою.

Єдине, чого їм не вистачає, — це суходолу, але вони виявили досить мудрості, щоб підтримувати чисельність населення відчутно нижче рівня терпимого максимуму. І навряд чи коли-небудь матимуть спокусу вийти за ці межі, бо мають перед собою жахливу пересторогу — нетрі міст на Землі.

Коли ми побачили, які це прекрасні й чарівні люди, у нас з'явилася велика спокуса допомогти їм замість дозволити йти своїм самобутнім шляхом культурного розвитку. В певному розумінні вони є наші діти, а всім батькам важко примиритися з тим, що рано чи пізно слід припинити втручання.

До певної міри, втім, ми не можемо не втручатися, сама наша присутність уже є втручання. Адже ми на цій планеті — неждані, хоч, на щастя, й не небажані гості. І вони ніколи не забудуть "Магеллана", що обертається над їхньою атмосферою як останній посланець світу їхніх предків.

Я побував іще раз на місці Першої Висадки — їхнє місце народження, пройшовши тим маршрутом, який кожен талассіанин проходить принаймні раз у житті. Це сполучення музею та святині є тим єдиним місцем на всій планеті, до якого бодай приблизно можна застосувати епітет "священне". За сім століть нічого не змінилося. Корабель-розсіювач, хоч від нього залишилась одна порожня шкаралупа, виглядає так, наче він оце щойно зробив посадку. А навколо нього мовчазно скупчились машини — екскаватори, конструктори, хімічно-переробні установки — всі разом із помічниками-роботами. І, звичайно, інкубатори та навчальні комплекси, призначені для Першого Покоління.

Не збереглось майже ніяких матеріалів про ті перші десятиліття — мабуть, не випадково. Адже напевно, попри всю майстерність та завбачливість планувальників, траплялись якісь біологічні відхилення, що їх безжалісно знищувала керівна програма. А період, коли ті, хто не мав органічних батьків, поступалися місцем тим, хто їх мав, безперечно був сповнений психологічних травм.

Але трагічні й сумні десятиріччя Зародження вже сотні років як минули, забуті будівничими нового суспільства подібно до того, як повсюди пускають у непам'ять могили перших поселенців.

Я б із великим щастям провів тут решту свого життя, адже Таласса — то невичерпне джерело для цілої армади дослідників — антропологів, психологів, соціологів. А понад усе, я хотів би стрітися з моїми давно померлими колегами, щоб розповісти їм, як багато наших нескінченних суперечок знайшли нарешті своє вирішення саме тут!

Виявляється, побудувати розумну й гуманну цивілізацію, цілком звільнену від страху перед надприродними силами,

таки можливо! Хоч засадничо я проти всякої цензури, здається, що ті, хто готував архіви для цієї колонії, впоралися з майже неможливим завданням. Вони пропололи всю історію й літературу десяти тисячоліть, і результат виправдав їхні зусилля. Нам слід вельми обережно підбирати для них твори мистецтва, хоч би якими прекрасними й хвилюючими вони були.

Талассіан ніколи не отруювали продукти розпаду мертвих релігійних культів, і за сім століть тут не з'явився жоден пророк, аби проповідувати якусь нову віру. Навіть слово "Бог" майже зникло з їхнього лексикону, і їх надто дивує — чи, може, тішить — коли вживаємо його ми.

Мої друзі-вчені полюбляють таку приказку: з однієї цифри не вийде добрих статистичних даних, і тому я не певен, чи можна робити якісь висновки з того, що в цьому суспільстві релігія зовсім відсутня. Ми знаємо також, що генетичний відбір на Талассу було проведено дуже ретельно, щоб якомога позбавити цю колонію соціально небажаних рис. Так-так, я знаю, що лише біля п'ятнадцяти відсотків людської поведінки зумовлено генами, але то вельми значна частка! І талассіани, здається, навдивовижу вільні од таких неприємних рис, як заздрість, нетерпимість, ревнощі, гнів. Чи є це все виником лише скерованого відбору?

Як кортіло б мені дізнатися, що сталось із тими кораблями-розсіювачами, які відправлялися в двадцять шостому столітті різними релігійними угрупованнями! Як оті мормонівські "Ковчег Завіту", "Меч Пророка" та ще з півдюжини. Цікаво, чи хтось із них мав успіх і яка була роль релігії в перемозі чи невдачі їхньої місії. Можливо, пізніше, коли налагодять місцеву комунікаційну систему, ми дізнаємося, що сталося з тими давніми піонерами космосу.

Одним із наслідків суцільного атеїзму на Талассі є явна нестача лайливих виразів. Коли талассіанин упускає собі на ногу щось важке, він не може знайти потрібного лайливого слова. Навіть звичні для нас посилання на тілесні функції — то для них недвозначні речі, вживані лише в прямому розумінні слова. Майже єдиним вигуком на всі випадки є "Кракан!", і вони ним явно зловживають. Але це показує, яке враження справив на них вулкан Кракан, коли вибухнув чотириста років тому; я сподіваюсь побувати там до нашого відльоту.

До нього ще багато місяців, але я вже зараз боюсь. Не можливих небезпек, ні, бо як щось станеться з кораблем, я ніколи про це не дізнаюсь. А того, що буде розірвано ще одну ланку зв'язку з Землею, а отже, моя люба, і з тобою.

13. Оперативний десант

— Президентові це не сподобається, — не приховуючи задоволення, мовила мер Уолдрон. — Він палко бажає, щоб ви обрали собі Північний острів.

— Знаю, — відказав віце-командир корабля Малина. — І нам дуже не хотілося б його розчаровувати — адже він так нам допомагає. Але Північний острів надто скелястий, а ті прибережні ділянки, які б для нас згодилися, вже забудовані. Зате ми виявили нічим не зайняту бухточку з дуже пологим пляжем усього в дев'яти кілометрах від Тарни — для нас вона підійшла б ідеально.

— Звучить занадто добре, щоб повірити. А чому це вона не зайнята, Бранте?

— То був Мангровий Проект. Усі дерева повсихали — досі причина невідома — й ніхто так і не насмілився навести там порядок. Там страшенне безладдя, та ще гірший сморід.

— Отже, маємо там зону екологічного лиха — що ж, ласкаво прошу, капітане! Сподіваюсь, ви лише поліпшите обстановку.

— Можу запевнити, що наша фабрика чудово впишеться до ландшафту і не завдасть найменшої шкоди середовищу. І, зрозуміло, вона буде демонтована після завершення робіт. Якщо тільки ви не забажаєте зберегти її.

— Спасибі, але сумніваюсь, що нам будуть хоч якоюсь мірою корисні оті кількасот тонн льоду щодня. Тим часом, які засоби може вам запропонувати Тарна — житло, харчування, транспорт? Ми з радістю допоможемо вам. Адже, гадаю, тут працюватиме чимало ваших.

— Десь біля сотні, і ми вам вельми вдячні за гостинність. Але, боюсь, гості з нас будуть неспокійні: нам доведеться вести наради з кораблем будь-якої пори дня і ночі. Тож нам треба триматися разом, і прошу пробачення, але будь-яке інше місце нас просто не влаштує. Отож як тільки ми змонтуємо наші збірні будиночки, то переїдемо до них разом з усім устаткуванням.

— Думаю, ви маєте слушність. — Мер зітхнула. Вона весь час міркувала, як би їй, порушивши протокол, запропонувати свої покої для гостей імпозантному капітан-лейтенантові Лоренсону замість ординарного капітана Малини. Проблема ця здавалась нерозв'язною; тепер, на превеликий жаль, вона й зовсім не виникне.

Вона почувалась такою засмученою, що вже мало не піддалася спокусі подзвонити на Північний острів до свого останнього офіційного чоловіка, щоб запросити на вихідні. Але той негідник, очевидно, знов відмовиться, і це буде для неї аж надто велика неприємність.

14. Мірісса

Навіть уже вельми старою жінкою Мірісса Леонідас добре пам'ятатиме ту мить, коли вперше побачила Лорена. Навряд чи їй запам'ятається перша зустріч із кимсь іншим, навіть з Брантом.

І справа була не в новизні вражень: інші земляни — а їх вона бачила ще до того, як зустріла Лорена, — ніяких особливих емоцій в неї не викликали. Взагалі більшість із них узагалі могли зійти за талассіан, коли б тільки дати їм кілька днів позасмагати на сонці.

Та Лорена це не стосувалося: його шкіра не засмагала, а дивовижний чуб ставав, коли можливо так сказати, ще сріблястішим. Саме це, певно, вперше звернуло на себе її увагу, коли вона побачила, як він виходив від мера Уолдрон разом із двома колегами, кожен з дещо розчарованим виглядом, що не дивувало, бо було звичним наслідком спілкування з цими сонними, але твердокам'яними тарнійськими бюрократами.

Їхні очі зустрілись, але тільки на мить. Мірісса продовжила свій шлях, але, зробивши кілька кроків, без усвідомлення мотивів цього вчинку, раптом зупинилась і поглянула назад через плече — щоб узріти, як цей гість сам витріщив на неї очі. Тепер обоє вони знали, що їхні життя безповоротно змінилися.

Пізньої ночі вона спитала Бранта — після любощів:

— А скільки, казали, вони тут перебуватимуть?

— Гіршої миті для цього запитання знайти не могла, — пробурчав той спросоння. — Принаймні з рік. А, може, два. На добраніч — удруге.

Їй вистачило глузду не ставити більше питань, хоч було не до сну. Довго ще лежала вона з розплющеними очима, стежачи за тінями від світла ближчого Місяця, які швидко повзли підлогою, в той час як тіло коханого чоловіка лежало поруч, вже занурене у сон.

Перш ніж спізнатися з Брантом, вона стрічалася з багатьма чоловіками, але до всіх їх була вже байдужа. Тоді звідки виник цей раптовий інтерес — вона ще удавала, що це тільки інтерес, а не щось сильніше, — до чоловіка, якого побачила випадково, лише декілька секунд, і навіть імені не знала? (Втім, як його звати, вона дізнається завтра ж).

Мірісса пишалася своєю чесністю й тверезим розумом; на тих — чи то жінок, чи то чоловіків, — хто дозволяв собі керуватись емоціями, дивилася звисока. Мабуть, принаймні частково, її вабив до цього землянина все-таки елемент новизни, романтичний ореол. Мати змогу спілкуватися з кимось, хто походжав вулицями земних міст, був свідком останніх годин Сонячної системи, а нині прямує до нових сонць, — таке перевершувало всі її найсміливіші мрії. І вона знову відчула, як дратує її тихий розмірений плин талассіанського життя, попри всі радощі, все щастя, що їй приносив Брант.

Чи, може, то було не справжнє щастя, а просто відчуття вдоволення? І чого вона насправді прагне? Вона не знала, чи зможе знайти відповідь на це питання, спілкуючись із тими зоряними мандрівниками, але, перш ніж вони назавжди залишать Талассу, вона повинна зробити спробу.

Того ж ранку Брант також відвідав мера Уолдрон, яка привітала його не так тепло, ніж звикле, коли він вивалив їй на стіл обривки своєї рибальської пастки.

— Я знаю, ти була зайнята важливішими справами, — заявив він, — але що робитимемо з цим?

Мер без особливого ентузіазму подивилась на клубок обірваних дротів. Після бурхливих хвилювань міжзоряної політики важко було зосередитись на повсякденних справах.

— А що саме сталось, на твою думку? — спитала вона.

— Не маю сумніву, це зроблено навмисне: бачиш, як оцей дріт було перекручено, перед тим як обірвати. Та й не тільки порушено всю сітку, але окремі секції взагалі зникли. Я певен, що на Південному острові ніхто на подібне не здатний. З якою метою? Але я неодмінно доскіпаюся — рано чи пізно…

Промовиста пауза, яку зробив Брант, не лишала сумнівів щодо того, що станеться потім.

— Кого ти підозрюєш?

— Як тільки я розпочав досліди з електризованими пастками на рибу, моїми ворогами стали не тільки Охоронці Середовища, а й ті недоумкуваті, хто вважає, що вся їжа має

бути синтетичною, бо, мовляв, то негарно — їсти живих істот, тварин чи навіть рослин.

— Щодо Охоронців, то якусь слушність вони, може, й мають. Якщо твоя пастка насправді така ефективна, як твердиш, то вона може порушити екологічну рівновагу, про яку вони так піклуються.

— Екологічна служба узбережжя просигналізує нам, якщо таке станеться, і ми просто на певний час відключимось. Але фактично ми полюємо на глибоководних мешканців: моє електричне поле приваблює їх з відстані три-чотири кілометри. І коли б навіть усе населення Трьох Островів не харчувалося нічим іншим, окрім риби, для океанічної популяції це було б зовсім непомітно.

— Я вірю, що ти маєш слушність, якщо йдеться про цих місцевих псевдориб. І добре, бо більшість із них надто гидкі, щоб їх вживати в їжу. А ти певен, що земні види вкорінилися тут міцно? Ти можеш стати тією останньою соломинкою, що, як кажуть, зламала спину верблюдові.

Брант з повагою глянув на мера: вона весь час дивувала його подібними гострими запитаннями. Йому ніколи не спадало на думку, що вона не змогла б так довго триматися на своїй посаді, коли б не мала за душею набагато більше того, що видно очима.

— Боюсь, тунець не виживе, бо для нього потрібна така солоність океану, яка тут настане за декілька мільярдів років. А от для форелі та лосося умови тут чудові.

— А вони ж таки справжній делікатес, і, гадаю, це переважить навіть докори сумління синтетистів. Втім, не можу

цілком прийняти твою цікаву версію. Бо ті люди лише базікають, але нічого не чинять.

— Кілька років тому вони випустили на волю ціле стадо з тієї експериментальної ферми.

— Ти хотів сказати "намагались випустити", бо корови повернулись туди ж. І сміху було стільки, що вони припинили подальші свої вихватки. Я просто уявити собі не можу, що вони вдадуться до подібних каверз. — І вона показала на розірвані дроти.

— Це не така вже важка справа: невеличкий човен вночі, пара нурців — адже глибина там усього двадцять метрів, і все.

— Що ж, я спробую довідатись. А тим часом у мене два прохання.

— Які? — спитав Брант, намагаючись приховати збентеженість, але це йому не вдалося.

— Відремонтувати свою сітку — в коморі одержиш усе для цього потрібне. І друге — припинити всілякі звинувачення доти, доки не матимеш стовідсоткової певності. Бо якщо помиляєшся, то виглядатимеш дурнем і змушений будеш вибачатися. А якщо маєш слушність, то сполохнеш порушників раніше, ніж ми зможемо схопити їх за руку. Зрозумів?

Брантова щелепа трохи відвисла: ніколи ще він не бачив мера такою уїдливою. Він зібрав свій речовий доказ номер один і пішов геть куди сумирніший, ніж заходив.

Він би присмирнішав ще більше — а може, й розвеселився, — якби дізнався, що мер Уолдрон вже не почуває до нього любовного потягу.

Заступник головного інженера Лорен Лоренсон справив того ранку глибоке враження не на одну мешканку Тарни.

15. Терра Нова

Назва, що нагадувала про Землю, була, мабуть, невдалою для цього селища, але ніхто не ніс за це відповідальності. Однак вона звучала трохи приємніше, ніж "базовий табір", і швидко прищепилась.

Комплекс збірних будиночків був зведений з небаченою швидкістю — буквально за одну ніч. Для Тарни то була перша демонстрація того, що можуть зробити земляни, точніше — земні роботи, і всі були в неабиякому захопленні від цього видовиська. Навіть Брант, який завжди вважав, що роботи приносять більше клопоту, ніж користі, коли не йдеться про небезпечну чи монотонну працю, почав сумніватися. Там був один елегантний рухомий універсальний робот-конструктор, який діяв з такою приголомшливою швидкістю, що частенько просто було неможливо простежити за його рухами. Куди б він не прямував, за ним слідом ішов захоплений натовп малих талассіан. Коли вони опинялися перед ним, він увічливо зупинявся й чекав, доки вони відступлять убік. Брант подумав, що саме такий помічник йому необхідний; може, йому якось вдасться переконати гостей…

На кінець тижня Терра Нова вже стала мініатюрною копією того велетенського корабля, що кружляв по орбіті за межами атмосфери. Тут були прості, але зручні житла для сотні членів екіпажу, з усіма потрібними їм системами життєзабезпечення,

а також із бібліотекою, гімнастичним залом, плавальним басейном та театром. Талассіанам усі ці вигадки явно були до вподоби, бо вони поспішили скористатися ними на повну потужність. І в результаті населення Терра Нової, як правило, завжди було принаймні вдвічі більшим, аніж номінальна сотня.

Більшість відвідувачів — запрошених чи ні — палко бажали чимось допомогти, прагнучи, щоб земляни почувалися тут як удома. Така дружелюбність, хоч її щиро вітали й високо цінили, нерідко все ж викликала труднощі. Талассіани були ненаситно допитливі, а поняття приватності було їм майже невідоме. Табличку "Прошу не турбувати" вони часто сприймали як особисту образу, що призводило до цікавих ускладнень…

— Всі ви — старші офіцери й високоосвічені люди, — проголосив капітан Бей на останніх зборах екіпажу на борту корабля. — Тож вам усе це має бути зрозуміло. Намагайтесь не втрапити в… гм… скрутне становище доти, доки ми не знатимемо точно, як талассіани реагують на подібні речі. Вони здаються вельми благодушними, але це враження може виявитись оманливим. Ти згоден зі мною, докторе Келдор?

— Капітане, я не можу вважатися авторитетом щодо талассіанських звичаїв, бо надто мало мав часу на їх вивчення. Але існують деякі цікаві історичні паралелі. Маю на увазі ті стародавні мандри вітрильних суден на Землі, коли вони після довгочасної морської подорожі кидали якір у якійсь незнаній бухті. Думаю, багато з вас бачили той старовинний відеофільм "Заколот на кораблі "Баунті".

— Я сподіваюсь, докторе Келдор, що ти не порівнюєш мене з капітаном Куком… тобто Блаєм.

— Таке зовсім не було б образою: реальний Блай був блискучий мореплавець, якого вкрай несправедливо обмовили. На даному етапі все, що нам треба, це здоровий глузд, добрі манери та — як ти зауважив — обережність.

Невже Келдор, кажучи це, поглянув саме на мене, хотів би знати Лорен. Адже це ще не могло впасти в очі…

Кінець кінцем, його офіційні обов'язки безліч разів на день зіштовхують його з Брантом Фальконером. І, навіть бажаючи уникнути зустрічей з Міріссою, він ніяк не міг би цього зробити.

Досі вони ще жодного разу не були самі, та й узагалі обмінялися не більше ніж кількома фразами в чемній бесіді. Але потреби в словах уже не було.

16. Забави на вечірці

— Це немовля, — пояснила Мірісса, — і, хоч як здається неймовірним, але через деякий час воно виросте й перетвориться на цілком нормальну людську істоту.

Вона всміхалась, але очі її зволожилися. Доки вона не помітила Лоренове захоплення, їй ніколи не спадало на думку, що, мабуть, в одному невеличкому селищі Тарна живе більше дітей, ніж було на всій планеті Земля протягом останніх десятиліть з практично нульовою народжуваністю.

— Воно… твоє? — тихо спитав Лорен.

— Ну, по-церше, не воно, а він. Це Брантів небіж, Лестер, ми доглядаємо його, поки його батьки перебувають на Північному острові.

— Такий гарний хлопчик. Можна, я його потримаю?

Неначе зрозумівши ці слова, Лестер заревів.

— Добром це не скінчилося б, — засміялась Мірісса, схопивши малого й поспішаючи до найближчого туалету. — Я розпізнала сигнал. Нехай Брант чи Кумар покажуть тобі дім, поки прийдуть інші гості.

Вечірки були улюбленою розвагою талассіан, і вони використовували кожну нагоду, щоб весело провести вечір. Прибуття "Магеллана" було подією, яка буквально трапляється один раз у житті, а точніше — у багатьох життях. Якби земляни були настільки необачні, що приймали б усі запрошення, то цілими днями тільки й вештalися б, хитаючись, від одного офіційного чи неофіційного прийому до іншого. Але капітан, хоч і з деяким запізненням, віддав одну з не дуже частих, але невблаганних своїх директив — "громовідводів Бея", чи "Бейгромів", як їх, глузуючи, називали підлеглі, — в якій визначив для своїх офіцерів норматив: не більше однієї вечірки на п'ять днів. Дехто при цьому вважав, що, маючи на увазі, скільки часу потрібно, щоб оговтатися від щедрої талассіанської гостинності, це ще досить великодушно з боку капітана.

Житло Леонідасів, у якому зараз мешкали Мірісса, Кумар та Брант, являло собою великий, кільцевої форми будинок, — родинне гніздо, де прожили вже шість поколінь. Будинок був високий, хоч одноповерховий, як більшість у Тарні, і містив усередині покритий травою патіо діаметром метрів із тридцять. У самому центрі його був невеличкий ставок з крихітним острівцем, до якого вів мальовничий дерев'яний місток. На острові стояло єдине пальмове дерево, на перший погляд, досить миршаве.

— Вони змушені весь час замінювати його, — пояснив Брант вибачливим тоном. — Декотрі з земних рослин приживаються тут цілком добре, але інші тільки нидіють попри всі хімічні добрива, які вживаємо. Аналогічну проблему маємо з рибами, яких хотіли тут розводити. В прісноводних ставках усе, ясна річ, іде чудово, але для них у нас замало місця. І як же гірко усвідомлювати, що маємо тут у мільйон разів більший океан, але використовувати його до ладу ще не вміємо.

Як на Лорена особисто, то Брант Фальконер був людина нуднувата, особливо коли починав говорити про море; Однак мусив визнати, ця тема була набагато безпечніша, ніж інша — про Міріссу, яка на цей час уже позбавилася Лестера і вітала новоприбулих гостей.

Чи могло йому колись бодай наснитися, питав Лорен сам себе, що потрапить у подібне становище? Він був закоханий раніше, але спогади, ба навіть імена, було, на щастя, стерто з пам'яті тими вичищувальними програмами, яким усі вони піддавалися, перед тим як залишити Сонячну систему. І він не стане навіть намагатися пригадати їх: навіщо роз'ятрювати себе образами того минулого, яке остаточно знищено?

Навіть риси Кітані розпливалися в його уяві, хоч її обличчя він лише тиждень тому бачив у відсіку для сплячих. Вона була часткою того майбутнього, яке вони разом планували, але яке може й не здійснитися. А Мірісса була тут і тепер — сповнена сміху й життєвих сил, а не заморожена на півтисячолітній сон. Завдяки їй він знов відчув свою цілісність, з радістю усвідомлюючи, що нервове виснаження Останніх Днів не забрало навіки його молодість.

Кожного разу, коли вони були разом, Лорен відчував напругу, яка нагадувала йому, що він знову мужчина; і доти, доки ця напруга не зніметься, він е знатиме спокою й навіть не

зможе плідно працювати. Бувало, що образ Мірісси накладався в нього перед очима на плани й графіки, що стосувалися проекту в Мангровій бухті, і він мусив давати комп'ютерові команду "Пауза", перед тим, як поновити з ним спілкування. Й отак кілька годин перебувати поруч неї, не маючи змоги на більше, ніж обмін ґречними банальностями, було для нього справжньою мукою.

На радість Лоренові, Брант несподівано вибачився й кудись помчав. Про причину Лорен дізнався досить швидко.

— Капітан-лейтенанте Лоренсон! — проголосила мер Уолдрон. — Я сподіваюсь, до Тарни ви не маєте претензій.

Лорен подумки застогнав. Він знав, що має бути ввічливим до мера, але світські люб'язності ніколи не були його сильною стороною.

— Що ви, дякую. Здається, ви ще не знайомі з цими джентльменами.

І він звернувся через патіо — набагато голосніше, ніж було потрібно, — до гурту своїх колег, що тільки-но прибули. На щастя, всі вони були лейтенанти; хоч і поза службою ранг зберігав свою силу, а він ніколи не вагався, щоб ним скористатися.

— Мер Уолдрон, рекомендую вам лейтенанта Флетчера — ти спустився вперше, чи не так, Оуене? Лейтенант Вернер Нга, лейтенант Ранжіт Вінсон, лейтенант Карл Бозлі…

Завжди тримаються вкупі, подумав він, як то властиво марсіанам. Що ж, це робило з них чудову мішень, а молодики

були, як на підбір, ставні. Тож, коли він, здійснюючи свій стратегічний план, пішов, мер, здавалося, цього не помітила.

Дорін Чанг воліла б узяти інтерв'ю в капітана, але той зробив лише символічний візит — з'явився, вихилив одну чарочку, вибачився перед господарями й зник.

— Чому він відмовив мені? — спитала вона в Келдора, який не мав куди поспішати й наговорив уже аудіо— та відеозаписів на декілька днів.

— Капітан Сірдар Бей, — пояснив він, — має привілейований статус. На відміну од нас усіх, він не зобов'язаний шось пояснювати чи вибачатися.

— У вашому голосі я чую нотки сарказму, — зауважила зірка-репортер Талассіанської телерадіокорпорації.

— Це не навмисно. Я вельми пишаюся капітаном і навіть приймаю його думку щодо мене — з деякими застереженнями, звичайно. Е… ви що, записуєте?

— Зараз — ні. Надто багато фонового шуму.

— Ваше щастя, що я така довірлива людина, бо жодного способу перевірити ваші слова не маю.

— Поза всякими записами, Мозесе: що саме він про вас думає?

— Він радо вислуховує мою думку з того чи іншого питання, покладається на мій досвід, але не сприймає мене надто всерйоз. І я чудово розумію, чому саме. Одного разу він висловився: так: "Мозесе, тобі подобається влада, але не

відповідальність. Мені ж — те й те". То було дуже точне спостереження; воно підсумовує різницю між нами.

— І як ви на це відповіли?

— Що я міг сказати? Адже то була істинна правда. Єдиний раз, коли я встряв у політику, призвів… не те, щоб до катастрофи, але втіхи я з цього певно не мав.

— Ідеться про Келдорів Хрестовий Похід?

— О, ви й про це чули? Дурненька назва, вона дратувала мене. Тут у нас із капітаном знов вийшла незгода. Він вважав — та й досі вважає, я цього певен, — що директива, яка наказувала нам уникати всіх планет, де можливе життя, — то лише сентиментальна дурість. Наведу ще одну цитату нашого доброго капітана: "Закон — то я розумію. А от Метазакон — то для мене ні-се-ніт-ни-ця".

— Це захоплююча тема, якось ви мені дозволите записати, що ви думаєте з цього приводу.

— Навряд. Ну, що там коїться?

Дорін Чанг була дама настирлива, але розуміла, коли слід відступити.

— О, це газова скульптура — улюблений жанр Мірісси. Напевне ви мали таке на Землі.

— Ясна річ. Та, оскільки ми й далі не в режимі запису, скажу, що, на мою думку, це не є мистецтво. Але подивитися цікаво.

В одному з кутків патіо головне освітлення було вимкнено, і з десяток гостей скупчилися навколо чогось, що нагадувало велетенську мильну бульбашку, діаметром майже з метр. Коли Чанг і Келдор рушили до неї, то побачили, як усередині утворюються перші кольорові завихрення, показуючи наче народження спіральної туманності.

— Його назва — "Життя", — сказала Дорін, — воно вже двісті років як створено й зберігається в родині Мірісси. Але газ потроху витікає: я пам'ятаю, коли воно було набагато яскравіше.

Проте й зараз це творіння справляло глибоке враження. Ціла батарея електронних та лазерних гармат унизу була запрограмована якимсь давно померлим і напрочуд старанним художником таким чином, що продовжувала низку геометричних фігур, які поступово перетворювались на біологічні структури. Дедалі складніші форми відходили від центра сфери, поширювались на всі боки, а відтак зникали, поступаючись іншим. В одній дотепній послідовності одноклітинні істоти начебто дерлися вгору крученими сходами, в яких одразу можна було розпізнати модель молекули ДНК. З кожною сходинкою додавалося щось нове; за кілька хвилин перед очима глядачів проходила вся чотиримільярдорічна одіссея еволюції від амеби до людини.

Потім художник, видно, хотів піти далі, але Келдор не второпав його задуму: вихорі флуоресцентного газу стали надто складними й абстрактними. Можливо, як побачити цей твір ще декілька разів, задум став би зрозумілий, а так...

— Що сталося із звуком? — спитала Дорін, коли киплячий вир кольорів усередині бульбашки раптом померкнув. — Там же була, пам'ятаю, чарівна музика, особливо наприкінці.

— Я боялася, що хтось таке запитання поставить, — сказала Мірісса з вибачливою посмішкою. — Ми не знаємо, чи справа в якихось вадах механізму відтворення, чи, може, в самій програмі.

— Але ж ви напевне маєте запис?

— Так, звичайно, але запасний модуль десь у Кумаровій кімнаті, очевидно, під складовими частинами його каное. А доки ви не побачите його комірчину, не зрозумієте, що таке ентропія.

— Це не каное, а каяк, — запротестував Кумар, який тільки-но з'явився, тримаючи по гарненькій дівчині кожною рукою. — А що таке ентропія?

Один із молодих марсіан узявся був з дурного розуму пояснювати, що таке ентропія, змішуючи два різнокольорові напої в одному келиху. Але встиг тільки розпочати, як із газової скульптури почулася гучна музика.

— От бачите! — заглушаючи музику, прокричав Кумар, і в голосі його звучала гордість. — Брант може поладнати що завгодно!

"Що завгодно? — подумав Лорен. — Хотів би я знати..."

17. Ланцюг команд

"Від: Капітана

До: Всіх членів екіпажу

ПРО ЛІТОЧИСЛЕННЯ

Оскільки з цього приводу вже бувало чимало непорозумінь, вважаю за потрібне зробити такі зауваження:

1. Всі корабельні записи та вказівки залишатимуться й надалі, до кінця подорожі, в Земному Часі (ЗЧ) — з необхідними поправками, що випливають з теорії відносності. Всі годинники та хронометричні системи працюватимуть і надалі в ЗЧ.

2. Команди, які працюють на планеті, для зручності користуватимуться, коли треба, Талассіанським Часом (ТЧ), але всі записи робитимуть у ЗЧ. ставлячи ТЧ в дужки.

3. Нагадую всім:

Середня тривалість талассіанської доби становить 29,4325 земних годин.

Талассіанський зоряний рік складається з 313,1561 талассіанських діб і поділяється на 11 місяців по 28 днів кожний. Місяць січень у календарі відсутній, але після останнього календарного дня (28 грудня) додається п'ять зайвих днів, щоб усього було їх 313. Кожен шостий рік є високосним, але за нашого тут перебування таких не буде.

4. Оскільки талассіанська доба на 22 % довша за земну, а кількість днів у їхнім році на 14 % менша, фактична тривалість талассіанського року на 5 % довша, ніж земного. Як усім зрозуміло, це має одну практичну користь, коли йдеться про дні народження. Вік на Талассі майже дорівнює земному. 20-річний талассіанин прожив стільки ж, як 21-річний землянин. Талассіанське літочислення розпочинається датою Першої

Висадки, яка відбулась у 3109 році ЗЧ. Нині маємо 718 рік ТЧ, або плюс 754 земні роки.

5. Нарешті — і за це знов можемо дякувати долі — на Талассі існує лише один часовий пояс.

Капітан Сірдар Бей

27.02.3863 р. ЗЧ, 21.30

02.10.718 р. ТЧ, 15.00".

— Хто б це міг подумати, що таку просту річ можна так ускладнити! — засміялась Мірісса, прочитавши цей меморандум на дошці об'яв у Терра Новій. — Очевидно, це й є один із тих славнозвісних Бейгромів? Що за людина ваш капітан? Я з ним ніколи ще по-справжньому не розмовляла.

— Відповісти на це нелегко, — Мозес Келдор зітхнув. — Я й сам, гадаю, мав з ним не більше десятка приватних бесід. До того ж, він — єдина особа на кораблі, кого всі — завжди! — називають "сер". Може, за винятком його заступника капітана Малини, та й то коли вони самі… До речі, цей наказ — то аж ніяк не істинний Бейгрім, бо надто технічний. Мабуть, його склали головний науковець Варлі та секретар Леруа. Капітан Бей чудово орієнтується в технічних питаннях — не порівняти зі мною, — але передусім він є адміністратор. А часом, коли треба, — головнокомандуючий.

— Мені така відповідальність була б не до снаги.

— Комусь же треба брати її на себе. Щоденні проблеми можна, як правило, вирішувати шляхом консультацій зі старшими офіцерами та з комп'ютерними банками даних. Але

іноді рішення мусить прийняти одноособово той, хто має владу. Ось чому потрібен капітан. Адже не можна, щоб кораблем керував якийсь комітет — принаймні не весь час.

— Гадаю, на Талассі ми маємо саме таку форму влади. Чи можна собі уявити президента Фаррадайна як капітана якогось корабля?

— Які смачні ці персики! — тактовно перевів розмову Келдор, беручи ще одного, хоч і розумів, що вони явно призначені для Лорена. — Але вам пощастило: за сімсот років не мати жодної справжньої кризи! Чи не хтось із ваших якось зауважив: "Таласса не має історії — тільки статистику"?

— О, це не так! Згадайте хоча б вулкан Кракан.

— То було стихійне лихо — та й, гадаю, не дуже серйозне. Я ж маю на увазі, так би мовити, політичні кризи і громадянську непокору, розбрат і таке інше.

— За це ми можемо подякувати Землі. Вона дала нам Джефферсонівську Конституцію — хоча хтось назвав її утопією на два мегабайти — і вона спрацювала напрочуд добре. Протягом трьохсот років жодної поправки взагалі не вносилось. Та й зараз маємо лише шосту.

— І ще довго лишайтесь при ній! — палко проголосив Келдор. — Мені було б дуже прикро, коли б за сьому поправку відповідальні стали ми.

— Якщо таке трапиться, то в першу чергу її буде введено до банків пам'яті нашого Архіву. До речі, коли ви ще туди завітаєте? Там є чимало такого, що я хотіла б вам показати.

— Мабуть, менше, ніж я сам хочу побачити. Ви, гадаю, маєте дуже багато такого, що стане нам в пригоді на Сагані-2, хоч це й зовсім інший світ.

"І набагато менш привабливий", — додав він подумки.

Вони ще розмовляли, коли до приймальної зони тихо зайшов Лорен — очевидно, дорогою від ігрового майданчика до душової. На ньому були коротесенькі шорти, голі плечі закривав рушник. Коли Мірісса побачила його, у неї мало не підігнулися ноги.

— Гадаю, ти всіх побив, як завжди, — сказав Келдор. — Чи не набридло це ще тобі?

Лорен криво посміхнувся:

— Дехто з молодих талассіан подає надії. Один узяв у мене ось три очка. Щоправда, я грав лівою.

— Якщо припустити таку неймовірну річ, що він вам іще цього не казав, — зауважив Келдор до Мірісси, — то знайте, що Лорен був колись чемпіоном Землі з настільного тенісу.

— Не перебільшуй, Мозесе. Я був усього-на-всього п'ятим, та й рівень спорту наприкінці був надто низький. Будь-який китайський гравець третього тисячоліття розтрощив би мене.

— Мабуть, ти не подумав, щоб навчити Бранта, — зловмисно сказав Келдор. — То було б цікаво.

Настала коротка пауза, після якої Лорен дещо манірно, але чітко вимовив:

— То було б нечесно.

— Між іншим, — сказала Мірісса, — Брант якраз хоче тобі дещо показати.

— О?

— Ти казав, що ніколи не плавав човном.

— Це правда.

— Так от, маєш запрошення від Бранта й Кумара — зустріч завтра о восьмій тридцять біля третього пірса.

Лорен повернувся до Келдора й запитав з удаваною стурбованістю:

— Як вважаєш, чи безпечно це для мене? Я ж не вмію плавати.

— Непокоїтись, думаю, не слід, — відповів той. — Якщо вони запланували для тебе подорож у один кінець, це не матиме ані найменшого значення.

18. Кумар

Лише одне затьмарювало юне життя Кумара Леонідаса: у свої вісімнадцять років він був на цілих десять сантиметрів нижчий зростом, ніж мріяв. І не випадково, що прізвисько мав Маленький Лев, хоч небагато знайшлося б сміливців, що назвали б його так у вічі.

Компенсуючи нестачу зросту, він невтомно працював над іншими своїми вимірами. І не раз, удаючи обурення, Мірісса казала йому: "Кумаре, якби ти стільки ж часу тренував свій мозок, скільки тренуєш м'язи, то став би найвидатнішим генієм Таласси". Чого вона ніколи йому не казала — та й собі ледь насмілювалася зізнатись, — так це те, що видовище його щоранкових фізичних вправ нерідко збуджувало в ній аж ніяк не сестринські почуття, а до того ж і певні ревнощі до тих його залицяльниць та залицяльників, які регулярно збирались, аби ним помилуватися. А то були, разом узяті, майже всі Кумарові ровесники. Хоча заздрісні чутки про те, що Кумар нібито вже мав любовні стосунки з усіма дівчатами та з половиною хлопців Тарни, були явним перебільшенням, у них містилася неабияка доля правди.

Однак Кумар, попри справжню інтелектуальну прірву, що існувала між ним та його сестрою, зовсім не був м'язистим недоумком. Коли щось його всерйоз зацікавлювало, він не заспокоювався доти, аж доки опановував предмет своєї цікавості, не шкодуючи на це часу. Він був першокласний моряк і вже понад два роки, частково з допомогою Бранта, споруджував собі чудовий чотириметровий каяк. Корпус човна був уже готовий, але з палубою ще було почати й закінчити.

Настане день, присягався, він таки спустить його на воду і всім доведе, що даремно сміялися. А тим часом вираз "Кумарів каяк" став крилатим, означаючи всяку незавершену роботу, яких у Тарні дійсно було чималенько.

Опріч тієї вельми поширеної на Талассі звички відкладати все на потім, головними Кумаровими вадами були авантюризм та схильність до досить грубих і частенько ризикованих жартів. Саме останнє, як усі вважали, колись могло для нього скінчитися бідою.

Та неможливо було ображатися навіть на найзухваліші його витівки, бо Кумар не мав ніяких зловмисних намірів. Він був увесь відкритий, мало не прозорий; щоб збрехав — такого ніхто й уявити не міг. Вже за це йому можна було багато вибачити, й найчастіше вибачали.

Прибуття землян стало для нього, звичайно, найзахоплюючою подією життя. Він був зачарований їхньою апаратурою, аудіо-відео-та сенсозаписами, які вони привезли, історіями, які вони оповідали, — буквально всім. І оскільки більше ніж інших він бачив Лорена, то й не дивно, що Кумар до нього прихилився

Проте Лорен не дуже був радий такій прихильності. Якщо и було для нього щось неприємніше, ніж непрошений товариш, так то був оцей причепливий братусь, який страшенно діяв йому на нерви.

19. Крихітка Поллі

— І все ж, Лорене, не можу повірити, — сказав Брант Фальконер. — Невже справді ти ніколи не плавав у човні? Або на судні?

— Пригадую, начебто гріб одним веслом у надувному гумовому човнику через якийсь ставочок. То було, здається, коли мав десь п'ять років.

— Тоді насолода тобі гарантується. На морі жодної хвильки, що може розладнати твій ніжний шлунок. Може, навіть переконаємо тебе попірнати з нами.

— Ні, дякую, досить мені того, що я ризикнув поплавати на човні. І з власного досвіду я знаю: коли інші працюють, не слід їм заважати.

Брант мав слушність: він дійсно почав відчувати насолоду, коли гідрореактивні двигуни майже безшумно вивели їхній невеличкий тримаран до рифів. Однак першої миті, коли він сів у човен і побачив, як даленіє безпечна земна твердь, то мало не запанікував.

Тільки почуття гумору врятувало його тоді від того, щоб не стати посміховищем. Він пролетів п'ятдесят світлових років — найдовшу відстань, яку будь-коли подолала людина, — щоб дістатися сюди. І от зараз його непокоять якихось кількасот метрів до найближчого берега?!

Та й не годилося ж отак узяти й відмовитись, коли тобі кинуто виклик. Лежачи в невимушеній позі на кормі й спостерігаючи Фальконера за кермом (звідки в нього цей білий рубець через усі плечі? — о, так, він згадував щось про якусь аварію мікрольота…), він намагався вгадати, що зараз діється в душі цього талассіанина.

Важко було б повірити, що будь-яке людське суспільство, хай навіть найосвіченіше та найтолерантніше, може бути зовсім позбавлене ревнощів чи почуття сексуального власництва в тій або іншій формі. Втім, поки що — на жаль! — Брант не мав особливих причин ревнувати.

Лорен не був певен, чи перекинувся з Міріссою більше ніж сотнею слів, і то здебільшого в товаристві її чоловіка. Поправка: на Талассі терміни "чоловік" та "дружина" не вживалися до народження першої дитини. Коли народжувався хлопчик, тоді мати звичайно — хоч і не обов'язково —

приймала прізвище батька. Якщо ж першою народжувалася дівчинка, обидві зберігали материне прізвище — принаймні до народження другої й останньої дитини.

Не багато було таких речей, які б шокували талассіан. Однією з них була жорстокість, особливо до дітей. А ще одною була третя вагітність у цьому світі, де площа суходолу складала лише двадцять тисяч квадратних кілометрів.

Дитяча смертність була настільки низька, що вистачало народити близнюків, щоб підтримувати потрібну кількість населення. За всю історію Таласси пригадувався лише один відомий випадок, коли на сім'ю випало таке щастя (чи біда) — двічі по п'ятеро близнят. Хоч бідну матір навряд чи можна було за це ганити, пам'ять про неї оточував нині такий же ореол витонченої розпусності, як колись Лукрецію Борджіа, Мессаліну чи Фаустіну.

Треба бути дуже, дуже обережним, сказав собі Лорен. Що Мірісса вважала його привабливим, він уже знав. Міг прочитати це в тоні її голосу та у виразі обличчя. Та ще сильнішим доказом були випадкові дотики рук чи тіл, які тривали довше ніж треба.

Обоє вони розуміли, що це тільки справа часу. І Брант розумів теж, цього Лорен був певен. Однак, незважаючи на деяке між ними напруження, вони все ще поводилися досить дружньо.

Легка пульсація двигунів завмерла, й човен донесло до наміченої зупинки біля великого скляного бакена, що злегка погойдувався у воді.

— Отаке маємо джерело енергії, — пояснив Брант. — Потребуємо лише двісті ватів, і тому нам вистачає сонячних батарей. Це й одна з переваг прісноводних морів. Ваші океани на Землі були надто солоні — пожирали, мабуть, кіловати за кіловатами.

— Ну що, дядечку, не передумав? — усміхнувся Кумар.

Лорен похитав головою. Хоч попервах це "дядечко" його дуже здивувало, тепер він уже майже звик до цього універсального звернення, що його вживали молодші талассіани. І було навіть приємно відчути, що ти раптом здобув десятки небожів та племінниць.

— Ні, дякую. Я краще залишусь тут і спостерігатиму за вами крізь підводне вікно — на випадок, як вас з'їдять акули.

— Акули! — мрійно вимовив Кумар. — Чудові, дивовижні істоти — от нам би їх сюди хоч небагато. Пірнати стало б набагато цікавіше.

З суто інженерним інтересом дивився Лорен, як Брант і Кумар надягали свої знаряддя. Порівняно з тим костюмом, який потрібен був у космосі, цей був напрочуд простий, а балон стисненого газу — взагалі мініатюрний, бо легко розміщувався на долоні.

— А оцей кисневий балон, — зауважив Лорен, — гадаю, його вистачить лише на пару хвилин.

Брант з Кумаром поглянули на нього докірливо.

— Кисневий! — пирхнув Брант. — Та кисень же глибше двадцяти метрів — то отрута. В цій пляшечці маємо повітря — і то лише аварійний запас, його вистачає на чверть години.

Він показав на якусь зяброподібну штуковину, яку Кумар вже мав на собі, у наспинному ранці.

— Весь потрібний кисень уже є розчинений у морській воді, і треба лише його звідти видобути. Але це потребує енергії, тож беремо з собою генератор, що забезпечує роботу помп та фільтрів. З цим пристроєм я можу, як побажаю, цілий тиждень перебувати під водою.

Постукавши по дисплею комп'ютера, що світився зеленим на його лівому зап'ястку, Брант додав:

— А це дає мені весь обсяг необхідної інформації — глибину, стан генератора, час до підняття, сигналізує про декомпресійні зупинки…

Лорен ризикнув поставити ще одне наївне запитання:

— Чому ти надяг маску, а Кумар — ні?

— Я теж, — Кумар гмикнув. — Подивись уважніше.

— О… бачу. Надто вона непомітна.

— Але клопоту з нею задосить, — зауважив Брант, — якщо тільки ти буквально не живеш у воді, як оце Кумар. Я колись теж був спробував таку контактну плівку, але потім мені довго боліли очі. Тож залишаюсь вірним добрій старій масці — від неї клопоту значно менше. Готовий?

— Готовий, капітане.

Вони одночасно перевалилися через різні борти, причім їхні рухи були настільки синхронні, що човен ледве хитнуло. Крізь товсту скляну панель у кільовій частині човна Лорен бачив, як вони без видимих зусиль планерували вниз до підніжжя рифу. Туди, Лорен це знав, було понад двадцять метрів, але здавалося, що значно менше.

Інструменти та дріт були туди спущені заздалегідь, і двоє нурців одразу стали до роботи, ремонтуючи розірвані грати. Час від часу вони обмінювались якимись загадковими односкладовими словами, та здебільшого працювали в цілковитій тиші. Кожен знав свою роботу — і свого партнера — настільки добре, що розмовляти не було потреби.

Для Лорена час пролетів дуже швидко; він мав відчуття, що вдивляється в якийсь інший світ. Втім, так і було. Хоч йому безліч разів доводилося бачити відеозйомки, зроблені в земних океанах, майже все живе, що рухалося перед ним тепер, було зовсім незнайоме. Тут були якісь диски, що оберталися, та пульсуючі холодці, хвилеподібні килимки та штопороподібні спіралі, — але майже не було істот, які можна було б хоч у найсміливішім льоті уяви назвати справжніми рибами. Одного разу, щоправда, на самому краї свого поля зору він угледів швидко зниклу торпедоподібну рибину, яку розпізнав майже напевне. Якщо він не помилився, то вони з нею обоє були вигнанцями з Землі.

Він подумав, що Брант з Кумаром про нього вже забули, коли зненацька вони озвалися через підводний переговорний пристрій:

— Піднімаємось. Зустрінемося за двадцять хвилин. Все гаразд?

— Чудово, — відказав Лорен. — Чи не земна то була риба, яку я оце щойно помітив?

— Не бачив її.

— Дядечко має слушність, Бранте: хвилин п'ять тому тут пропливала здоровезна, на двадцять кіло, форель-мутант. Твоя зварювальна дуга відігнала її геть.

Вони вже залишили морське дно й довільно піднімалися вздовж граціозно вигнутого якірного ланцюга. Десь за п'ять метрів під поверхнею зупинились.

— Оце — найнудніша частина всякого пірнання, — сказав Брант. — Тут нам доводиться чекати цілих п'ятнадцять хвилин. Прошу другий канал… дякую… але ж не так голосно!

Музику для супроводження декомпресії підбирав, мабуть, Кумар: її нервозні ритми навряд чи пасували до вмиротвореного підводного життя. Лорен від душі радів, що він не з ними, і з задоволенням відключив свій плейєр, тільки-но нурці знов почали підйом.

— Непогано попрацювали ми зранку, — сказав Брант, видершися на борт. — Напруга й сила струму в нормі, отже, можемо їхати додому.

Вони подякували Лоренові за те, що він допоміг їм, хоч і невміло, скинути їхнє спорядження. Обидва стомилися й охололи, але швидко повернулися до норми, випивши декілька чашок гарячого солодкого напою, що його талассіани називали

чаєм, хоч він був дуже мало схожий на будь-який земний напій під такою ж назвою.

Кумар запустив двигуни, й човен рушив, між тим як Брант порпався в купі знаряддя на дні човна, де відшукав якусь яскраву коробочку.

— Ні, дякую, — відмовився Лорен від слабонаркотичної таблетки, яку йому запропонував Брант. — Не хочу набувати тутешніх звичок, яких потім буде важко позбутися.

Ледве вимовивши це, він пожалкував, що міг образити Бранта цією відмовою, викликаною, мабуть, якимсь імпульсом підсвідомості чи, може, відчуттям вини. Та Брант, здається, не побачив у цьому якогось глибшого сенсу, бо ліг на спину, зчепивши руки за головою, і втупився в безхмарне небо.

— Можна вдень побачити "Магеллана", — сказав Лорен, поспішаючи змінити тему, — якщо точно знаєш, куди дивитись. Але сам я ще не пробував.

— А от Мірісса пробувала, й частенько, — вигукнув Кумар. — І показала мені, як це робиться. Слід лише довідатися в Астромережі про час його прольоту, а тоді вийти надвір і лягти горілиць. І прямо над собою побачиш — він як яскрава зірка і, здається, не рухається зовсім. Та як відірвеш погляд бодай на секунду — все, ти його загубив.

Несподівано Кумар зменшив оберти, а за кілька хвилин зовсім зупинив човен. Лорен подивився навколо, щоб зорієнтуватись, та, на його подив, до Тарни було ще щонайменше з кілометр. Поблизу гойдався у воді буй з великою літерою П та червоним прапорцем.

— Чому ми зупинились? — запитав Лорен.

Кумар лише всміхнувся й заходився спорожнювати якесь відерце, що стояло під бортом. На щастя, досі воно було герметично закрите: його вміст підозріло нагадував кров, але смердів значно гірше. Лорен відсунувся настільки, скільки дозволяли габарити човна.

— Це він викликає давню подругу, — ніжно промовив Брант. — Сиди тихенько, не роби ніякого галасу. Вона вкрай нервова.

"Вона? — подумав здивовано Лорен. — Що тут коїться?"

Протягом принаймні п'яти хвилин зовсім нічого не відбувалося; Лорен не повірив би раніше, що Кумар так довго може зберігати нерухомість. Потім помітив, як за кілька метрів від човна, під самою поверхнею води, з'явилась якась темна заокруглена смуга. Простеживши за нею, втямив, що вона утворює коло, в центрі якого лишаються вони.

Одночасно він усвідомив, що Брант з Кумаром стежать не за цією смугою, а за ним. "Виходить, хочуть мене приголомшити якимсь сюрпризом, — сказав він до себе. — Що ж, побачимо, як це вам вдасться..."

Навіть діставши таке попередження, Лорен змушений був мобілізувати всю свою силу волі, щоб не зойкнути від жаху, коли з моря піднялась стіна, як йому здалося, блискучо-, ні, гнильно-рожевої плоті. Вона піднялась, струшуючи краплі, майже на півзросту людини, утворивши навколо них суцільну огорожу. А на завершення страхіть її верх було майже весь покрито зміями, які корчились, виблискуючи яскраво-червоними та синіми кольорами.

Велетенський, озброєний мацаками рот піднявся з морської глибини й, здавалось, от-от поглине їх…

Однак насправді ніяка небезпека, очевидно, їм не загрожувала: про це свідчили веселі вирази облич Бранта й Кумара.

— Що це, ради Господа Бога… Тобто Кракана? — прошепотів він, тамуючи тремтіння в голосі.

— Реакція в тебе була що треба, — захоплено мовив Брант. — Дехто при цьому ховається на дні човна. Це Поллі — вид поліпа. Крихітка Поллі. Колоніальна безхребетна тварина — мільярди клітин з вузькою спеціалізацією, але чіткою взаємодією. Ви на Землі мали дуже подібних та, гадаю, не таких великих.

— Напевне не таких, — підтвердив Лорен. — А, якщо можна спитати, яким чином ми звідси виберемось?

Брант кивнув Кумарові, й той запустив двигуни на повну потужність. З дивною для такого монстра швидкістю жива стіна навколо них знов занурилася в море, лишивши на поверхні тільки маслянисті брижі.

— Її відстрашує вібрація, — пояснив Брант. — Подивись крізь скло — тепер побачиш усього звіра.

Під ними відступало до морського дна щось, схоже на стовбур дерева діаметром з десяток метрів. Тепер Лорен зрозумів, що "змії", які на його очах корчились у повітрі, були всього-на-всього тонкими мацаками; тепер, повернувшись до своєї стихії, вони знов невагомо колихалися, шукаючи у воді чогось — чи когось — їстівного.

"Яке чудовисько!" — він зітхнув, уперше за багато хвилин розслабившись. Тепле відчуття гордості — ба навіть п'янкої веселості — охопило його. Він витримав черговий іспит, завоював схвалення Бранта й Кумара та сприйняв це з вдячністю.

— А чи ця тварюка… небезпечна? — спитав.

— Звичайно, ось чому тут є попереджувальний буй.

— Відверто кажучи, я був би ладен убити її.

— Навіщо? — Брант був щиро шокований. — Хіба від неї якась шкода?

— Ну… така величезна істота, напевно, з'їдає силу-силенну риби.

— Так, але тільки талассіанської — не тієї, яку їмо ми. І ось іще цікава річ. Ми довго не могли второпати, яким чином вона примушує риб — хай навіть найдурніших — плисти їй в утробу. І зрештою відкрили, що вона виділяє якусь хімічну приманку, і саме це спонукало нас подумати про електричні пастки. Що нагадує мені…

Брант потягнувся за комсетом — приладом зв'язку:

— Тарна-Три викликає Тарну-Автозапис. Говорить Брант. Ми налагодили грати. Все функціонує нормально. Підтверджувати нема потреби. Кінець повідомлення.

Але, на загальний подив, надійшла негайна відповідь — до того ж, знайомим голосом:

— Привіт, Бранте, докторе Лоренсон. Я рада почути вас. І маю для вас теж цікаве повідомлення. Бажаєте почути?

— Авжеж, пані мер, — відгукнувся Брант, весело переморгнувшись із Лореном. — Слухаємо.

— Центральні Архіви відкопали дещо дивне. Все це вже було раніше. Двісті п'ятдесят років тому наші предки намагалися спорудити риф від Північного острова шляхом електростатичного осадження — технологія, що себе добре зарекомендувала на Землі. Так от, через кілька тижнів підводні кабелі були розірвані — а частково вкрадені! Розслідування не велося, бо експеримент однаково виявився невдалим: надто мало розчинених у воді мінеральних солей. Ось тобі й маєш — в цьому вже не звинуватиш Охоронців Середовища. Їх-бо тієї пори не було взагалі.

На Брантовому обличчі з'явився такий приголомшений вираз, що Лорен вибухнув реготом.

— І ти ще намагався здивувати мене! — вигукнув він. — Що ж, ти справді довів, що в морі існують такі речі, про які я й не підозрював. Але тепер виявляється, що навіть ти сам теж де про що не підозрював.

20. Ідилія

Для тарнійців то була надто дивна річ, і вони удавали, що не вірять йому:

— То ніколи не плавав човном, а тепер, виявляється, не вмієш їздити велосипедом!

— Тобі має бути соромно, — докоряла йому Мірісса з вогником в очах. — Найефективніший з усіх відомих засобів пересування — а ти навіть ніколи не пробував його!

— В космічних кораблях від нього мало користі, а у великих містах — чимало ризику, — відпарирував Лорен. — Та й хіба важко навчитися?

Втім, невдовзі він мав нагоду переконатися, що навчитися таки важкенько: їзда на велосипеді була не така легка справа, як виглядало. Хоча треба було мати справжній талант, аби впасти з цієї машини з малими колесами і з низьким центром ваги, йому це вдалося декілька разів, і взагалі його перші спроби були суцільною невдачею. Він би вже й покинув ці спроби, коли б не запевнення Мірісси, що це — найкращий спосіб відкрити для себе острів, і не його власні надії, що це — найкращий спосіб відкрити для себе Міріссу.

Секрет, як він усвідомив після ще кількох падінь, полягав у тому, щоб узагалі знехтувати цю проблему, поклавшись лише на рефлекси власного тіла. То було досить логічне рішення: якщо розмірковувати над кожним кроком, то й звичайне ходіння стане неможливе. Розумом Лорен це сприйняв, але минув іще деякий час, доки він зміг довіряти інстинктам. А подолавши цю перешкоду, швидко навчився їздити. І нарешті, як і сподівався, Мірісса запропонувала показати йому найвіддаленіші стежки свого острова.

Було б легко повірити, що вони — єдині двоє людей на весь світ, хоч від ближчої оселі не могло бути більше п'яти кілометрів. Проїздили вони, звичайно, значно більшу відстань, але вузьку велосипедну доріжку було прокладено так, щоб шлях виявився наймальовничішим, а це водночас означало, що й найдовшим. Хоч Лоренові не становило труднощів миттю

визначити координати за допомогою свого комсета, він не став цього робити. Було цікаво удавати, що ти заблукав.

Міріссі було б приємніше, якби він не брав із собою цього приладу взагалі.

— Навіщо він тобі? — спитала вона, показуючи на всіяну кнопками стрічку, що оперезувала його ліве передпліччя. — Часом буває так приємно втекти від людей.

— Згоден, але корабельні правила дуже суворі. Якщо капітанові Бею я раптом знадоблюсь і не відповім…

— Ну то що буде? Він тебе закує в кайдани?

— Волів би краще це, ніж вислуховувати від нього неминучу лекцію. В усякому разі, я переключив прилад на режим сну. І якщо корабельний пульт мій сон проігнорує, то це означатиме якусь справді надзвичайну ситуацію, і мені слід буде негайно встановити зв'язок.

Як і більшість землян за останню тисячу років чи навіть довше, Лорен почувався б набагато щасливішим, опинившися голим і босим, аніж без комсета. Історія Землі була виповнена жахливими історіями безтурботних чи необачних людей, які гинули — нерідко в метрах від порятунку — тільки через те, що не могли натиснути червону кнопку "Аварія".

Велосипедну стежку було прокладено явно для легких, а не важких засобів пересування. Завширшки вона була менше метра, і спочатку недосвідченому Лорену здавалося, неначе він їде по натягнутому канату. Щоб не впасти, він змушений був зосередити всю увагу на спині Мірісси, що само по собі була справа невдячна. Та після перших кількох кілометрів він уже

набрався впевненості й зміг милуватися також іншими краєвидами. Якщо зустрічали когось, хто їхав у протилежному напрямку, велосипедисти мусили спішуватись, бо перспектива зіткнення за швидкості п'ятдесят чи більше кілометрів на годину була надто жахлива, щоб ризикувати. Та й повертатися додому з рештками зламаних велосипедів було б надто довго…

Майже весь час вони їхали мовчки, лиш інколи тишу порушувала Мірісса, показуючи якесь незвичайне дерево чи напрочуд красивий ландшафт. Тиша взагалі була щось таке, чого Лорен досі ніколи не знав: на Землі його завжди оточували звуки, а корабельне життя було суцільною симфонією заспокійливих механічних шумів з епізодичними несамовитими сигналами тривоги.

Тут дерева оточували їх невидимою безлунною ковдрою, так що кожне слово неначе всмоктувалось тишею одразу, як вимовлялось. Спершу така новизна вражень приносила насолоду, та тепер Лорен уже прагнув чогось, аби заповнити акустичний вакуум. Він мало не піддався спокусі включити якусь фонову музику із свого комсета, але мав певність, що Мірісса це не схвалить.

Тож його чимало здивувало, коли він почув з-за дерев спереду вже знайомі йому ритми талассіанського танцю. Оскільки вузька доріжка рідко йшла навпростець більше ніж двісті чи триста метрів, він не міг побачити джерело звуків раніш, аніж, зробивши крутий поворот по дузі, вони не опинились віч-на-віч з музично-механічним роботом, який займав всю ширину доріжки й повільно, із швидкістю пішохода, насувався на них. Своїм виглядом він нагадував самохідний трактор. Коли вони спішились, пропускаючи його, Лорен зрозумів, що то автоматична шляхоремонтна машина. Адже він бачив чимало нерівностей та навіть вибоїн і замислювався,

коли ж нарешті адміністрація Південного острова спроможеться усунути ці неподобства.

— А музика навіщо? — спитав він. — Це ж не той тип машини, щоб могла її оцінити.

Ледь вимовивши цей жарт, він почув, як робот строго до нього звертається: "Прошу не їздити дорогою на відстані менше ста метрів од мене, бо поверхня ще не затверділа. Дякую".

Мірісса засміялась, побачивши його здивовану фізіономію:

— Аякже, маєш слушність: машина не дуже-то розумна. Музика — це попередження для водіїв.

— Може, якась сирена була б ефективніша?

— Так, але то було б надто... неприязно!

Вони звели свої велосипеди з дороги й перечекали, поки повз них повільно рухалась низка з'єднаних разом резервуарів, блоків керування та шляхоукладачів. Лорен не міг утриматися, щоб не помацати тільки-но відпрасовану поверхню: вона була тепла і м'якувата, а на око волога, хоч на дотик ідеально суха. Та не минуло й хвилини, як вона затверділа, наче камінь; Лорен помітив слабкий відбиток свого пальця й, криво посміхнувшись, подумав: "Я залишив свій слід на Талассі... аж поки робот пройде цим шляхом знов".

Тепер стежка йшла вгору, і Лорен відчув, що забуті досі м'язи в стегнах та литках нагадують про своє існування. Не завадило б трохи допоміжної енергії, але електричні моделі велосипеда Мірісса із зневагою відхилила, як такі, що

сприяють розніженості. Вона ні на йоту не зменшила швидкості, тож Лоренові нічого не залишалось, як дихати глибше та не відставати від неї.

А що за ледь чутний рев долинав спереду? Навряд чи хто випробує ракетні двигуни в глибині Південного острова! Та звук дедалі гучнішав у міру наближення, і Лорен зумів розпізнати його джерело лише за мить до того, як воно само з'явилось перед їхні очі.

За земними масштабами, цей водоспад був не надто великий — десь метрів сто заввишки та двадцять завширшки. Невеликий металевий місток, що виблискував у бризках, було перекинуто через озерце з киплячою піною, куди падала вода.

На Лоренову радість, Мірісса зупинилась і з хитринкою в очах запитала:

— Ти не помічаєш нічого… особливого? — і показала вперед.

— В якому розумінні? — перепитав Лорен, шукаючи ключ для відповіді. Але бачив лише неозорий ландшафт дерев та іншої рослинності, серед якого звивалась стежка, зникаючи десь по той бік водоспаду.

— Дерева… та дерева ж!

— Що з ними? Адже я не ботанік.

— Я також, але це так очевидно. Тільки подивись на них.

Він подивився, ще спантеличений. І раптом уторопав, бо ж дерево — це інженерний витвір природи, а він же є інженер.

По той бік водоспаду попрацював якийсь інший проектувальник. Хоч він не міг назвати жодного дерева, серед яких стояв, вони здавалися йому знайомі, й він був певен, що вони родом із Землі… Авжеж, ото, напевно, дуб, а десь, дуже давно, він бачив красиві жовті квіти на отаких низькорослих кущах.

За мостом же був інший світ. Дерева — а чи справді то дерева? — здавалися грубими й недоробленими. Декотрі з них мали коротенькі, діжкоподібні стовбури, з яких випиналися по кілька колючих гілок; інші нагадували велетенські кістляві пальці з якимись щетинистими віночками в суглобах; ще інші були начебто гігантські папороті. І ніяких квітів…

— Тепер розумію. Там — власне талассіанська рослинність.

— Так, усього після кількох мільйонів років, як вийшла з води. Ми називаємо це Великим Вододілом. Але це схоже на двобій між двома арміями, коли не, відомо, на чиєму боці буде перемога. Та, скоріш за все, переможця не буде, й нічого тут не вдієш! Земні рослини еволюційно передовіші, але тубільні краще пристосовані до хімічного середовища. Час від часу одна зі сторін вторгається на чужу територію, і тоді втручаємося ми, поки ще окупант не захопив собі там плацдарм.

"Як дивно, — думав Лорен, коли вони вели свої велосипеди через місток. — Уперше з того часу, як потрапив на Талассу, я відчуваю, що справді перебуваю у чужому світі…"

Такі самі незграбні дерева та грубі папороті, можливо, були сировиною для пластів вугілля, яке стало енергетичним фундаментом для Промислової Революції — і вчасно, щоб урятувати людство. Він не здивувався б навіть, побачивши, як

із заростей вихоплюється розлючений динозавр; втім, згадав, ці жахливі ящери мали з'явитися лише за сто мільйонів років після того, як була епоха розквіту подібних рослин на Землі…

Вони якраз ізнов сідлали велосипеди, коли Лорен скрикнув:

— Кракан і прокляття!

— Що сталось?

Лорен осів на м'яку купину гнучкого моху.

— Судома, — промимрив він крізь стиснуті зуби, вхопившись за свої напружені литкові м'язи.

— Дозволь мені, — сказала Мірісса стурбованим, але впевненим голосом. Під її приємними, хоча й дещо невмілими рухами судома поступово вщухла.

— Дякую, — промовив Лорен через деякий час. — Тепер набагато краще. Але не припиняй, прошу тебе.

— А ти справді думав, що я припиню? — прошепотіла вона.

І тоді, на межі двох світів, вони злилися в одне ціле.

ЧАСТИНА IV. КРАКАН

21. Академія

Кількість членів Талассіанської Академії наук було суворо обмежено милим круглим числом 100 000 000 у двійковій системі або — для тих, хто волів краще рахувати на власних

пальцях, — 256. На думку головного науковця "Магеллана", таке обмеження заслуговувало схвалення, бо зберігало порядок. Та й сама Академія ставилась дуже серйозно до своєї відповідальної місії: як визнав її президент, на цю пору в ній було членів лише 241, бо виявилось, що неможливо заповнити всі вакансії вченими потрібної кваліфікації.

З тих 241 були фізично присутні в залі засідань 105, ще 116 тримали зв'язок через свої комсети. То для академіків була рекордна явка, і доктор Анна Варлі була дуже задоволена, хоч їй кортіло довідатися, чому відсутні ті двадцять.

І ще вона відчула деяку незручність, коли була відрекомендована як "один із провідних астрономів Землі", хоча дійсно, як не прикро, на момент відльоту "Магеллана" то була істинна правда. Волею долі їй — колишньому директорові знов-таки колишньої Місячної обсерваторії імені Шкловського — випав цей унікальний шанс на порятунок. Вона добре усвідомлювала, що була не більше ніж компетентний фахівець, коли порівняти з такими велетнями, як Екерлі, Чандрасекар чи Гершель, не кажучи вже про Галілея, Коперника чи Птолемея.

— Ось дивіться, — почала вона. — Гадаю, всі ви вже бачили цю карту планети Саган-2 — найкраще узагальнення космозйомок та радіоголограм. Роздільна здатність, ясна річ, поганенька — не менше десяти кілометрів, але достатня, щоб дати нам основні факти. Її діаметр — п'ятнадцять тисяч кілометрів, дещо більше земного. Густа атмосфера — майже суцільний азот. І ніякого кисню — на щастя.

Оце "на щастя" завжди привертало найбільшу увагу, приголомшючи слухачів.

— Розумію ваше здивування: більшість людських істот схильна переоцінювати потребу дихання. Але за останні перед нашим вильотом десятиліття погляди землян на Всесвіт зазнали суттєвих змін. Відсутність інших живих створінь — так нині, як і в минулому, — в Сонячній системі, а також цілковитий провал програм CETI попри шістнадцять століть марних зусиль, переконали, по суті, всіх у тім, що життя є явище дуже рідкісне в космосі, а тому й надзвичайно цінне.

Звідси витікало, що всі життєві форми заслуговують на повагу, і їх слід оберігати. Дехто наполягав на тому, що навіть хвороботворні віруси та переносники захворювань повинні охоронятися законом, а ніяк не знищуватись. Дуже популярним виразом Останніх Днів стало "Шанування Життя", і мало хто при цьому мав на увазі лише людське життя.

Коли прийнято було засаду біологічного невтручання, з цього випливали деякі практичні наслідки. По-перше, вже давно було погоджено, що нам не можна висаджуватись на будь-яку планету, де вже існують розумні форми життя: людська раса має досить негативного досвіду подібних ситуацій у своїй земній історії. На щастя — чи на жаль! — але подібних випадків так ніколи і не виникло.

Але тоді міркування пішли далі. Припустимо, ми знайшли планету, де ледь розпочалося тваринне життя. Чи мусимо триматись осторонь такої планети, дозволяючи її еволюції йти своїм ходом. Маючи шанс, що колись, мільйони років по тому, там може виникнути розумне життя?

А коли піти ще далі вглиб? Що як на планеті існує лише рослинне життя? Чи лише одноклітинні мікроби?

Вас може здивувати, що тієї пори, коли само існування людського роду було поставлено на карту, люди знаходили час сперечатися про подібні суто моральні та філософські проблеми. Але неминуча Смерть загострює думки, привертаючи увагу до питань неминущої цінності: чому ми тут, що нам робити?

Великої популярності набула концепція Метазакону — певна, що ви чули такий термін. Йшлося про можливість розробити юридичні та моральні засади, які можна б застосувати до всіх розумних істот, а не лише до двоногих ссавців, які недовгий час панували на планеті Земля і дихали повітрям.

Доктор Келдор, до речі, був одним із провідних прихильників цієї концепції. Через це його цькували ті, хто проголошував: оскільки гомо сапієнс є єдиний відомий вид розумних істот, саме його збереження має бути пріоритетним серед усіх інших міркувань. Хтось кинув у маси такий лозунг: "Коли вибирати між Людиною та Слимаком, я обираю Людину!"

На щастя, до прямої сутички, скільки відомо, ніколи не дійшло. Ще пройдуть століття, доки отримаємо звіти з усіх запущених кораблів-розсіювачів. А якщо декотрі з них не відгукнуться — що ж, і слимаки могли здобути перемогу…

3505 року, на заключній сесії Всесвітнього Парламенту, були схвалені — у так званій Женевській Директиві — певні засади майбутньої колонізації планет. Багатьом вони здавались надто ідеалістичними, та й не існувало жодних засобів впровадити їх у життя. Але вони були виразом наміру — останнім жестом доброї волі щодо космосу, який, можливо, так ніколи й не зможе оцінити його.

Нас тут стосується лише один із принципів Директиви — але найславетніший, бо викликав найбільше суперечок, оскільки виключав чимало серед найпринадніших космічних цілей.

Наявність скільки-небудь значного відсотка кисню в атмосфері планети є певним доказом того, що на ній існує життя. Адже цей елемент надто хімічно активний, щоб зберігатись у вільному стані, якщо тільки постійно не відновлюється рослинами чи якимись еквівалентними живими організмами. Звичайно, кисень не обов'язково означає тваринне життя, але він створює для нього передумову. І хай тваринне життя лише зрідка веде до розумного, жодного іншого правдоподібного шляху до нього навіть теоретично ще не вигадано.

Отже, згідно з принципами Метазакону, всі планети з киснем було відкинуто. Відверто кажучи, я сумніваюсь, що таку рішучу заборону було б прийнято, коли б не квантовий двигун, який дав нам, по суті, безмежні простори — та й безмежну енергію.

Тепер дозвольте розповісти вам про наш план дій, як досягнемо Сагана-2. Як бачите з карти, більше половини поверхні планети покрито льодом, глибина якого сягає, в середньому, трьох кілометрів. А це більше кисню, ніж ми можемо колись потребувати!

Вже будучи на орбіті навколо планети, "Магеллан" використовує невеличку частину повної потужності квантового двигуна, щоб діяв як смолоскип. Він виплавлятиме лід, одночасно розщеплюючи пару на кисень і водень. Останній швидко відлине геть до космічного простору; як треба буде, то зможемо сприяти цьому з допомогою спеціально налаштованих лазерів.

Мине лише двадцять років, і Саган-2 матиме вже десять відсотків кисню в атмосфері, хоч дихати цим повітрям ще не можна буде через великий вміст у ньому оксидів азоту та інших отруйних газів. Приблизно тоді ж ми розпочнемо прискорювати процес за допомогою спеціально вирощених бактерій та навіть рослин. Але планета ще буде надто холодною: навіть з урахуванням тієї теплової енергії, яку ми їй постачатимемо, температура на її поверхні лишатиметься мінусовою за винятком кількох полуденних годин на самому екваторі.

Тож на цьому етапі ми використаємо квантовий двигун іще раз — мабуть, востаннє. "Магеллан", провівши в космосі весь час свого існування, нарешті спуститься на поверхню планети.

І тоді, приблизно чверть години щодня, о певній порі, двигун вмикатиметься на максимальну потужність, яку зможе витримати конструкція корабля — та й гірські породи під ним. Тепер ми не знаємо, як довго триватиме вся операція: потрібні спершу випробування; можливо, доведеться знов кудись переміщувати корабель, якщо місце виявиться геологічно нестійким.

У першому наближенні виходить, що нам потрібно буде вмикати двигун протягом тридцяти років, аби уповільнити рух планети настільки, щоб вона доволі наблизилась до свого сонця, змінюючи свій клімат на значно тепліший. Після цього ще двадцять п'ять років потрібні будуть, аби, знов-таки регулярно вмикаючи двигун, закруглити орбіту планети. Але більшу частину цього часу Саган-2 буде цілком придатний для життя, хоч доти, доки не буде досягнуто остаточної орбіти, зими будуть вельми суворі.

Отже, кінець кінцем, матимемо незайману планету, дещо більшу розмірами за Землю, з сорока відсотками океану та

середньою температурою двадцять п'ять градусів. Повітря матиме кисню сімдесят відсотків земного вмісту, але цей відсоток безперервно зростатиме. Настане час розбудити дев'ятсот тисяч землян, які до цього перебуватимуть у сплячці, й подарувати їм новий світ.

Такий сценарій буде здійснено, якщо тільки несподівані події або відкриття не змусять нас від нього відійти. А коли трапиться найгірше...

Доктор Варлі трохи затнулася, по тому хмуро посміхнулась.

— Ні — що б не трапилось, нас ви більше не побачите! Якщо Саган-2 виявиться неможливим, маємо ще одну ціль за тридцять світлових років далі. Вона, можливо, навіть краща.

Очевидно, ми постараємося колонізувати обидві. Але вирішуватимуть це наші нащадки.

Знадобився деякий час, щоб дискусія пішла нормальним руслом: більшість академіків здавались приголомшені, хоч аплодували цілком щиро. Президент, який завдяки довголітньому досвіду завжди мав кілька заздалегідь заготовлених питань, розпочав дискусію сам:

— Незначне питання, докторе Варлі: на честь кого або чого названо Саган-2?

— На честь одного автора науково-фантастичних творів початку третього тисячоліття.

Це, як і сподівався президент, зламало лід мовчання:

— Ви сказали, докторе, що Саган-2 має принаймні одного супутника. Що буде з ним, коли ви зміните орбіту планети?

— Нічого, як не рахувати легких пертурбацій. Він і далі рухатиметься навколо своєї планети.

— Якби Директива — якого там, 3500-го?..

— 3505-го.

— …була прийнята раніше, чи були б ми тут нині? Я маю на увазі, що на Талассу тоді вхід стороннім було б забороненої

— Дуже цікаве питання, ми часто його обговорювали. Дійсно, розсіювальна місія 2751 року, коли ваш материнський корабель було відправлено на Південний острів, ішла врозріз із майбутньою Директивою. На щастя, тоді питання так не стояло. Проте оскільки суходільних тварин тут немає, принцип невтручання не було порушено.

— Принцип надто надуманий, — заявив один із наймолодших академіків, викликавши посмішки багатьох своїх старіших побратимів. — Вважаючи, що кисень означає життя, як можете ви бути певні, що й життя означає кисень? Можна уявити собі безліч різноманітних істот — навіть і розумних — на планетах, де бракує кисню, ба навіть атмосфери взагалі. Якщо нашими еволюційними наступниками, як вважає чимало філософів, є розумні машини, то для них найкраще така атмосфера, в якій би вони не ржавіли. А чи маєте ви уявлення про вік Сагана-2? Може, він уже проминув киснево-біологічну еру і вас там зустріне якраз машинна цивілізація?

Почувся несхвальний гомін серед присутніх, і хтось з огидою промимрив: "Наукова фантастика!" Доктор Варлі зачекала, поки знов настала тиша, а тоді лаконічно відказала:

— Ми над цим не надто сушили голову. А якщо дійсно натрапимо на машинну цивілізацію, тоді принцип невтручання вже буде ні до чого. Мене набагато більше турбувало б, що вона зробить нам, аніж навпаки!

Дуже старий чоловік — найстарший серед тих, кого доктор Варлі бачила на Талассі, — повільно піднімався на ноги десь у задніх рядах. Головуючий швиденько щось написав і передав папірця: "Проф. Дерек Уїнслейд — 115 — В. С. Тал. науки — історик". Доктор Варлі замислилась була над оцим "В. С", але якимсь таємничим проблиском інтуїції збагнула, що воно означає "Великий Старець".

І якраз закономірно, подумала, що старійшиною талассіанської науки є саме історик. Адже за всю свою сімсотрічну історію на Трьох Островах було не багато справжніх мислителів.

Це, однак, не обов'язково було приводом для критики. Талассіани ж були змушені будувати інфраструктуру своєї цивілізації від нуля, не маючи ні відповідних умов, ані стимулів для будь-яких досліджень, що не мали б суто практичного значення. Та була ще одна — серйозніша та гостріша — проблема кількості населення. В будь-якій науковій дисципліні й будь-якої пори просто не може бути на Талассі досить учених, щоб досягти "критичної маси" — мінімальної кількості взаємодіючих умів, потрібної для народження фундаментальних наукових ідей та вторгнення в нові сфери знання.

Тільки в математиці — як і в музиці — могли зрідка траплятися винятки з цього правила. Геній-одинак — подібно до Рамануджана чи Моцарта — міг з'явитися нізвідкіля й пливти дивними океанами думки самотньо. Визначним прикладом з талассіанської науки був Френсіс Золтан (214–242); його ім'я шанувалось і досі, через п'ятсот років, хоч у доктора Варлі були певні застереження щодо його безсумнівних талантів. Адже його відкриття в галузі гіпертрансфінітних чисел, як на неї, досі ніхто по-справжньому не зрозумів; ще менше було таких, хто спромігся просунути цей напрям уперед — а це ж завжди становило надійну перевірку всіх істинних проривів у науці. Навіть нині його уславленій "Останній Гіпотезі" бракувало як доказів, так і спростувань.

Вона підозрювала — хоч тактовність, звичайно, не дозволила б їй натякати на це талассіанським колегам, — що трагічно дочасна кончина Золтана перебільшила його репутацію, збагативши спогади тужливими надіями на те, що могло статися. Той факт, що він зник під час запливу біля Північного острова, надихнув на безліч романтичних міфів та версій — як-от розчарування в коханні, заздрісні суперники, неспроможність знайти найпереконливіші докази, страх перед гіпернескінченністю як такою, — причому жодне з цих пояснень не мало під собою анінайменших фактичних підстав. Але всі вони додали популярності образу найславетнішого генія Таласси, чиє життя урвалося в розквіті успіху.

Що там каже цей старий професор? О Боже, завжди знайдеться хтось, хто, замість поставити слушне запитання, підніме якусь цілком недоречну тему або скористається нагодою, щоб викласти свою улюблену теорію. За свою довгу практику доктор Варлі навчилася давати раду подібним типам, звичайно виставляючи їх на сміх. Втім, зараз вона буде

ввічлива до цього В. С, оточеного шанованими колегами на його власній території.

— Професоре… е… Уїнсдейл, — головуючий пошепки поправив її: "Уїнслейд", але, на її думку, всяка поправка могла лише погіршити становище, — ваше запитання чудове, але воно повинно б стати темою окремої доповіді. Чи навіть серії доповідей, хоч і вони змогли б лише торкнутися цього предмета.

Але стосовно вашого першого твердження: ми чули подібну критику вже неодноразово, та це просто неправда. Ми не робили жодної спроби зберегти "секрет", як ви висловились, квантового двигуна. Вся теорія зберігається в корабельних архівах і вже передана, серед інших матеріалів, до ваших архівів.

Сказавши це, не хотіла б збуджувати ніяких хибних надій. Відверто кажучи, серед зараз діючого екіпажу корабля немає жодної особи, хто справді розумівся б на цьому двигуні. Знаємо лиш, як ним користуватися — та й по всьому.

Маємо в сплячці трьох вчених, які вважаються фахівцями з цього двигуна. Але, якщо доведеться будити їх раніше, ніж досягнемо Сагана-2, це означатиме, що ми наразились на серйозну небезпеку.

Люди мало не з'їжджали з глузду, коли намагались уявити собі геометродинамічну структуру суперпростору, й усе запитували, чому Всесвіт від самого початку мав одинадцять вимірів замість приємнішого числа, як десять чи дванадцять. Коли я вивчала курс "рушійні механізми", мій викладач говорив: "Якби ви розуміли квантовий двигун, то були б уже не тут, а нагорі, в Першій Точці Лагранжа, в Інституті Передових

Досліджень". І ще він дав мені одне вельми корисне порівняння, яке допомогло мені спокійно спати, коли мучилася снищами, намагаючись уявити собі, що таке десять у мінус тридцять третьому ступені сантиметра.

"Екіпаж "Магеллана" має знати, як цей двигун діє, — говорив мій викладач. — Вони — мов ті інженери, що відають мережею розподілу електроенергії. Знаючи, як вмикати розподіл енергії, вони не повинні знати, як ця енергія генерується. То може бути якийсь простий шлях, як-от заповнений пальним динамо-мотор або сонячна батарея чи гідротурбіна. Вони напевне зрозуміли б принципи, які за цим лежать, але могли й обійтись без цього, однак виконуючи свою працю бездоганно.

Або електрична енергія могла походити від чогось складнішого, як-от атомний реактор чи термоядерний синтез, або мюонний каталізатор, вузол Пенроуза чи ядро Хокінга-Шварцшільда, — розумієте, що я маю на увазі? Десь на цьому шляху вони змушені були б облишити всяку надію на розуміння, все ж зостаючись цілком вправними інженерами, здатними вмикати та розподіляти електроенергію, де вона була потрібна".

В такий же спосіб ми можемо ввімкнути двигун "Магеллана", щоб дістатися з Землі до Таласси, а також — сподіваюсь — до Сагана-2, насправді не орієнтуючись у тому, що саме робимо. Та коли-небудь — може, чимало століть віднині — ми зможемо не лише оцінити, а й бути гідними того генія, що винайшов квантовий двигун.

І — хто знає? — може, вам це вдасться раніше. Якийсь новий Френсіс Золтан може народитися на Талассі. І тоді, можливо, саме ви прилетите до нас у гості.

Правду кажучи, вона в це не вірила. Але то був приємний спосіб завершити дискусію, і він дійсно викликав справжню бурю оплесків.

22. Кракан

— Зрозуміло, це не становитиме для нас труднощів, — замислено вимовив капітан Бей. — Адже планувальні роботи практично завершено, оту проблему з вібрацією від компресорів, здається, вирішено, і взагалі підготовка виробничого майданчика випереджає графік. Тож, нема сумніву, можемо виділити невелику групу фахівців з потрібним обладунком — але чи варта здійснення ця ідея? — Він обвів поглядом п'ятьох старших офіцерів, що зібрались за овальним столом у залі засідань Терра-Нової. І тоді всі як один повернулися до доктора Келдора, який, зітхнувши, покірливо розвів руки.

— Отже, ця проблема не є суто технічною. Розкажіть мені все, що маю про це знати.

— Ситуація така, — сказав заступник капітана Малина, й одразу світло потьмянішало, а в якихось міліметрах над столом виникла в повітрі начебто найдетальніша модель Трьох Островів. Але то не була модель, бо, якби достатньою мірою збільшити масштаб, то побачили б талассіан, які рухались, займаючись своїми справами.

— На мою думку, Кракан ще й досі лякає талассіан, хоч насправді цьому вулканові можна б поставити вищий бал з поведінки: адже він ніколи нікого не вбив! А з другого боку, він же є центром системи міжострівного зв'язку. Його вершина — шість кілометрів над рівнем моря — то найвища точка всієї планети. Тож, звичайно, це найкраще місце для розташування

антенного господарства; всі лінії дальної комунікації скеровано сюди, а вже звідси сигнали передаються на той або той острів.

— Мене завжди дещо дивувало, — тихо промовив Келдор, — що за останні дві тисячі років ми так і не знайшли чогось ліпшого, ніж радіохвилі.

— Всесвіт має єдиний електромагнітний спектр, докторе Келдор, і ми мусимо використати його якнайкраще. Талассіанам же пощастило, бо навіть крайні точки Північного та Південного островів віддалені одна від одної лише на триста кілометрів, і тому гора Кракан охоплює їх цілком; через неї вони можуть чудово собі спілкуватися, не вживаючи комсетів.

Єдину проблему становить погана доступність, а також погода. Як тут жартують, Кракан — це єдине місце на планеті, де погода може бути всяка. Раз на кілька років хтось змушений вибратися на цю гору, щоб налагодити декілька антен, замінити деякі сонячні елементи та батареї, а також і відкинути кілька лопат снігу. Все це нескладне, але вимагає важкої праці.

— Якої, — втрутилась головний корабельний медик Ньютон, — талассіани всіляко прагнуть уникати. Не те, щоб я їх ганила за зберігання енергії для важливіших речей, як-от спортивні змагання чи ігри.

Вона мало не сказала "любовні ігри", але ця тема для багатьох її колег була вже надто чутлива і її зауваження могли б невірно оцінити.

— А навіщо їм треба дертися на гору? — спитав Келдор. — Чому їм не полетіти на вершину? Мають же літаки вертикального зльоту.

— Так, але там повітря дуже розріджене, а до того ж бувають бурі. Після кількох аварій, що призвели до жертв, талассіани відмовились від цього начебто легшого шляху.

— Зрозуміло, — задумливо промовив Келдор. — Маємо тут нашу давню проблему невтручання. Чи послабимо ми їхню самовпевненість? Лиш незначною мірою, гадаю. А от як не відповімо на таке скромне прохання, викличемо їх обурення. І цілком законне, як узяти до уваги допомогу, яку вони нам подали з льодовою фабрикою.

— Наші погляди збігаються. Чи хтось має заперечення? Дуже добре. Пане Лоренсон, прошу тебе взяти на себе організацію справи. Бери будь-який з вільних космопланів, якщо тільки він не потрібний для операції "Сніжинка".

Мозес Келдор завжди полюбляв гори: вони давали йому відчуття наближення до Бога — часом він жалкував, що його немає на світі.

Стоячи на самому краю величезної кальдери, він міг бачити внизу море лави, давним-давно застиглої, хоч із десятка розколин ще здіймалися стовпи диму. А далі на захід чітко виднілися обидва великі острови, нагадуючи темні хмари на обрії.

Ущипливий холод та необхідність розраховувати кожний подих робили ці хвилини ще незабутнішими. Колись давно він зустрів у якійсь старій книзі подорожей чи пригод такий вислів: "Повітря — мов вино". Тоді ще йому кортіло мати можливість запитати в автора, чи багато вина той останнім часом удихнув; та тепер цей вираз уже не здавався йому надто смішним.

— Все вже розвантажено, Мозесе. Ми готові летіти назад.

— Дякую, Лорене. Я був не від того, щоб дочекатися тут, доки ввечері забереш звідси останню зміну, але залишатися на такій висоті задовго, може, й ризиковано.

— Інженери, звичайно, взяли сюди кисневі пляшки.

— Я думав не лише про цей бік проблеми. Колись мій тезко втрапив у складну ситуацію на одній горі.

— Пробач, але… я не второпав.

— Не звертай уваги; то було давно, дуже давно.

Коли космоплан піднявся від кратера, знизу їх щиро вітала група інженерів, що залишилась для ремонтних робіт. Тепер, коли все обладнання та інструменти були вивантажені, вони заходились готувати чай, бо то був обов'язковий на Талассі ритуал, який передував будь-якій праці.

Лорен, повільно піднімаючись у небо, ретельно намагався уникнути заплутаного комплексу всіляких антен, що стирчали тут, націлені на два острови, ледь видимі на заході. Якби він перетнув численні промені, що від цих антен відходили, назавжди зникли б незліченні гігабіти інформації, і талассіани шкодували б, що просили їх про допомогу.

— Ти прямуєш не до Тарни?

— За хвилинку. Спочатку хотів подивитись на всю гору. О, вже вона!

— Що? О, бачу. Кракан!

Запозичений вигук був у даному разі подвійно доречний. Адже під ними розверзалося глибоке провалля завширшки близько сотні метрів. А на дні цього провалля було Пекло.

Вогні полум'я, що виходило з самого серця цього новонародженого світу, майже досягали поверхні. Сліпучо-жовтий з малиновими цятками лавовий потік непоспішно рухався до моря. З якого побиту, думав Келдор, вони були такі певні, що вулкан заспокоївся, а не просто чекає свого часу?

Та не річка лави була їхньою метою. Позад неї був кратер, десь кілометр у поперечнику, на краю якого, наче пень, стояв обрубок зруйнованої вежі. Наблизившись, вони побачили, що колись таких веж, розташованих рівномірно навколо цього кратера-кальдери, було три, але від інших двох залишилися тільки фундаменти.

Дно кратера було покрито якимись металевими пластинами та плутаниною перекручених кабелів — очевидно, рештками великого радіорефлектора, який тут колись стояв. У центрі, частково занурену в озерце від частих злив, видно було купу уламків приймальних та передавальних пристроїв.

Вони облетіли ці руїни останнього зв'язку з Землею, і жоден з них не зважився порушити плин думок іншого. Нарешті Лорен заговорив:

— Розгардіяш тут страшенний, але все відновити буде неважко. Саган-2 лише на дванадцять градусів північніше, тобто ближче до екватора, ніж була Земля. Туди буде навіть легше націлити антену.

— Чудова ідея. Коли закінчимо будувати наш щит, зможемо надати їм у цьому початкову допомогу. Втім, поспішати з цим

не буде потреби. Адже вони матимуть ще майже чотири століття, доки зможуть знову нас почути, — навіть якщо спроможемось розпочати передачі, як тільки прибудемо.

Лорен закінчив аерозйомку місцевості й скерував космоплан уздовж гірського схилу вниз, аби потім летіти до Південного острова. Та коли знизився на якусь тисячу метрів, Келдор спантеличено спитав:

— А що то за дим на північному сході? Може, якийсь сигнал?

На півдорозі до лінії горизонту в безхмарне голубе талассіанське небо піднімався тонкий білий стовп. Ще кілька хвилин тому його там напевне не було.

— Давай поглянемо. Може, якийсь човен зазнає біди.

— Знаєш, що це мені нагадує?

Лорен у відповідь лише знизав плечима.

— Фонтануючого кита. Ці гігантські тварини, коли піднімалися для вдиху, спершу викидали струмінь водяної пари. Це виглядало дуже схоже.

— Але з цим цікавим порівнянням не погоджуються принаймні дві речі, — мовив Лорен. — По-перше, цей стовп уже заввишки досяг майже кілометра. Нічогенький кит!

— Згоден. Та й, до того ж, китові фонтани тривали секунди, а цей не припиняється. А яке твоє друге заперечення?

— Як показує морська карта, тут не відкриті води. Це спростовує й човнову версію.

— Але ж це смішне — Таласса ж є суцільним морем. Ах, бачу. Великі Східні Прерії. Так, це їхня околиця. Можна навіть уявити собі, що під ними твердь.

Назустріч їм швидко наближався плавучий материк морської рослинності, що покривав більшу частину талассіанських океанів, породжуючи майже весь кисень атмосфери цієї планети. То був суцільний килим яскравої, майже їдкої зелені, який здавався достатньо міцним, щоб по ньому ходити. І лише цілковита відсутність пагорбів або інших нерівностей викривала його дійсну природу.

Але в одному місці, з кілометр упоперек, плавуча прерія не була ні плоска, ні непорушна. Щось кипіло під нею, вивергаючи величезні хмари водяної пари, подеколи разом із переплутаними рештками рослинності.

— Як я не здогадався! — сказав Келдор. — Це дитя Кракана.

— Точно, — підтвердив Лорен. — Це вперше після нашого прибуття, що він діє. От як народилися й інші острови.

— Так, і вулканічні прояви незмінно розповсюджуються на схід. Тож, можливо, вже за якісь кілька тисячоліть талассіани матимуть цілий архіпелаг.

Вони покружляли ще кілька хвилин, тоді повернули назад до Східного острова. Так, для більшості спостерігачів цей підводний вулкан, який народжувався в муках, був би справді жахливим видовищем.

Та не для людей, які бачили руйнування Сонячної системи.

23. Льодовий День

Президентська яхта, себто Міжострівний Пором Номер Перший, напевно, ніколи ще за всю свою трьохсотрічну історію не мала такого прекрасного вигляду. її було не тільки прикрашено гірляндами прапорців, але й наново вифарбувано білою фарбою. На жаль, щоб завершити цю працю, не вистачило чи то фарби, чи то робочих рук, і тому капітанові довелось бути обережним, аби кидати якір таким чином, щоб з берега видно було лише правий борт.

Президент Фаррадайн теж був церемоніально вдягнений у дивовижне вбрання (автор проекту — Перша дама), що робило його схожим на помісь римського імператора з астронавтом-початківцем. І він зовсім не почувався в ньому невимушено; капітан Сірдар Бей, пересвідчившись у цьому, радів, що його уніформа складалася лише з простих білих шортів, сорочки без краватки, але з відповідними його рангові позначками на плечах, а також кашкета з золотою пасмою, в якому почував себе як удома, хоч важко було пригадати, коли востаннє його надягав.

Незважаючи на те, що президент раз у раз спотикався, зачепившись за свою тогу, офіційна прогулянка яхтою пройшла дуже успішно, а чудова бортова модель морозильної фабрики працювала бездоганно. Вона весь час виробляла незліченні льодові вафлі-шестикутники якраз такого розміру, щоб годилися для високих склянок з прохолоджувальним напоєм. Але далеко не всі розуміли всю відповідність назви "Сніжинка", бо на Талассі мало хто взагалі коли-небудь бачив сніг.

Аж ось, полишивши модель, вони вирушили оглянути справжню фабрику, яка займала кілька гектарів узбережжя поблизу Тарни. Потрібен був певний час, щоб переправити президента з його почтом, а також капітана Бея з його офіцерами з яхти на берег. І от, в останніх променях дня, вони урочисто оточили шестикутну льодову брилу завширшки двадцять та завтовшки два метри. Це була не лише найбільша маса замерзлої води, бачена талассіанами коли-небудь, — вона, мабуть, була взагалі найбільшою на планеті. Навіть на полюсах лід утворювався рідко. Не маючи перешкод-континентів для своєї циркуляції, швидкі океанічні течії, що рухалися з екваторіальних областей, розтоплювали всяку новонароджену кригу.

— Але чому ви прийняли саме таку форму? — запитав президент.

Віце-капітан Малина зітхнув: він був упевнений, що це вже пояснювалось неодноразово.

— Маємо тут стару задачу про покриття поверхні ідентичними черепицями, — терпляче почав він розтовкмачувати. — Вибирати доводиться з трьох можливих рішень: квадрати, трикутники та шестикутники. В нашому випадку шестикутники дещо ефективніші та легші для транспортування. Брили — більше двохсот, з вагою по шістсот тонн кожна, — заклинюватимуться одна в одну, створюючи щит. То буде своєрідний льодовий сандвіч завтовшки три шари. Коли набудемо прискорення, всі брили стопляться в одне ціле, створюючи єдиний гігантський диск. Або, точніше, зрізаний конус.

— Ви подали мені ідею, — промовив президент, демонструючи більше пожвавлення, ніж за весь пообідній час. — На Талассі ніколи не бавились катанням на ковзанах. А то

був чудовий вид спорту, як і гра під назвою хокей на льоду, хоч її я навряд чи хотів би відновити, судячи з відеофільмів, які бачив. Але чудово було б, якби ви нам зробили каток для Олімпіади. Чи це можливе?

— Треба подумати, — невиразно відказав Малина. — Ідея вельми цікава. Може, дасте мені знати, скільки льоду потребуватимете?

— З великим задоволенням. І це буде чудовий спосіб використання всієї цієї морозильної фабрики, коли завершиться ваша робота.

Раптовий вибух позбавив Малину необхідності відповідати. Почався фейєрверк, і протягом наступних двадцяти хвилин небо над островом раз у раз спалахувало багатобарвними сліпучими зблисками.

Талассіани полюбляли фейєрверки, тішачись ними за будь-якої слушної нагоди. Спалахи перемежовувалися з об'ємними лазерними образами, які були ще видовищнішими та набагато безпечнішими, але позбавлені того порохового запаху, який надавав фейєрверкові казковості.

Коли всі святкування було завершено, а всі важливі персони відбули на судно, капітан Малина замислено промовив:

— Президент — майстер несподіванок, хоч і людина прямолінійна. Мені вже сил не вистачає вислуховувати його балачки про Олімпіаду, але ідея катка, слід визнати, чудова, і її здійснення, певно, викличе доброзичливість до нас з їхнього боку.

— А я виграв парі, — зауважив капітан-лейтенант Лоренсон.

— Що за парі? — поцікавився капітан Бей.

Малина засміявся:

— Я б у таке ніколи не повірив. Інколи здається, що талассіани начисто позбавлені допитливості, вони нічого не піддають сумніву. Хоч нам, можливо, й лестить, що вони так вірять нашому технічному ноу-хау. Може, вважають навіть, що володіємо антигравітацією! То була Лоренова ідея — уникнути цього питання під час брифінгу, і він таки мав слушність. Президент Фаррадайн так і не спромігся поцікавитись тим, що було б моїм найпершим запитанням: яким саме чином ми збираємося підняти сто п'ятдесят тисяч тонн льоду нагору до "Магеллана"?

24. Архіви

Мозес Келдор був щасливий, коли міг зостатися один, щоб провести, скільки судилося, днів чи годин у святому затишку Першої Висадки, Він почувався знову юним студентом, віч-на-віч з усіма науками й мистецтвами людства. Це викликало у нього водночас піднесення й пригнічення: біля його ніг лежав цілий всесвіт, але та його частка, яку він спромігся б пізнати за все своє життя, була настільки незначна, що подеколи його охоплював майже цілковитий відчай. Він був наче той голодуючий, що потрапив на бенкет, де столи, які вгиналися від страв, тяглися вдалечінь скільки сягало око, — і це видовище зовсім позбавило, його апетиту.

Проте все це багатство мудрості й культури становило лише крихітну часточку людської спадщини. Чимало того, що

Мозес Келдор знав і любив, було відсутнє — і не через якийсь випадок, це він добре відав, а внаслідок умисного задуму.

Тисячу років тому геніальні люди доброї волі заходилися переписувати історію і відбирати книжки у бібліотеках Землі, вирішуючи, що слід зберегти, а що знищити вогнем. Критерій відбору був досить простий, хоч нерідко дуже важкий для застосування. Будь-який твір літератури, будь-яка пам'ятка минулого мали право потрапити до банків пам'яті кораблів-розсіювачів, тільки якщо вони сприятимуть виживанню та соціальній стабільності нових світів.

Завдання це було стільки ж неможливе, скільки болісне. Із сльозами в очах селекційні комісії викидали геть Веду, Біблію, Трипітаку, Коран, а також усю незліченну масу художньої та інших жанрів літератури, яка на них ґрунтувалася. Попри все багатство краси й мудрості, яке містили ці твори, їм не можна було дозволити занести на незаймані планети ці старовинні інфекції — релігійну зненависть, віру в надприродне та й усю ту благочестиву тарабарщину, якою втішалися колись, забиваючи свої голови, незчисленні мільярди чоловіків та жінок.

Утрачені в цій великій чистці були, по суті, всі твори найвидатніших прозаїків, поетів та драматургів, які без свого філософського та культурного підґрунтя все одно виглядали б безглуздо. Гомер, Шекспір, Мілтон, Толстой, Мелвілл, Пруст — останній з великих романістів перед тим, як електронна революція поглинула друкований папір, — від них усіх залишилися кількасот тисяч ретельно відібраних уривків, виключено було й усе, що торкалося війн, злочинів, насильства та руйнівних пристрастей. Якщо запрограмованим — і, як сподівалися, досконалішим — наступникам гомо сапієнс судилося знов усе це відкрити, вони й самі створять собі

відповідну літературу. А заздалегідь їх до цього заохочувати не варто.

Музиці, за винятком опери, пощастило більше, ніж візуальним видам мистецтва. Однак самий обсяг матеріалу був настільки неосяжний, що й тут здійснювалась селекція, хоч і не завжди зрозуміла. І майбутні покоління на багатьох планетах ніяк не могли б збагнути, які то були перші тридцять вісім симфоній Моцарта, Друга та Четверта симфонії Бетховена чи з Третьої по Шосту Сібеліуса.

Мозес Келдор глибоко усвідомлював свою відповідальність, а також і неспроможність — будь-чию неспроможність, хоч якими талантами була наділена людина, — вирішити ту дилему, що постала перед ним. Нагорі, на борту "Магеллана", в його гігантських банках пам'яті, зберігалось багато такого, про що мешканці знати не знали, але напевне з радістю сприйняли б, хай навіть не все розуміючи. Грандіозно відновлена в двадцять п'ятому столітті "Одіссея", воєнна класика, яка з болем оглядалася назад через півтисячоліття миру, великі трагедії Шекспіра, чудово перекладені Фейнбергом на лінгву, "Війна та мир" Лі Чжоу... — потрібні були б години чи навіть дні, щоб навіть назвати все достойне.

Інколи, коли Келдор сидів у бібліотеці комплексу Першої Висадки, він відчував спокусу зіграти роль божества щодо цих у міру щасливих і далеко не безгрішних людей. Він міг би порівняти записи тутешніх банків пам'яті з бортовими, відзначаючи, що було викреслено або згущено. Навіть не погоджуючись у принципі з будь-якою формою цензури, він часто мусив визнати розумність тих викреслювань — принаймні для доби заснування колонії. Але нині, коли вона вже з успіхом існує, може, трохи душевного неспокою чи збудження творчого потенціалу шляхом літературної ін'єкції не завадило б...

Втім, його власний спокій часом порушували чи то виклики з корабля, чи то табунці юних талассіан, для яких влаштовувались екскурсії до витоків історії. Він був не проти цих вимушених перерв, а деякі з них навіть щиро вітав.

Пообідньої пори, якщо тільки цьому не перешкоджали якісь термінові справи в Тарні, сюди приїжджала, галопуючи вгору на своєму прекрасному жеребцеві в яблука, кличкою Боббі, Мірісса. Земляни були надто здивовані, виявивши на Талассі коней, яких на Землі вони живими ніколи не бачили. Але талассіани полюбляли тварин і відтворили чимало з того багатющого генетичного матеріалу, який успадкували. Інколи ці тварини були зовсім для них некорисні чи навіть дратували, як оті причепливі білячі мавпочки, які постійно крали ті чи інші дрібні речі з тарнійських домів.

Мірісса незмінно приносила якийсь делікатес — або плід, або один із численних місцевих сирів, — і Келдор з удячністю приймав дарунок. Та ще вдячнішим Келдор був їй за товариство; хто б міг подумати, що він, якому нерідко доводилося звертатись до п'ятимільйонної аудиторії — більше половини останнього людського покоління! — тепер задовольнявся лише однією співбесідницею...

— Через те, що походиш від цілого покоління бібліоархівістів, — сказав Келдор, — ти все виміряєш мегабайтами. Але дозволь нагадати тобі, що "бібліо" означає саме "книга". Чи маєте ви книжки на Талассі?

— Аякже, — обурено відгукнулась Мірісса: вона ніяк не могла збагнути, коли Келдор говорить серйозно, а коли жартує. — Мільйони... ну, тисячі. На Північному острові є один чоловік, то він видає їх щороку близько десятка, по кількасот примірників кожну. Вони такі красиві — й вельми дорогі. Їх

дарують на різні урочисті події. Мені теж подарували — на мій двадцять перший день народження "Алісу в Країні Чудес".

— Якось покажеш мені. Я завжди полюбляв книжки і маю їх понад сотню на кораблі. Саме тому, либонь, коли тільки чую балачки про байти інформації, завше подумки ділю на мільйон і думаю про книжку… скажімо, один гігабайт дорівнює тисячі книжок, і так далі. Тільки таким шляхом вдається мені збагнути, про що йдеться, коли точаться розмови про банки даних та передачу інформації. Так от, який обсяг цієї книгозбірні?

Мірісса, не відводячи очей від Келдора, почала щось набирати пальцями на клавіатурі пульта керування.

— Оце ще одна річ, на яку я не був ніколи здатний, — сказав він, милуючись дівчиною. — Хтось колись відзначив, що після двадцять першого століття людство розділилося на два підвиди: Словесний та Цифровий. Я, звичайно, вмію знімати інформацію з пульта, коли треба, але віддаю перевагу діалогові з моїми електронними колегами.

— Як на останню годину, — мовила Мірісса, — шістсот сорок п'ять терабайтів.

— Гм-м… майже мільярд книжок. А який був початковий обсяг бібліотеки?

— Це я пам'ятаю й так: шістсот сорок.

— Тож за сімсот років…

— Так, так… ми спромоглися додати лише кілька мільйонів книжок.

— Я не критикую; в кінцевому підсумку, якість набагато важливіша, ніж, кількість. Хотілося б, щоб ти мені показала найкращі, на твою думку, твори талассіанської літератури — та й музики також. Наша проблема — це вирішити, що саме передати вам. На "Магеллані" маємо понад тисячу мегакнижок, якщо тільки брати до уваги загальнодоступний фонд. Чи розумієш, про що йдеться?

— Якщо відповім ствердно, ви припините свою розповідь. А я не така жорстока.

— Дякую, моя люба. Справді, це жахлива проблема, вона переслідує мене вже багато років. Інколи мені здається, що Земля була знищена своєчасно: людство вже знемагало під гнітом тієї інформації, яку саме ж створило.

Наприкінці другого тисячоліття воно виробляло лише — лише! — еквівалент мільйона книжок щороку. При цьому маю на увазі таку інформацію, що мала довготривалу цінність, тож і зберігалась без обмеження часу.

На третє тисячоліття ця цифра збільшилась принаймні стократно. Підраховано, що з часу винаходу друкарства й до самого кінця Землі було написано десять мільярдів книжок. І, як я тобі вже сказав, ми маємо на борту приблизно десять відсотків цього обсягу.

Якщо звалимо все це на вас, навіть беручи до уваги ваші можливості зберігання інформації, вона вас затопить. То був би жест аж ніяк не доброї волі, бо цілковито загальмував би ваш культурний та науковий розвиток. А до того ж, більшість матеріалу ніякого значення для вас не матиме; вам потрібні будуть століття, щоб відокремити зерно від полови…

Дивно, сказав собі Келдор, що раніше ця аналогія не спадала мені на думку. Адже саме про таку небезпеку весь час твердили противники CETI. Що ж, із позаземним розумом ми так ніколи й не поспілкувалися, та й навіть не виявили його. Але талассіани це якраз зробили, і для них інопланетянами є ми…

І все ж, попри зовсім різне минуле, в нього з Міріссою було чимало спільного. Її неабиякий розум і допитливість заохочували: навіть серед його корабельних соратників не було нікого, з ким він міг вести такі цікаві бесіди. Подеколи Келдор настільки розгублювався перед її запитаннями, що єдиним захистом міг бути лише контрнапад.

— Мене дивує, — сказав він якось після її особливо ґрунтовного допиту щодо політичних аспектів Сонячної системи, — чому ти, на відміну від свого батька, не схотіла працювати тут постійно. Адже для тебе це була б ідеальна робота.

— Мала таку спокусу. Але він усе життя тільки й того, що відповідав на запити інших та збирав картотеки для бюрократів з Північного острова. Він ніколи не мав часу щось зробити самому.

— А ти?

— Мені подобається збирати факти, але ще більше — їх використовувати. Ось чому мене обрали заступником директора Проекту розвитку Тарни.

— Який через нашу діяльність, боюсь, дещо зволікається. Принаймні так сказав сам директор, коли зустрівся мені, виходячи з мерії.

— Ви ж розумієте, що Брант пожартував. Бо той проект розраховано на довгі роки з надто приблизними термінами виконання. Якщо Олімпійський льодовий стадіон дійсно буде споруджено тут, тоді доведеться весь проект модифікувати — на краще, як у нас переважно вважають. Звичайно, північани воліли б мати його на своєму острові, — гадають, що Першої Висадки нам вистачить і так.

Келдор про себе захихотів: він добре знав про це застаріле суперництво між двома островами.

— А що — хіба ні? Особливо зараз, коли маєте нас як додатковий атракціон. Вам не слід бути надміру пожадливими.

Вони вже настільки знали — й полюбляли — одне одного, що з однаковою безсторонністю могли собі дозволяти жарти, які торкалися і Талассі, і "Магеллана". І секретів поміж ними вже не було також: вони могли відверто говорити про Лорена та Бранта, і нарешті Мозес Келдор відчув, що може розповідати про Землю.

— …О, я забув лік моїм різноманітним земним службам, Мірісco, — та й більшість із них зовсім не були такі важливі. Найдовше мені довелось бути професором політичних наук у Кембріджі, Марс. І ти не можеш собі уявити, скільки це приносило плутанини, бо існував старіший університет у Кембріджі, Масс.48. І ще старіший за нього — в Кембріджі англійському.

Та під кінець ми з Евелін дедалі глибше втягувалися в соціальні проблеми тогодення, пов'язані з плануванням Остаточного Від'їзду. Здавалося, я маю певні… ну, ораторські здібності, і зможу допомогти людям зустріти майбутнє віч-на-віч.

Однак ми насправді ніколи не вірили, що Кінець настане за наших часів, — та й хто б міг у таке повірити?! І якби хтось колись мені сказав, що покину Землю й усе, що любив…

Від налинулих почуттів, йому скривило обличчя, і Мірісса співчутливо мовчала, очікуючи, доки знов до нього повернеться самовладання. Було так багато запитань, які хотіла б йому поставити, що на всі відповіді не вистачило б цілого життя; а в її розпорядженні був лише рік перед тим, як "Магеллан" знов порине в міжзоряний простір.

— Коли сказали, що потребують мене, я вжив усіх своїх здібностей філософа та диспутанта, щоб переконати їх у власній неправоті: я був надто старий; усі мої знання накопичено в банках пам'яті; інші з цим завданням упоралися б краще… крім справжньої причини.

Кінець кінцем Евелін вирішила за мене; справді, Міріссо, в деяких відношеннях жінки набагато сильніші за чоловіків — але навіщо я говорю це тобі?

Її останнє послання до мене містило таке: "Вони потребують тебе. Ми провели разом сорок років — тепер ще лишається місяць. Я відпускаю тебе з любов'ю. Не намагайся шукати мене".

І коли ми покидали Сонячну систему, я все думав, що так і не дізнаюся, чи бачила вона кінець Землі.

25. Скорп

Він уже бачив Бранта роздягненим, коли разом брали участь у тій пам'ятній поїздці на човні, але ніколи не уявляв собі, наскільки грізні в цього молодика м'язи. Хоч Лорен

завжди добре піклувався про власне тіло, він майже не мав можливості для гімнастичних вправ чи спорту після того, як покинув Землю. Брант, натомість, і дня, мабуть, не проводив без виснажливих фізичних тренувань — і це було видно. Лорен проти нього не мав зовсім ніяких шансів, якщо тільки не вдасться до одного з перевірених бойових єдиноборств старої Землі — з котрих жодним він, утім, ніколи не володів.

Вся ця витівка була вкрай сміховинна. Он там уже чути безглуздий регіт його колег-офіцерів. А от і капітан Бей з секундоміром у руці. І поряд — Мірісса з якимсь наче самовдоволеним виразом обличчя.

— …два… один… нуль… Почали! — скомандував капітан. Брант кинувся на нього блискавкою, мов кобра на здобич. Лорен намагався уникнути цієї шаленої атаки, але на свій жах виявив, що не контролює власне тіло. Час, здавалось, уповільнює свій плин… Його ноги були наче свинцеві й відмовлялися підкорятись… От-от він втратить не лише Міріссу, а й свою чоловічу гідність…

Цієї миті, на щастя, він прокинувся, але сон ще довго його непокоїв. Хоч витоки сну були очевидні, від цього стурбованість не зменшувалась. Чи слід розповісти, що йому приснилося, Міріссі, думав він.

Брантові напевно не розповість. Той ставився до нього дружньо, як і раніш, але тепер у його товаристві Лорен почувався ніяково. Втім, цього дня вони таки мають зустрітися, і, якщо Лорен не помиляється, розмовлятимуть про річ куди важливішу, ніж їхні особисті стосунки.

Він насилу міг дочекатися, щоб поглянути на Брантову реакцію, коли той побачить несподіваного гостя, що завітав до них уночі.

Бетоноване русло каналу, яким морська вода надходила до морозильної фабрики, було завдовжки сто метрів і закінчувалось круглим басейном місткістю якраз на одну "сніжинку". Оскільки чистий лід як будівельний матеріал мав посередні властивості, необхідно було його зміцнювати, і довгі низки водоростей з Великих Східних Прерій становили дешеву й зручну арматуру. Заморожена суміш, яку жартома іменували льодобетоном, була вже досить міцна, щоб не поповзти, мов той льодовик, за ті тижні та місяці, коли "Магеллан" прискорятиметься.

— Ось він.

Лорен стояв поряд із Брантом Фальконером на краю басейну, й дивились вони вниз крізь розрив у сплутаній масі морської рослинності. Істота, яка пожирала водорості, загальним виглядом нагадувала земного омара, та розмірами вдвічі перевищувала людину.

— Чи бачив коли-небудь щось подібне на це?

— Ні, — палко відповів Брант, — і анітрохи не жалкую. Яке страховисько! Як ви його впіймали?

— Ніяк. Він уплив — чи вповз — сюди з моря, каналом. І, виявивши тут водорості, вирішив безплатно пообідати.

— Не дивно, що в нього такі клішні: адже у цих водоростей стебла надто тверді.

— Що ж, принаймні він травоїдний.

— Я не певен, чи схотів би це перевірити.

— Я сподівався, ти нам щось про нього розповіси.

— Ми й одного відсотка не знаємо серед мешканців Талассіанського океану. Колись побудуємо дослідницькі субмарини й підемо у глибокі води. Але існує стільки інших пріоритетних цілей, та й не вистачає зацікавлених людей.

"Скоро з'являться, — хмуро подумав Лоренсон. — Цікаво, скільки часу треба Брантові, щоб помітити..."

— Головний науковець Варлі щойно перевірила архіви. Каже, що на Землі мільйони років тому було щось подібне. Палеонтологи дали йому красиву назву — морський скорпіон. Ті прадавні океани були, мабуть, чудові.

— От за ким Кумарові кортіло б пополювати, — мовив Брант. — А що ви з ним збираєтесь робити?

— Після вивчення відпустимо назад.

— Бачу, ви вже його окільцювали.

"Тож він помітив, — подумав Лорен. — Молодець".

— Ні, то не ми. Подивись-но уважніше.

На Брантовім обличчі було збентеження, коли він став навколішки перед басейном. Велетенський скорпіон не звертав

на нього й найменшої уваги, продовжуючи собі відрізати нові порції водоростей грізними клішнями.

Одна з цих клішень, права, була не зовсім така, як її запроектувала природа. На її суглобі була петля з кількаразово перекрученого дроту, що нагадувала недороблений браслет.

Брант упізнав цей дріт. Щелепа в нього відвисла, й на якусь мить він взагалі втратив дар мови.

— Отже, мої здогади підтверджуються, — сказав Лоренсон. — Тепер знаєш, що скоїлося з твоєю рибальською пасткою. Гадаю, нам слід звернутися ще раз до доктора Варлі — не забувши й ваших учених теж.

— Я астроном, — запротестувала Анна Варлі з борту "Магеллана". — А вам потрібне якесь поєднання зоолога, палеонтолога, етнолога, не кажучи ще про деякі інші наукові дисципліни. Але я зробила все, що могла, аби сформулювати пошукову програму, і результат з'явиться у твоєму банку пам'яті номер два під кодовою назвою СКОРП. Отже, лише викличеш цю назву — і... щасти тобі.

Попри всі заяви про свою некомпетентність, доктор Варлі, як завжди, з винятковою ретельністю просіяла майже безконечні сховища головних корабельних банків пам'яті. Щось починало вимальовуватись, а між тим предмет загальної уваги все ще мирно пасся собі в басейні, не зважаючи на безперервний потік відвідувачів, які приходили чи то з науковими цілями, чи то просто полупати очима.

Ця істота, хоч і мала страхітливий вигляд — оті клішні завдовжки майже півметра, здавалось, могли одним рухом відтяти голову людині, — виглядала загалом аж ніяк не

агресивною. Вона не робила спроб утекти — мабуть, тому, що знайшла тут стільки їжі. За думкою більшості спостерігачів, якісь незначні за вмістом хімічні сполуки у водоростях саме й привабили її сюди.

Якщо вона вміла плавати, то ніякого нахилу до цього не виказувала, а задоволено повзала собі на своїх шести колодах-ніжках. А все її чотириметрової довжини тіло було покрито яскраво забарвленим панцером, члениста будова якого забезпечувала йому дивовижну гнучкість.

Ще однією незвичайною рисою скорпа було те, що його дзьобоподібний рот оторочували мацаки — маленькі мацки. Вони мали дивну — навіть неприємну — схожість із людськими пальцями і здавались такими ж спритними. Хоч основною функцією їх було, певно, тримання їжі, вони явно здатні були робити набагато більше, і глядачі захоплено дивилися, як скорп уживає їх спільно з клішнями.

Його дві пари очей — одна велика, призначена, мабуть, для поганого освітлення, бо вдень ці очі були заплющені, — забезпечували напевне чудовий зір. Взагалі він був напрочуд вдало оснащений для обстеження та використання навколишнього середовища — а це ж було найголовніше для розумної істоти.

Однак ніхто б не запідозрив наявність розуму в такій химерній істоті, якби тільки не дріт, навмисно закручений навколо її правої клішні. Втім, це ще нічого не доводило. Як показали архівні дані, на Землі існували тварини, які збирали сторонні предмети — часто виготовлені людиною — й використовували їх різними надзвичайними способами.

Коли б це не було відображено документально, ніхто б не повірив, що австралійський альтанковий птах чи північноамериканський пакунковий щур мали потяг до збирання блискучих чи кольорових предметів і навіть укладали з них художні орнаменти. Земля повна була подібних таємниць, які вже ніколи не будуть розгадані. Очевидно, й талассіанський скорп просто наслідував таку саму безглузду традицію з так само незбагненних причин.

Було декілька гіпотез щодо цього. Найпопулярнішою — бо висувала мінімальні вимоги до скорпового інтелекту — була та, що браслет є, власне, прикрасою. Звичайно, щоб його таким чином надягнути, потрібна була певна спритність, і тут точилися нескінченні дебати щодо того, чи могла це зробити сама істота без чиєїсь допомоги.

А допомога, ясна річ, могла бути людською. Може, цей скорп утік від якогось дивака-вченого, але таке пояснення було надто неймовірне. Адже на Талассі кожен знав кожного, і подібний секрет не міг би довго зберігатись.

Була ще одна гіпотеза, найнеприродніша з усіх, — але саме вона найбільше збуджувала думку.

Можливо, браслет був ознакою рангу.

26. "Сніжинки" на підйомі

Ця робота вимагала найвищої кваліфікації, але в процесі її бували й довгі перерви, під час яких лейтенант Оуен Флетчер нудячись, мав удосталь часу для роздумів. Надто багато часу, як на те.

Він був рибалкою, який вивуджував свою шестисоттонну здобич вудкою неймовірної міцності. Один раз на добу самокерована захоплююча ракета пірнала вниз, до Таласси, наче спінінг, за складною криволінійною траєкторією завдовжки тридцять тисяч кілометрів. Сідала вона автоматично прямо на здобич, що очікувала її, і після всіх перевірок захоплена тросами брила йшла на підйом.

Критичними були два моменти: відрив "сніжинки" з морозильної камери та підхід до "Магеллана", коли гігантський льодовий шестикутник треба було зупинити за кілометр од корабля. Підйом розпочинали опівночі, і на все транспортування від Тарни до стаціонарної орбіти, на якій висів "Магеллан", йшло майже шість годин.

Оскільки під час зустрічі з кораблем і монтажу щита "Магеллан" перебував під денним світлом, найважливішою справою було тримати "сніжинку" в тіні, бо інакше шалені промені талассіанського сонця випарували б цей дорогоцінний вантаж у космічний простір. Коли ж він уже був у безпеці, під захистом потужного екрана, дистанційно керовані роботи-маніпулятори могли зняти теплоізоляційну фольгу, яка захищала лід під час підйому на орбіту.

По тому металева колиска, в якій транспортувалася брила, знімалась, бо потрібна була вже для наступного вантажу. Інколи ця величезна посудина, схожа на чудернацьку шестикутну сковороду, задуману якимсь диваком-кухарем, примерзала до льоду, і тоді, щоб її відокремити, доводилось подавати ретельно дозований підігрів.

Врешті-решт крига геометрично ідеальної форми зависала нерухомо в сотні метрах від "Магеллана", і тоді починався наймайстерніший етап усієї операції. Шістсот тонн маси, але з нульовою вагою — справитися з цим людським інстинктам

було аж ніяк не під силу; лише комп'ютери могли встановити, які поштовхи, у якому напрямку й коли саме були потрібні, щоб уставити цей штучний айсберг точно у визначене йому місце. Але завжди існувала можливість якоїсь аварійної ситуації чи несподіваної проблеми, а перед нею зайшов би в безвихідь навіть найрозумніший робот; і хоча Флетчерові ще не доводилося втручатись, він буде напоготові, якщо такий час надійде.

Я допомагаю спорудити, казав він собі, гігантський льодовий стільник. Перший його шар уже майже складено, лишається ще два. Як не трапиться нічого непередбаченого, то весь льодовий щит буде завершено десь за сто п'ятдесят діб. Тоді його піддадуть випробуванням за низького прискорення, щоб упевнитися, що всі блоки спаялися як слід; а вже потім "Магеллан" порине знов у міжзоряний простір, в останній етап свого шляху.

Флетчер продовжував сумлінно виконувати свої обов'язки — але тільки розумом, не серцем. Бо воно вже залишилось на Талассі.

Для нього, уродженця Марса, тут було все, чого бракувало на його рідній планеті, неплідній та пустельній. Йому довелось бачити, як усі плоди багатьох поколінь його предків пожирає вогонь; то навіщо ж іще чекати не одне століття, щоб тільки розпочати нове життя бозна-де, коли рай знаходиться саме тут?

І ще, звичайно, кохана дівчина, що чекає його там, унизу, на Північному острові…

Він уже майже вирішив для себе, що, як настане час, він з корабля втече. Земляни зможуть обійтися без нього, коли

розгорнуть на всю широчінь свою вправність і міць — і, мабуть, скрутять собі в'язи — проти впертих скель Сагана-2. Він бажав їм удачі; але сам, тільки-но виконає свій обов'язок, залишиться тут.

Перебуваючи на тридцять тисяч кілометрів нижче, Брант Фальконер теж зробив свій висновок:

— Я їду на Північний острів.

Мірісса лежала мовчки, потім, після надто довгої, на думку Бранта, паузи, спитала:

— Чому?

В її голосі не було чути ані жалю, ані здивування. Але, ще не дочекавшись Брантової відповіді, вона додала:

— Тобі ж там не подобається.

— Можливо, зараз там ліпше, ніж тут. Адже все змінюється, й нині це не мій дім.

— Він буде завше твоїм.

— Ні, поки "Магеллан" ще на орбіті.

Мірісса простягла руку в темряві до чужого чоловіка, що лежав поруч. Що ж, він не відсунувся.

— Бранте, — мовила вона, — я ніколи таких намірів не мала. Як і Лорен; я цілком певна цього.

— Це для мене втіха невелика, погодься. Відверто кажучи, не розумію: що ти в ньому знайшла?

Мірісса мало не всміхнулася. Скільки чоловіків і скільком жінкам, подумала вона, казали такі самі слова протягом людської історії? А скільки жінок казали таке саме: "Що ти знайшов у ній?"

Звичайно, відповідати тут було нічого: будь-яка спроба відповісти могла лиш погіршити справу. Але іноді вона сама намагалась, аби задовольнити власну цікавість, уточнити для себе, що саме кинуло їх з Лореном в обійми одне одного, коли тільки вперше стрілися їхні очі.

Пояснити це можна було таємничою алхімією кохання, тобто ірраціонально, незрозуміло для будь-кого невтаємниченого. Але деякі елементи таки можна було розпізнати та логічно пояснити. І знати їх було корисно: одного дня (вже надто скоро!) це знання, либонь, допоможе їй у мить розлуки.

По-перше, не можна було скинути з рахунку того романтично-трагічного ореолу, що оточував усіх землян; тут Лорен від своїх товаришів не відрізнявся. Що ж таке особливе вона в ньому знайшла, чого не мав Брант?

Як коханці, вони мало поступались один одному; либонь, Лорен наділений був багатшою уявою, а Брант — більшою пристрасністю, хоч за останні тижні став, здається, дещо недбайливим. Втім, з кожним із них вона відчувала б себе вельми щасливою. Ні, не те...

Скоріше за все, вона шукала такий інгредієнт, якого і в природі не було. Навіть не один якийсь елемент, а ціле сузір'я

достоїнств. Інстинктивно, на рівні підсвідомості, вона підводила баланс, і Лорен на кілька очок випередив Бранта. Отака проста арифметика.

В одному відношенні, безумовно, Лорен помітно затьмарював Бранта. Він мав мету, мав імпульс — речі, яких надто важко було знайти на Талассі. Годі сумніватися, що саме за ці якості його й було обрано, бо він потребуватиме їх у майбутні століття.

Брант же, навпаки, не мав жодної високої мети, хоч заповзятливості йому не позичати: його ще не завершений проект з рибальськими пастками був доказом цього. Від всесвіту йому було потрібно одне — щоб той дав йому удосталь цікавих машин, аби в них порпатися. Подеколи Міріссі здавалося, що в цю категорію він включав її теж.

На відміну од нього, Лорен належав до племені дослідників і шукачів пригод. Йому належало творити історію, а не просто підкорятися її вимогам. І все ж йому вдавалося — не досить часто, але дедалі частіше — бути по-людському теплим. Навіть коли він заморожував талассіанські моря, його власне серце почало відтавати.

— Що ти збираєшся робити на Північному? — прошепотіла Мірісса. Його рішення вони вже прийняли як слушне.

— Вони просять, щоб я допоміг їм налагодити "Каліпсо". Півночани ж до ладу не розуміються на морі.

Мірісса полегшено зітхнула: Брант не просто втікає звідси — він має там роботу.

Роботу, яка допоможе йому забути — дотi, доки знов, можливо, прийде час згадати.

27. Дзеркало минувшини

Мозес Келдор підніс модуль до світла, вдивляючись, начебто міг прочитати його вміст.

— Мені завжди здаватиметься чудом, — мовив він, — що можу тримати двома пальцями мільйон книжок одразу. Цікаво, що на це сказали б Кекстон та Гутенберг.

— Хто? — запитала Мірісса.

— Вони відкрили для людства епоху читання. Але за нашу винахідливість ми змушені тепер розплачуватись. Інколи мене мучить моторошна думка: а що коли в одному з цих модулів міститься якась життєво необхідна інформація — скажімо, засіб проти страшенної епідемії, — але координати загублено? Інформація — десь на одній з цього мільярда сторінок, та невідомо, на котрій. Яке ж це лихо — тримати відповідь у долоні власної руки й бути не в змозі її відшукати!

— Не бачу в цім проблеми, — втрутилась секретарка капітана. Як фахівець із зберігання та знаходження інформації, Джоан Леруа допомагала налагодженню обміну архівними матеріалами між Талассою та кораблем. — Адже ключові слова будуть відомі, і слід буде лише скласти програму пошуку. А тоді навіть мільярд сторінок можна буде перевірити за якісь кілька секунд.

— Ти розвіяла мій жах, — зітхнув Келдор. А тоді чоло його знов прояснилося: — Але ж нерідко так буває, що й ключових

слів не знайдеш. Скільки разів випадково натрапляєш на щось і раптом розумієш: це саме те, що ти так довго шукав!

— Тоді ти погано організований, — зауважила лейтенант Леруа.

Вони залюбки обмінювалися ущипливими зауваженнями, і Міріссі не завжди було ясно, коли слід сприймати їх всерйоз. Джоан та Мозес зовсім не ставили собі за мету виключити Міріссу з цих розмов, але їхні світосприйняття й досвід були настільки різні, що дівчині часом здавалося: вона слухає діалог якоюсь незнайомою мовою.

— Отож ми завершили обмін бібліографічними покажчиками. Тепер кожен з нас відає, що має інший, і залишається одне: просто — просто! — вирішити, які саме матеріали хотіли б передати одне одному. Бо потім, коли нас розділятимуть сімдесят п'ять світлових років, це буде надто незручно, щоб не казати вже про витрати.

— Це нагадало мені, — мовила Мірісса, — хоч, може, й не слід було вам це казати, що на тім тижні тут побувала делегація з Північного острова. Президент Академії наук і ще кілька фізиків.

— Дай-но спробую вгадати. Квантовий двигун.

— Точно.

— І як вони відреагували?

— Були задоволені — і здивовані — дізнатися, що ці матеріали дійсно вами передані. Звичайно, зняли копію.

— Хай їм щастить; ці матеріали їм стануть у пригоді. І можеш передати їм таке. Одна мудра людина якось сказала, що справжня мета квантового двигуна зовсім не така тривіальна, як дослідження космосу. Одного дня завдяки йому ми зможемо зупинити Всесвіт від колапсу знов у первісну чорну діру — і розпочати новий цикл існування.

Настала зачарована тиша; Джоан Леруа розбила чари:

— Не за життя нинішньої влади. Тож нумо до роботи. Її ще маємо мегабайти до кінця дня.

Робота роботою, але час від часу Келдор задля перепочинку мусив просто вийти з бібліоархівної до інших секцій Першої Висадки. І тоді спрямовував кроки або до художньої галереї, або до екскурсійного туру (гід — комп'ютер) Материнським кораблем (причому жодний маршрут не повторювався, і він прагнув побачити якомога більше), або до музею, що переносив його в минуле.

Там завжди збиралось багато відвідувачів — здебільшого студенти чи діти з батьками — перед об'ємними й рухомими зображеннями Землі у так званій Террамі. Інколи Мозес Келдор почувався незручно, користуючись своїм привілейованим статусом, аби пройти без черги. Він втішав себе тим, що талассіани мають іще ціле життя попереду, щоб милуватись цими панорамами незнаного для них світу; а в його розпорядженні — лише лічені місяці, протягом яких він зможе відвідувати свій втрачений дім.

Йому було дуже важко переконати своїх нових друзів, що сам він не міг бути учасником тих земних подій, які вони подеколи спостерігали разом. Все, що тут було показано, відбувалося принаймні за вісімсот років до його народження,

бо Материнський корабель покинув Землю 2751 року, а Мозес Келдор народився 3541-го. Однак часом його наче пронизував шок пізнавання і полонили спогади невимірної сили.

Найбільше це можна було сказати про презентацію "Кафе на тротуарі". Він сидів за столиком під навісом, попиваючи вино чи каву, а міське життя проходило повз нього. І доки вставав з-за столика, був у полоні ілюзії, що все з ним там відбувається насправді.

Мікросвіти великих земних міст були тут повернені до життя. Рим чи Париж, Лондон чи Нью-Йорк — влітку чи взимку, вдень чи вночі, — він споглядав, як ішли у своїх справах туристи чи бізнесмени, студенти чи закохані. Нерідко, знаючи, що їх знімають, вони всміхалися йому через стільки століть, і не можна було байдуже це бачити.

Інші панорами показували зовсім не людей, ба навіть не людські витвори. І знов милувався Мозес Келдор, як робив це в тому, іншому житті, серпанком водоспаду Вікторія, сходженням Місяця над Великим Каньйоном, снігами в Гімалаях, льодовими кручами Антарктиди. На відміну од міських краєвидів, ці ландшафти не змінилися за тисячу років, що минули відтоді, як їх знімали. Але, хоч існували вони вже задовго до появи Людини, її вони не пережили.

28. Занурений ліс

Скорп, здавалось, нікуди не поспішав: п'ятдесят кілометрів він неквапливо прочимчикував за десять діб. І ще цікавий факт, одразу ж виявлений з допомогою акустичного локатора, який не без труднощів було закріплено на панцирі сердитої істоти: шлях, яким вона рухалась по морському дну, був ідеально прямий, неначе вона чітко знала, куди йде.

Хоч яке було його місце призначення, скорп, либонь, його досяг — на глибині десь двісті п'ятдесят метрів. Після того він рухався й далі — але вже в межах відносно малої площі. Так продовжувалося ще дві доби, після чого сигнали від ультразвукового датчика раптом урвалися.

Що скорпа з'їв хтось іще більший та хижіший за нього, було б надто наївним поясненням. Адже датчик містився всередині міцного металевого циліндра; будь-яке збагненне сполучення зубів, кігтів чи мацаків могло його зруйнувати за декілька хвилин, але навіть як його б хтось цілим проковтнув, то датчик і надалі без перешкод передавав би сигнали — хоча б із шлунка.

Залишалося дві можливості, і першу з них було з обуренням відкинуто науковцями Підводної лабораторії Північного острова.

— Кожен окремий компонент там продубльовано, — заявив директор лабораторії. — Більше того, контрольну пульсацію було чути лише за дві секунди раніше; все було в нормі. Тож ні про яку відмову обладнання не може бути мови.

Це залишало тільки неймовірне пояснення. Що датчик буцімто відключили. А для цього потрібно було спершу зняти засувку.

Таке не могло скоїтись випадково, тільки внаслідок допитливого копирсання — або цілеспрямованого наміру.

Двадцятиметровий катамаран "Каліпсо" був не просто найбільшим, а й єдиним океанографічним судном на Талассі. Його база була на Північному острові, і Лоренові цікаво було чути добродушні підсміювання, якими обмінювались члени

наукового екіпажу з пасажирами-тарнійцями — вони оцінювали їх, як нетямущих рибалок. Південці, зі свого боку, першої-ліпшої нагоди не забували з гордістю підкреслити, що саме вони відкрили скорпів. Лорен не став спростовувати цього твердження, яке явно суперечило фактам.

Для нього було легким шоком, коли він знову стрів Бранта, хоч чекав цього, бо відав, що той частково відповідає за нове обладнання "Каліпсо". Вони ввічливо, хоч прохолодно, привітали один одного, не звертаючи уваги на інших пасажирів, які стежили за їхньою зустріччю з цікавістю чи з прихованою посмішкою. Адже на Талассі мало що могло бути таємницею, і на цей час уже всі знали, хто займає найбільшу кімнату для гостей в особняку Леонідасів.

Мініатюрний полозковий апарат для підводних досліджень, що стояв на кормі, впізнав би будь-який океанограф останніх двох тисячоліть. На його металевім каркасі закріплено було три телекамери, дротяний кошик для зразків, що їх збирав дистанційно керований маніпулятор, а також набір гідрореактивних двигунів, завдяки яким апарат міг рухатись у будь-якому напрямку. Спущений за борт, цей робот-дослідник пересилав відео— та іншу інформацію назад до судна через фіброоптичний кабель, завширшки не набагато більший за грифель олівця. Технологія ця була стара як світ — але досі цілком придатна.

Берегова лінія нарешті зникла, й Лорен уперше виявив, що з усіх боків оточений водою. Він згадав своє збентеження під час тієї поїздки з Брантом та Кумаром, коли вони відплили ледь на кілометр од берега. Цього разу йому приємно було відзначити, що почуває себе трохи спокійніше, попри присутність суперника. Можливо, тому, що це судно набагато більше за той човен…

— Дивно, — зауважив Брант, — я ніколи не бачив водоростей так далеко на захід.

Спочатку Лорен не бачив нічого; потім угледів попереду якусь темну пляму. А ще за кілька хвилин їхнє судно вже прокладало собі шлях крізь масу плавучої рослинності, і капітан знизив обороти до мінімуму.

— Так або інакше, ми вже майже на місці, — пояснив він, — і неслушно засмічувати наші всмоктувачі цим мотлохом. Згоден, Бранте?

Брант перевів курсор на екрані дисплея й прочитав показання приладів.

— Так, ми всього за п'ятдесят метрів від місця, де пропав сигнал локатора. Глибина двісті десять. Давайте скинемо за борт нашу рибку.

— Тривай-но, — втрутився один з учених-північан. — Ми вгатили безліч коштів та часу в цей апарат, і до того ж він єдиний у світі. Що, як заплутається у тих клятих водоростях?

Запала мовчанка; відтак Кумар, що зберігав невластивий для нього спокій — мабуть, під впливом зібраних тут талантів з Північного острова, — скромно подав голос:

— Звідси воно виглядає значно гірше, ніж є насправді. На глибині десять метрів уже майже нема листя — одні лише стеблини, між якими вдосталь місця. То як ліс.

Еге ж, подумав Лорен, підводний ліс, у якому плавають рибини між тонкими звивистими стовбурами. В той час як інші вчені спостерігали головний відеоекран з численними

показаннями приладів, він надів спеціальні окуляри повного огляду, які дозволяли бачити те, що було перед роботом, що повільно опускався. З психологічної точки зору, він уже не перебував на палубі "Каліпсо"; голоси його супутників долітали, здавалося, з якогось іншого світу, що не мав до нього жодного стосунку.

Він перевтілився у дослідника, який потрапив до чужого світу, не відаючи, що може там зустріти. То був якийсь замкнений, майже однокольоровий світ: єдиними кольорами були тьмяно-синій та зелений, а огляд обмежувався десь тридцятьма метрами. За один раз він міг бачити лише з десяток тонких стовбурів, які стирчали від темних глибин дна до блискучого "неба" вгорі, тримаючись у плавучому стані завдяки розташованим через правильні інтервали міхурам, наповненим якимсь газом. Інколи в нього складалося враження, що він блукає гаєм похмурої туманної днини; та цю ілюзію порушували табунці риб, які стрілою проносилися мимо.

— Двісті п'ятдесят метрів, — почув він чийсь голос. — Скоро побачимо дно. Чи слід включити прожектор? Адже якість зображення погіршується.

Лорен майже не відчував якихось змін, бо яскравість зображення весь час автоматично підтримувалась. Але він розумів, що на тій глибині панує майже цілковита темрява, в якій людському оку нема чого робити.

— Ні, ми не хочемо вносити ніяких порушень, доки це можливе. Поки камера працює, змирімося з наявним світлом.

— Дійшли дна! Там здебільшого скельові породи — піску замало.

— Звичайно. Адже макроцистіс талассі потребує скель, щоб до них причіплятися, на відміну од плаваючого саргассум.

Лорен міг бачити, що мав на увазі вчений: тонкі стовбури закінчувалися мереживом коренів, які захоплювали скельні виступи так міцно, що ніякі шторми чи поверхневі течії не в змозі були б їх відірвати. Аналогія з лісом була навіть ближчою, ніж він міг припустити.

Робот-дослідник з кабелем позаду дуже обережно прокладав собі шлях у підводному лісі. Хоча стовбури, які губилися десь на невидимій звідси поверхні, були змієвидно скривлені, заплутатися в них було важко, бо між цими гігантськими рослинами було чимало вільного простору. Більше того, здавалося, що хтось їх свідомо…

Вчені перед екраном монітора усвідомили цю неймовірну істину всього кількома секундами пізніше за Лорена.

— Кракан! — прошепотів один із них. — Але ж це не є природний ліс… це — плантація!

29. Сабра

Вони називали себе сабрами на честь тих піонерів, що за півтора тисячоліття раніше підкоряли майже таку саму дику й ворожу пустелю на Землі.

Марсіанським сабрам пощастило в одному відношенні: вони не мали ніяких ворогів-людей, щоб їм протистояти, — лише суворий клімат, ледве помітну атмосферу, всепланетні піщані бурі. Всі ці перешкоди вони зуміли подолати; вони з гордістю казали, що змогли не просто вижити, а й перемогти. Вираз

цей, як і чимало інших, був запозичений з Землі, чого їхнє шалене чуття незалежності рідко погоджувалось визнавати.

Більше тисячі років вони жили під покровом ілюзії, що для них майже правила за релігію. І, подібно до всякої релігії, вона відігравала в суспільстві вельми важливу роль, даючи їм як мету у повсякденному житті, так і вищий сенс існування.

Доки це не було спростовано розрахунками, вони вірили — чи принаймні сподівались, — що Марс зможе уникнути лихої долі Землі. Ясна річ, йому теж буде несолодко: додаткова відстань зменшить рівень сонячної радіації лише на п'ятдесят відсотків — але цього, може, вистачить. Захищені кілометрами стародавнього льоду на полюсах, марсіани, може, спроможуються вижити, коли земляни загинуть. Існувало навіть фантастичне припущення — хоч насправді в нього вірила лише купка романтиків — що буцімто танення полярних шапок зможе відновити давно зниклі океани. І тоді, мовляв, атмосфера стане досить густою, аби люди могли вільно рухатись, маючи на собі лише просте обладнання для дихання та термоізоляції…

Всі ці надії раптом загинули, вбиті невблаганними рівняннями. Ніякі вміння чи зусилля не допоможуть сабрам врятуватися. І їм теж судилося зникнути разом із материнським світом, до чиєї погідності вони так часто ставилися з презирством.

Однак нині під "Магелланом" розкинулась планета, що уособлювала всі сподівання й мрії останніх поколінь марсіанських колоністів. І коли Оуен Флетчер дивився вниз на неозорі океани Таласси, одна думка безперервно свердлила йому мозок.

Згідно з даними зоряних зондувань, Саган-2 був планетою, дуже схожою на Марс, — саме з цієї причини він та його співвітчизники були відібрані для цієї космічної подорожі. Та навіщо знов іти у бій десь за триста років віднині та за сімдесят п'ять світлових років звідси, коли Перемога вже чекає тут і тепер?

Флетчер не думав просто дезертирувати: це означало б лишити позаду надто багато. Хоча сховатися на Талассі було б неважко, як він себе почуватиме, коли "Магеллан" полетить, забравши з собою останніх його друзів та колег?

Дванадцятеро сабрів були ще в сплячці. З п'ятьох пробуджених він обережно промацав двох і отримав позитивний відгук. Якщо інші двоє будуть також із ним у згоді, тоді напевно вони зможуть говорити за сплячу дюжину теж.

"Магеллану" слід завершити зоряну подорож саме тут, на Талассі.

30. Дитя Кракана

На борту "Каліпсо", коли судно поверталося до Тарни тихим ходом — десь двадцять кілометрів на годину, — розмов було небагато: всі були занурені у власні думки, що купчилися навколо баченого на морському дні. А Лорен все ще був відірваний од зовнішнього світу: не знявши окулярів повного огляду, він укотре прокручував образи підводного лісу, що їх давав полозковий дослідницький апарат.

З розтягнутим кабелем, немов механічний павук з павутинною ниткою, робот рухався повільно, обминаючи величезні стовбури, які виглядали тонкими лише через свою довжину, а насправді були товстіші за людський тулуб. Вже

було очевидно, що розташовані вони правильними рядами й шеренгами, тож ніхто особливо й не здивувався, коли досягли кінця цієї плантації. А там, займаючись своїми справами в своєрідному лісовому таборі, кублилися скорпи.

Рішення не вмикати під водою прожектори було мудрим: ці істоти ніяк не підозрювали, що за кілька метрів над ними тихо пливе в напівтемряві уважний спостерігач. Лорену доводилося бачити відеозйомки мурашок, бджіл та термітів, і спосіб життя скорпів нагадав йому саме цих земних комах. На перший погляд неможливо було повірити, що подібна хитромудра організація праці могла існувати без якогось керуючого розуму, однак їхня поведінка, мабуть, цілком ґрунтується на автоматичних інстинктах, як у випадку згаданих суспільних комах.

Деякі скорпи явно доглядали ті гігантські стовбури, що тяглися вгору, живлячися променями невидимого звідси сонця; інші снували морським дном, тягаючи камені, листя, причому — так, нема сумніву, — в грубо зроблених, але, певна річ, кошиках та сітках. Отже, скорпи майструють собі знаряддя; але й це ще не доводило їхньої розумності. Адже гнізда в деяких птахів зроблені набагато ретельніше, ніж оці незграбні артефакти, сконструйовані, очевидно, з коренів, гілок та листя цих всюдисущих водоростей.

Я почуваюся, думав Лорен, наче якийсь космічний прибулець, завислий у повітрі над сільцем кам'яного віку на Землі, коли людина відкривала для себе сільське господарство. Чи спромігся б той прибулець правильно оцінити людську розумність на підставі такого спостереження? Чи вирок його був би такий: суто інстинктивна поведінка?

Тим часом апарат уже заглибився настільки в цю галявину, що оточуючого лісу було вже не видно, хоч найближчі стовбури

мали бути не далі ніж у п'ятдесяти метрах. Саме тоді якийсь дотепник з-поміж північан вимовив назву, яка потім незмінно фігурувала навіть у наукових звітах: "Діловий центр Скорпвілля".

Втім, здавалося, то був центр не лише діловий, а й житловий також. Галявину перетинала звивиста скеля заввишки десь п'ять метрів, і її майже вертикальна грань була поцяткована численними темними отворами, досить широкими, щоб туди проліз скорп. Ці міні-печери розташовані були не за якоюсь геометрично правильною схемою, але мали настільки уніфіковані розміри, що навряд чи могли бути природного походження, а вся скеля справляла враження житлового будинку, створеного якимсь диваком-архітектором.

"Скорпи заходили й виходили з тих отворів, як ті службовці в старовинному земному місті до настання епохи телекомунікації, — подумав Лорен. — їхні дії здавались такими ж безглуздими, як, мабуть, самим скорпам здалася б людська комерційна метушня".

— Гей! — вигукнув один із спостерігачів на "Каліпсо". — Що таке? Скраю праворуч — чи не можна туди наблизитись?

Цей вигук іззовні різко перервав хід його міркувань, витягнувши Лорена з морського дна назад на поверхню.

Панорамне зображення в його окулярах теж різко змінилось, бо апарат повертався боком. А тоді знов вирівнявся й повільно поплив до ізольованої скельної піраміди заввишки десь метрів десять, судячи по двох скорпах біля її підніжжя, в якій просвердлено було лише один отвір до печери. Нічого незвичайного Лорен у цьому не бачив; по тому мало-помалу

усвідомив, що тут є певна розбіжність, якісь елементи дисгармонії з уже начебто знайомим життям Скорпвілля.

Всі інші скорпи метушливо снували взад-вперед. А ці двоє були нерухомі, як не рахувати того, що постійно хитали головами. І ще було дещо…

Ці скорпи були надто великі. Звичайно, про розміри судити було важко, і лише коли повз них сновигнули кілька інших, Лорен дійшов висновку, що ця пара майже наполовину крупніша за середніх скорпів.

— Що вони там роблять? — пошепки спитав хтось.

— Я тобі скажу, — почулася відповідь. — Вони охоронці — вартові.

Цей висновок наче сам напрошувався, й ніхто його не заперечив.

— Але що вони охороняють?

— Може, королеву, якщо вона у них є? Чи Центральний Банк Скорпвілля?

— А як нам дізнатися? Адже апарат надто громіздкий, щоб потрапити всередину, — навіть якщо вони це дозволять.

Тут дискусія набула суто академічного характеру. Робот, між тим, спустився вниз над вершиною піраміди, і коли до неї залишалось менше десяти метрів, оператор дав команду на зупинку, і з одного сопла, вихопився короткий реактивний струмінь.

Цей звук чи, може, вібрація, очевидно, сполошили вартових. Обидва вони одночасно стали дибки, й Лорен раптом був вражений страхітливим видовищем вирячених очей, мацаків, що загрозливо ворушились, і велетенських клішень. Як добре, що я не насправді там, сказав він собі, хоч ілюзія була повна. І як чудово"що вони не вміють плавати.

Та, якщо й не вміли вони плавати, то лізти вгору вміли-таки добре. З дивовижною швидкістю скорпи видерлися по одній з граней піраміди, за лічені секунди досягли вершини, лише за кілька метрів під полозками апарата.

— Треба забиратись геть звідти, поки вони не стрибнули, — сказав оператор. — Цими своїми клішнями можуть перерізати наш кабель, немов якусь ганчірку.

Та з командою він спізнився. Один із скорпів, відштовхнувшись од скелі, ракетою метнувся вгору й одразу схопив клішнею нижній полоз шасі апарата.

Оператор зреагував цього разу блискавично й у всеозброєнні передової техніки. Він одночасно дав машині повний задній хід і висунув маніпулятор робота вниз для атаки. А найефективніше, мабуть, було його рішення ввімкнути прожектори.

Скорп був, очевидно, засліплений. Його клішні розімкнулися в майже людському жесті здивування, й він кинувся назад до морського дна раніше, ніж роботова механічна рука могла схопитися з ним у двобої.

На якусь частку секунди Лорен теж був засліплений, а окуляри затемнились. Тоді автоматичні системи камери підстрюїлись під зрослий рівень освітлення, і він навдивовижу

чітко побачив великим планом спантеличеного скорпа востаннє перед тим, як той випав з поля зору.

І його аж ніякою мірою не здивувало, що в того під правою клешнею було дві металеві стрічки.

Лорен переглядав уже останню сцену, в той час як "Каліпсо" поверталася до Тарни, і всі його відчуття були ще так зосереджені на підводному світі, що він не помітив слабкої ударної хвилі, яка докотилася до судна. Але одразу почув крики й відчув замішання на борту, коли судно перехилилося, раптово змінюючи курс. Зірвавши окуляри, він заблимав очима в яскравому сонячному світлі.

Якусь мить він був цілком засліплений; потім, коли очі пристосувались до цього блискучого сяйва, побачив, що від облямованого пальмами берега Південного острова їх відокремлювали лише кількасот метрів. Зіткнулися з рифом, промайнула думка. Брант нізащо не повірив би, що…

І тоді побачив на східній частині горизонту, як підіймається вгору щось таке, чого він ніяк не чекав уздріти на миролюбній Талассі. То була грибоподібна хмара — саме така, що переслідувала в жаских снах людей протягом двох тисячоліть.

Але що Брант собі думає? Йому ж належить якнайшвидше мчати до берега; замість того він розвертав "Каліпсо" під найгострішим з можливих кутів назад до моря. Так, саме він узяв управління в свої руки, коли всі інші, роззявивши роти, витріщилися на схід.

— Кракан! — прошепотів один з учених-північан, і на якусь мить Лоренові здалося, що то він просто беззмістовно лайнувся

на талассіанський кшталт. Та зразу второпав, що це не лайка, і його охопило приємне відчуття полегшення. Втім, ненадовго.

— Ні, — сказав Кумар, який виглядав стривоженішим, ніж Лорен міг собі уявити. — Не Кракан, а значно ближче. Дитя Кракана!

Бортове радіо тепер безперервно передавало сигнали тривоги, а в проміжках — попередження про небезпеку. Лорен намагався щось із них розібрати, але раптом побачив, що з лінією горизонту коїться щось дивне. Вона опинилася не там, де мала бути!

Все це було надто заплутане, збивало з пантелику: адже наполовину він ще перебував там, унизу, зі скорпами, і ще жмурився, коли дивився на небо чи море. Може, щось негаразд у нього з зором? Він був цілком певен того, що "Каліпсо" йде, рівно, і однак власні очі підказували йому, що судно різко занурюється в воду.

Виявляється, ні; то море підіймається вгору з ревом, що перекривав усі інші звуки. Він навіть не насмілювався визначити висоту тієї хвилі, що оце накотилася на них; тепер він розумів, чому Брант скерував судно у відкрите море, подалі від смертоносних мілин, на які всю свою лють от-от спрямує цунамі.

Наче якоюсь велетенською рукою "Каліпсо" підняло вгору, носом до зеніту. Лорен безпорадно заковзав палубою; намагався схопитися за якийсь стояк, але промахнувся й наступної миті гепнувся у воду.

— Згадай-но тренування на випадок аварії, — сердито сказав сам до себе. — Чи то в морі, чи то в космосі — засада

одна: найбільша небезпека — то паніка, тож тримай себе в руках…

Потонути ризику не було: про це потурбується його рятувальний жилет. До речі, де ж той клятий вмикач наповнення газом? Його пальці гарячково перебирали тасьму на поясі, і попри все своє самовладання його на мить охопив неприємний холодок. Аж ось знайшов той металевий важілець, який ввімкнувся з першого дотику, і Лорен полегшено відчув, що жилет наповнюється повітрям, захоплюючи його в дружні обійми.

Тепер єдина реальна загроза може надійти лише від самої "Каліпсо", якщо вона впаде йому прямо на голову. То де ж судно?

Надто близько, щоб почуватися затишно в цій круговерті, коли верхня палуба вже наполовину занурена в море. Неймовірно, але більшість екіпажу все ще, здається, якось тримається на борту. Вони показували на нього, і хтось готував для нього рятувальний пояс.

У воді було повнісінько різного мотлоху — стільців, коробок, уламків обладнання — і там же бовтався полозковий апарат, який випускав бульбашки з пошкодженого поплавця й повільно занурювався. Сподіваюсь, вони його виловлять, подумав Лорен. Інакше це буде надто дорога поїздка, і промине ще чимало часу, доки зможемо знов вивчити скорпів. Він трохи пишався собою, що так спокійно оцінює ситуацію, перебуваючи в таких скрутних умовах.

Щось зачепило його праву ногу; він машинально спробував звільнитися. Хоч йому кольнуло неприємно в литку, він був скоріше роздратований цим, аніж стривожений. Адже він на

плаву, в безпеці, велика хвиля вже пройшла, і тепер нічого не могло йому загрожувати.

Він знову спробував відкинути те, що зачепило його ногу, цього разу обережніше. Та роблячи це, відчув, як і ліва нога в чомусь заплуталась. І то вже був не просто ніжний дотик: незважаючи на плавучу здатність рятувального жилета, щось тягнуло його під воду.

Саме тоді Лорен Лоренсон уперше справді піддався паніці, бо раптом згадав мацаки гігантського поліпа. Втім, вони мали б бути м'які й м'ясисті — а це, напевно, якийсь дріт чи кабель. Авжеж — це ж та сама пуповина від полозкового апарата, що занурюється.

Можливо, він іще зміг би розплутатись, якби не ковтнув повний рот води від несподіваної хвилі. Задихаючись у кашлі, намагався якось прочистити легені, водночас не полишаючи спроб звільнитись од кабеля.

І ось уже життєво важлива межа, що відокремлювала воду від повітря — смерть від життя, — опинилась у нього над головою, і хоч було до неї менше метра, жодної можливості дістатись її він не мав.

У такі хвилини людина ні про що не може думати, опріч того, як урятуватися. Тож не промайнуло в його пам'яті ніяких спогадів минулого, ніякого каяття за прожиті роки й навіть бодай швидкоплинного образу Мірісси.

Коли ж він усвідомив, що все лишилось позаду, страху не відчув. Його останньою думкою була лише злість, що він промандрував п'ятдесят світлових років, аби його спіткав такий тривіальний і зовсім не героїчний скін.

Так удруге прийшла смерть до Лорена Лоренсона — цього разу в теплих водах талассіанського моря. Першого досвіду було замало, щоб навчитись, бо тоді, двісті років тому, вмирати було значно легше.

ЧАСТИНА V. СИНДРОМ "БАУНТІ"

31. Петиція

Хоч капітан Сірдар Бей заперечував би, що має бодай міліграм забобонів у власній свідомості, він завжди починав хвилюватися, коли справи йшли надто добре. Досі все на Талассі відбувалося згідно з найоптимістичнішими планами, і загалом було занадто добре, щоб у це можна було повірити. Монтаж льодового щита йшов точно за графіком, і взагалі не виникало абсолютно жодної проблеми, вартої обговорення.

Та зараз, протягом усього-на-всього однієї доби…

Зрозуміло, все могло скінчитися значно гірше. Капітан-лейтенантові Лоренсону дуже, дуже пощастило — дякуючи тому хлопцю (треба щось для нього зробити…). Як кажуть медики, він був уже на грані. Ще декілька хвилин, і ушкодження мозку стало б непоправним.

Та не слід відвертати увагу від нагальної проблеми, з роздратуванням подумав капітан і ще раз перечитав цю петицію, яку вже знав напам'ять:

"КОРАБЕЛЬНА МЕРЕЖА ЗВ'ЯЗКУ. ДАТА Й ЧАС НЕ ПОЗНАЧЕНІ

До: КАПІТАНА

Від: АНОНІМА

Сер, ми бажаємо зробити заяву, яку просимо з усією серйозністю розглянути. Ми пропонуємо завершити нашу місію тут, на Талассі. Всіх цілей тим самим буде досягнуто без додаткового ризику, пов'язаного з польотом до Сагана-2.

Ми повністю усвідомлюємо, що при цьому виникнуть проблеми з місцевим населенням, але вважаємо, що їх можливо буде вирішити, користуючись технологією, яку маємо, — зокрема, в галузі інженерної тектоніки, — щоб наростити площу суші. Як того вимагає Статут, розділ 14, параграф 24-а, шанобливо просимо якнайскоріше призначити Корабельну Раду, щоб обговорити справу".

— Ну що, капітане Малина? Посланник Келдор? Якісь зауваження?

Двоє запрошених до просторої, але скромно вмебльованої капітанової каюти перезирнулися. Тоді Келдор майже непомітно кивнув заступникові капітана, надаючи тому можливість висловитись першим, а сам хильнув трохи чудового талассіанського вина, яке господарі їм постачали.

Віце-капітан Малина, якому значно легше було мати справу з машинами, ніж із людьми, похмуро дивився на петицію.

— Що ж, написано вельми ввічливо.

— Авжеж, — нетерпляче перебив його капітан Бей. — Чи є у тебе здогади, хто б міг це надіслати?

— Абсолютно ніяких. Виключаючи нас трьох, боюсь, що маємо 158 підозрюваних.

— 157, — вигукнув Келдор. — Капітан-лейтенант Лоренсон має відмінне алібі. Він тоді якраз перебував в обіймах смерті.

— Це звужує пошук незначно, — зауважив командир з безрадісною посмішкою. — А твої міркування, докторе?

"Звичайно, — подумав Келдор. — Я ж бо провів на Марсі цілих два його довгенькі роки; я поставив би на сабрів. Та це лише підозра, я можу помилятися..."

— Ще нічого певного, капітане. Але я пильнуватиму. Коли щось виявлю, сповіщу якнайскоріше.

Офіцери чудово його зрозуміли. Адже в своїй посаді радника, Мозес Келдор не звітував навіть перед капітаном. На борту "Магеллана" він був чимсь на зразок панотця-сповідника.

— Я сподіваюсь, докторе Келдор, що ти одразу сповістиш мене, якщо матимеш бодай якісь відомості, що можуть поставити нашу місію під загрозу.

Келдор, трохи повагавшись, кивнув. Він сподівався, що не потрапить у пастку традиційної дилеми священика, якому сповідався вбивця, котрий ще готує свій злочин.

А капітан тим часом не приховував досади: не дуже вони квапляться мені допомогти. Але ж я цілковито довіряю їм обом, та й мушу ж на когось покладатися. Хоч остаточне рішення прийматиму сам...

— Перше питання таке: чи мені відповісти чи краще проігнорувати цю петицію? Будь-яке з двох рішень може бути ризикованим. Якщо це якась випадкова пропозиція — можливо, однієї особи в стані психологічного неспокою — тоді сприймати

її всерйоз було б помилкою з мого боку. Але якщо це виходить від цілеспрямованої групи, тоді діалог з нею може допомогти: з одного боку, може розрядити обстановку, а з другого — виявити, хто тут уплутаний. "І що тоді? — запитав себе капітан. — Закувати їх у кайдани?"

— Я вважаю, тобі слід поговорити з ними, — сказав Келдор. — Рідко яка проблема зникає, коли її ігнорувати.

— Згоден з цим, — сказав віце-капітан Малина. — Та, на мою думку, Енергетична і Двигунна команди тут чисті. Я всіх їх знаю ще з часів, коли тільки вони скінчили навчання чи навіть раніше.

"Тут якраз на тебе може чекати сюрприз, — подумав Келдор. — Хто насправді знає когось?"

— Добре, — мовив, підводячись, капітан. — Саме так я й вирішив зробити. Та, до речі, хотів би перечитати дещо з історії. Згадую, що в Магеллана були якісь проблеми з його командою, чи не так?

— Саме так, — відповів Келдор. — Але сподіваюсь, що тобі не доведеться висаджувати когось на безлюдному острові.

"Або повісити одного з капітанів, — додав у думці. — Було б украй нетактовним нагадувати цей конкретний епізод з історії".

І ще гірше було б нагадувати капітанові Бею — хоч напевно він не міг цього забути, — що великого мореплавця було вбито до завершення його місії.

32. В лікарні

Цього разу його повернення до життя не було так ретельно підготовлено заздалегідь. Друге пробудження Лорена Лоренсона аж ніяк не було таке приємне, як перше; більше того, відчуття були такі жаскі, що подеколи він прагнув повернутися знов у забуття.

Коли він отямився в напівнепритомному стані, то одразу про це пожалкував. Якісь трубки проходили в нього через горло, а від рук та ніг тяглись якісь дроти. Дроти! Раптом його охопив панічний страх. Він-бо згадав, як його тягло вниз, до смерті, і насилу потамував свої емоції.

Та була ще одна заковика. Здавалось, він зовсім не дихає: не відчуває ніяких рухів грудної клітки. Як же дивно… о, вони, мабуть, якось обійшли мої легені…

Доглядачка, певно, побачила показання його моніторів, бо раптом він відчув, як упала тінь на повіки, які він ще не в силі був відкрити, і почув, що вона тихо каже йому на вухо:

— Ви одужуєте, пане Лоренсон. Нема причин турбуватися. За кілька днів станете на ноги… Ні, розмовляти вам іще не можна.

"Я й не хочу розмовляти, — подумав Лорен. — І так знаю, що скоїлось…"

Він почув легке шипіння шприца: йому зробили підшкірну ін'єкцію; рука охолола, і він знову поринув у щасливе забуття.

Наступного разу, на велике полегшення, пробудився він у зовсім іншому стані. Трубок та дротів уже не було, і хоч почувався дуже слабким, дискомфорту не відчував. І дихав знов нормально, у стійкому ритмі.

— Привіт, — почув він низький чоловічий голос десь ізблизька. — З поверненням!

Лорен повернув голову на звук і невиразно побачив якусь забинтовану фігуру на сусідньому ліжку.

— Гадаю, ви мене не впізнали, пане Лоренсон. Я лейтенант Білл Хортон, інженер зв'язку, а в минулому — спортсмен-серфінгіст.

— О, здоров був, Білле! А що, власне, ти тут робиш? — пошепки вимовив Лорен. Та знову зайшла доглядачка й закінчила цю розмову з допомогою чергового добре всадженого шприца.

Нарешті, він уже почував себе напрочуд добре, чекаючи тільки дозволу підвестись. На думку головного корабельного медика Ньютон, загалом пацієнтові ліпше знати, що з ним відбувається й чому. І навіть якщо пацієнти чогось не розуміють, це допомагає зберігати їхній спокій, щоб вони не заважали нормальному ходу медичних процедур.

— Можливо, справді ти почуваєш себе чудово, Лорене, — заявила вона, — але твої легені ще не зміцніли, і тому будь-які зусилля тобі протипоказані, аж доки вони відновлять повністю свої функції. Якби талассіанський океан був як земний, особливих проблем не виникло б. Але тут вода значно прісніша — вона питна, не забувай, і ти її наковтався — мало не літр. Оскільки життєдайні рідини твого організму солоніші, ніж морська вода, порушилась ізотонічна рівновага фізіологічного розчину. Тому виник неабиякий осмотичний тиск, який завдав значної шкоди різним внутрішнім перетинкам. Нам довелось провести терміновий пошук у корабельних архівах, щоб

довідатись, як саме тебе лікувати. Адже розумієш: утоплення не є типовою небезпекою в космосі.

— Я буду слухняним пацієнтом, — сказав Лорен. — І дуже вдячний тобі за все. Та коли вже зможу мати відвідувачів?

— Одна особа якраз чекає дозволу за дверима. Даю тобі на це чверть години, після чого доглядачка вижене її геть.

— А на мене не звертай уваги, — сказав Білл Хортон. — Я міцно сплю.

33. Припливи

Мірісса почувалася явно недобре, і причиною, ясна річ, було те, що пігулка не спрацювала. Втім, вона могла принаймні втішатися тим, що таке може трапитись іще тільки один раз у житті — коли (і якщо) вирішить мати свою другу й останню дозволену дитину.

Здавалось неймовірним, коли подумати, скільки поколінь жінок усіх часів і народів змушені були терпіти подібні щомісячні страждання мало не півжиття. А чи було то простим збігом, замислилась вона, що цикл запліднення земної жінки приблизно дорівнював циклу обертання навколо Землі її єдиного супутника — Місяця? Уявити собі тільки, що було б, якби цей механізм спрацьовував і на Талассі з її двома супутниками-місяцями! Добре ще й те, мабуть, що тутешні місячні припливи ледь помітні: сама думка про п'яти— та семиденні цикли, що незгідно стикаються один із одним, була настільки комічна в своїй жахливості, що вона не могла стримати посмішку й одразу почулася ліпше.

Щоб це рішення прийняти, в неї пішов не один тиждень, і вона ще не сказала про це Лорену, а Брантові й поготів — хай собі порається з ремонтом "Каліпсо" на Північному острові. А чи було б так, якби він не покинув її — З усією своєю хвалькуватою бравадою, — втікши без боротьби?

Ні, так реагувати несправедливо, примітивно, навіть не по-людськи. Хоч подібні доісторичні рефлекси вельми живучі: Лорен кілька разів винувато розповідав їй, що в сновидіннях вони з Брантом нерідко переслідували один одного.

Засуджувати Бранта вона не могла; навпаки, їй би слід пишатися ним. То не боягузтво, а свідомий вибір відправив його на північ, щоб у розлуці вони обоє змогли розібратися в своїх почуттях.

Її рішення не було прийняте поспіхом: воно, певно, давно вже зріло десь у надрах її підсвідомості. А Лоренова тимчасова смерть нагадала їй — неначе вона потребувала цього нагадування! — що скоро їм судилося розлучитися назавжди. Вона знала, що слід зробити перед тим, як він полетить до зірок. І досі жіночі інстинкти підтверджували її правоту.

А що на це скаже Брант? Як відреагує? То була ще одна з багатьох проблем, які виникли перед нею.

— Кохаю тебе, Бранте, — прошепотіла вона. — Хочу, щоб ти повернувся; моя друга дитина буде твоєю.

Але не перша.

34. Корабельна Мережа Зв'язку

"Чи не дивно, — думав Оуен Флетчер, — що мене звуть так само, як одного з найславетніших бунтівників за всі часи? А може, я його нащадок? Скільки ж це — ага, більше двох тисяч років минуло, як вони висадились на острів Піткерн; це буде… скажімо, десь із сотню поколінь…"

Флетчер наївно пишався своєю здатністю лічити про себе, що, хоч і було елементарним, дивувало й справляло враження на багатьох. Адже за багато століть люди звикли натискати кнопки, коли мали додавати два до двох. Він знав напам'ять деякі логарифми та арифметичні константи, що неабияк допомагало йому робити підрахунки, і це страшенно вражало тих, хто не знав, як це робиться. Зрозуміло, що, виступаючи на людях, він брав лише ті приклади, з якими міг упоратись, і до того ж дуже рідко комусь спадало на думку перевіряти його рішення…

Сто поколінь — то значить два в сотому ступені предків. Логарифм двійки — то кома-три-нуль-один-нуль, тобто логарифм усього числа буде тридцять кома один… Боже праведний! Це ж виходить скільки нулів — мільйон мільйонів мільйонів мільйонів мільйонів людей! Щось тут не так — адже стільки народу не жило на Землі за всю ЇЇ історію… ага, я ж припустив, що мої предки ніколи не схрещувались між собою… а людське родовідне дерево, певно, безнадійно перекручене… в усякому разі, після ста поколінь усі люди мають бути поріднені з усіма… я ніколи не зможу цього довести, але той Флетчер напевно був мій предок… і не одноразовий.

"Все це вельми цікаво, — думав він, вимикаючи дисплей, з екрана якого зникли образи минулого. — Але ж я не бунтівник. Я… я… просто подав петицію з досконало обґрунтованим проханням. Карл, Ранжіт, Боб — усі погодились… Вернер іще вагається, але нас не викаже. Як же хотілося б мати змогу

поговорити з іншими сабрами, розповісти їм про цей чудовий світ, який ми виявили, поки вони сплять.

А тим часом мушу відповісти капітанові..."

Капітана Бея помітно тривожив той факт, що він змушений займатися цією життєво важливою справою, не відаючи, хто — чи скільки — з-поміж його офіцерів чи екіпажу звертався до нього, користуючись анонімністю Корабельної Мережі Зв'язку. Не існувало жодної можливості простежити, звідки надходили ці сигнали, бо конфіденційність закладено було в самий їхній задум ще тими геніями давноминулих часів, які конструювали "Магеллан" і передбачили в ньому, зокрема, цей стабілізуючий соціальні стосунки механізм. На всяк випадок він підняв питання про можливість вистежування перед своїм головним інженером з комунікаційних систем, але старший офіцер Роклін був цим настільки шокований, що навіть обговорювати не став.

І тепер він приречений пильно вдивлятися в обличчя своїх підлеглих, помічати зміни в їхньому виразі, вслуховуватись у модуляції голосів — і при тому робити вигляд, ніби нічого не сталось. Може, й дійсно нічого ще не сталось і його побоювання перебільшені? Але його лякало те, що зерно вже посіяно й воно проросте й ростиме далі з кожним днем перебування корабля на орбіті навколо Талассі.

Його перше повідомлення про одержання заяви, яке склав після консультацій з Малиною та Келдором, було досить ввічливе:

"Від: КАПІТАНА

До: АНОНІМА

У відповідь на ваше повідомлення без дати, сповіщаю, що не маю заперечень проти обговорення поставлених питань або через Корабельну Мережу, або офіційно на Корабельній Раді".

Насправді ж заперечення він мав, і до того ж вагомі: майже половину свого дорослого життя готувався саме для цієї відповідальної мети — переправити мільйон людських істот крізь сто двадцять п'ять світлових років космічного простору. То була його місія, і якби слово "священна" щось для нього значило, саме такою він би цю місію назвав. І ніщо не могло б змусити його відхилитись од цього курсу — хіба що якесь катастрофічне ушкодження корабля чи малоймовірне відкриття, що сонце Сагана-2 от-от перетвориться на нову.

Між тим, існувала одна очевидна лінія поведінки. Мабуть, його команда — подібно до людей капітана Блая! — деморалізована чи принаймні розслабилась. От і ремонт морозильної фабрики після незначної шкоди, завданої хвилями цунамі, забрав часу вдвічі більше запланованого, й це вже нікого не дивувало. Самий темп корабельного життя вповільнювався; так, настав якраз час ляснути батогом.

— Джоано, — звернувся він до своєї секретарки, яка перебувала за тридцять тисяч кілометрів нижче, — я хочу мати останнє зведення з монтажу щита. І передай капітанові Малині, що хочу обговорити з ним графік підйому.

Чи зможуть вони піднімати більше однієї "сніжинки" на добу, він не знав. Але спробувати слід.

35. Видужання

Лейтенант Хортон був веселим співрозмовником, та Лорен радий був лишитися один у палаті після того, як зламані

лейтенантові кістки було зварено електроплавильними струмами. Як з'ясував Лорен з не вельми приємними подробицями, цей молодий інженер знюхався з компанією волохатих геїв з Північного острова, чиє друге захоплення, як виявилось, було: серфінг на дошці з мікрореактивним двигуном по вертикальних хвилях. І це заняття, як довелось Хортонові пересвідчитись на власних кістках, було навіть небезпечнішим, аніж виглядало.

— Я чимало здивований, — перебив Лорен його досить-таки сумбурну оповідь. — Я б дав голову собі відтяти, що ти на дев'яносто відсотків гетеро.

— На дев'яносто два, як свідчить моя характеристика, — бадьоро підтвердив Хортон, — але час від часу кортить якось це перевірити.

Лейтенант жартував лише частково. Десь Лорен чув, що стовідсоткові зустрічаються настільки рідко, що такі випадки вважаються мало не патологічними. Не те щоб він дійсно цьому вірив, але в тих вельми нечастих ситуаціях, коли взагалі замислювався над подібними питаннями, це його дещо бентежило.

Відтепер Лорен був уже єдиним пацієнтом і зумів переконати доглядачку-талассіанку, що її постійна присутність зовсім не є необхідна — принаймні тоді, коли приходила Мірісса, — а її візит неодмінно відбувався щодня. Головний медик Ньютон, що, як усі лікарі, могла бути надміру відвертою, мовила йому якось із усією прямотою:

— Тобі ще з тиждень треба видужувати. Тож, якщо маєш потребу займатись коханням, нехай вона все робить сама.

Звичайно, приходили й інші відвідувачі. Більшість із них — за винятком двох — були для цього приємні.

Мерові було заіграшки будь-якої пори відігнати сиділочку й завітати до нього; на щастя, її та Міріссині відвідини ніколи не збігалися в часі. Коли мер з'явилася вперше, Лорен удав, що мало не вмирає, але ця тактика виявилась хибною, бо не давала можливості уникнути слинявих пестощів. На другий раз — добре, що він був попереджений за десять хвилин — мер побачила його вже підпертим подушками й при повній свідомості. Але, так уже збіглося, лікарі якраз проводили хитромудрий тест на дихальну функцію, і трубка-респіратор у Лореновім роті робила розмову абсолютно неможливою. Тест закінчився рівно через тридцять секунд після відбуття мера.

Єдиний візит ввічливості, зроблений Брантом Фальконером, відізвався болем для них обох. Вони торкались різних тем у зваженій розмові: скорпів, ходу робіт на морозильній фабриці у Мангровій затоці, політичної обстановки на Північному острові — по суті, всього, опріч Мірісси, Лорен бачив, що Брант занепокоєний, навіть збентежений, але менш за все міг чекати від нього вибачень. Та Брантові таки вдалося розважити душу якраз перед тим, як він пішов.

— Знаєш, Лорене, — через силу вимовив він, — я з тією хвилею нічого вдіяти не міг. Якби йшов і далі тим курсом, ми б розбилися на рифі. "Каліпсо" і так не встигла вийти на глибоку воду.

— Я не маю сумнівів, — відказав Лорен з цілковитою щирістю, — що ніхто не спромігся б упоратися з тим краще.

— Е… радий, що ти це розумієш.

Брант відчув явне полегшення, й Лорен перейнявся до нього співчуттям — ба навіть жалістю. Очевидно, хтось закидав Брантові, що він наробив помилок, керуючи кораблем, а це було нестерпно до нього, людини, яка пишалася своїм капітанським умінням.

— Я чув, що полозковий апарат врятували.

— Так, його скоро відремонтують, і буде наче новий.

— Як і я.

Коли вони дружньо зареготали, Лорена раптом уразила така підступна думка: а чи було в Бранта таке бажання, щоби Кумарові тоді трохи не вистачило відваги?

36. Кіліманджаро

Чому це йому раптом наснилося Кіліманджаро?

То було якесь дивне слово, якась назва — він був цього певен — але назва чого?

Мозес Келдор повільно пробуджувався під сірими барвами талассіанського світанку, прислуховуючись до звуків, що порушували тишу. Втім, звуків було негусто: якісь сани-піскохід торохтіли тарнійським пляжем — мабуть, аби стріти рибалок, що повертаються з уловом.

Кіліманджаро.

Келдор був людина аж ніяк не хвалькувата, але сумнівався, що будь-хто з людських істот прочитав стільки, як він, старих

книжок з такого обширу різноманітних тем. Крім того, він іще отримав кілька тарабайтів інформації шляхом імплантації пам'яті, і хоч така інформація не була насправді знанням, вона була досяжна, якщо згадаєш відповідний код.

Було ще зарано робити таке зусилля, та й чи варто — щодо цього він мав сумніви. Однак уже давно навчився не нехтувати сновидінь; стосовно цього дещо цінне висловив ще дві тисячі тому старий Зігмунд Фрейд. Та все одно він уже не зможе заснути…

Він заплющив очі, віддав команду "ПОШУК" і став чекати. Хоч була то чистісінька уява — бо процес відбувався виключно на рівні підсвідомості, — він наче бачив прискорену кінозйомку, як десь у надрах його мозку мерехтять міріади сполошених слів на "К".

Тепер щось сталось із світловими полисками, які вічно танцюють на сітчастій оболонці заплющеного ока. Якимось магічним чином у цьому хаосі блідих світлових цяток відкрилось темне вікно, а в ньому якийсь текст.

"КІЛІМАНДЖАРО: Вулканічна гора, Африка. Висота 5,9 км. Місце терміналу першого на Землі космічного підйомника".

Чудової Але звідки ж воно випливло? Він дав своєму мозкові погратися з цією мізерною інформацією.

Щось пов'язане з тим іншим вулканом — Краканом, який заволодів його думками зовсім нещодавно? Ні, це здавалося притягнутим за вуха. До того ж йому не потрібне було попередження, що Кракан — або його нестямне дитя — знов може вибухнути.

Перший космічний підйомник? То була прадавня історія — з найперших часів колонізації планет, коли людство відкрило для себе, по суті, вільний доступ до Сонячної системи. І тут вони користуються такою ж технологією, коли за допомогою кабелів із надміцного матеріалу піднімають величезні брили льоду на-гора, до "Магеллана", що перебуває на стаціонарній орбіті над екватором.

Втім, і це вельми далека асоціація з тією африканською горою. Зв'язок був надто віддалений; Келдор відчував, що пояснення слід шукати деінде.

Ну що ж, прямий підхід завів у манівці. Тепер єдиний спосіб знайти відсутню ланку — якщо взагалі це можливо — покластися на випадковість і час, а також на таємничу дію підсвідомості.

А тепер він постарається якнайскоріше забути про Кіліманджаро, аж поки ця гора вибере принагідний час, щоб знову нагадати йому про себе.

37. In vino veritas

Кумар був після Мірісси найприємнішим — і найчастішим — Лореновим гостем. Всупереч своєму прізвиську, Кумар, як здавалося Лоренові, скоріш нагадував вірного собаку — чи, ліпше, дружелюбне щеня, — аніж лева. В Тарні було з десяток розпещених собак, і коли-небудь ці прастарі друзі людини, мабуть, бігатимуть і планетою Саган-2.

Лорен тепер уже знав, на який ризик наражався тоді хлопець у бурхливому морі. Їм обом пощастило, що Кумар ніколи не виходив у море без ножа, прив'язаного до ноги; до того ж він пробув під водою більше трьох хвилин,

перепилюючи кабелі, в яких заплутався Лорен. На "Каліпсо" вже були певні, що вони обидва втопились.

Попри цей зв'язок, що нині з'єднував їх, Лоренові важко було підтримувати розмову з Кумаром. Адже не так багато існувало способів, якими людина могла висловити вдячність за те, що її врятували, а по своїй природі вони були настільки різні, що спільних точок зіткнення мали обмаль. Якщо він розповідав Кумарові про Землю чи корабель, то кожну деталь доводилося розтовкмачувати з гнітючою скрупульозністю; і невдовзі Лорен усвідомив, що лиш марнує час. На протилежність до своєї сестри, Кумар жив у світі безпосереднього досвіду; для нього мали значення лише події та обставини теперішнього часу на Талассі. "Як я йому заздрю! — зауважив якось Келдор. — Це істота сьогодення — не обтяжена ані думками про минуле, ані страхами перед майбутнім".

Лорен уже збирався заснути — то буде, сподівався, його остання ніч у лікарні, — коли з'явився Кумар, тріумфально несучи величезну пляшку.

— Вгадай-но!

— Не маю найменшого уявлення, — нещиро відказав Лорен.

— Перше вино цього врожаю, з Кракана. Кажуть, цьогорічне вино буде що треба.

— Звідки ти знаєшся на вині?

— У нашої родини там виноградник, посаджений ще більше ста років тому. І взагалі "Лев" — то найуславленіша марка вина в світі.

Понишпоривши, Кумар видобув дві склянки й налив у кожну по добрячій дозі. Лорен обережно сьорбнув: вино було, як на його смак, дещо солодкувате, але нетерпке й дуже приємне.

— Як ти його називаєш?

— "Краканське особливе".

— Оскільки Кракан одного разу вже мало не заподіяв мені смерть, чи варто мені знов ризикувати?

— Від цього вина тобі не треба буде навіть похмелятися.

Лорен зробив ще один, довший ковток, і незчувся, як склянка спорожніла. Але незчувся він, як вона знов була повна.

Лорен вирішив, що це чудовий спосіб провести останній вечір у клініці, й відчув, як його вдячність до Кумара розповсюджується на весь світ. Тепер навіть візит мера Уолдрон, мабуть, не здався б небажаним.

— До речі, як поживає Брант? Я вже тиждень його не бачив.

— Він ще там, на Північному, дбає про ремонт судна та веде переговори з морськими біологами. Всі буквально приголомшені цими скорпами. Але ніхто не може вирішити, що з ними робити. Чи, може, не робити нічого.

— Знаєш, я теж не можу вирішити щодо Бранта.

Кумар розсміявся:

— Не хвилюйся. У нього є дівчина на Північному острові.

— О! А Мірісса знає?

— Звичайно.

— І не заперечує?

— З якого б це побиту? Адже Брант її кохає — і завжди до неї повертається.

Лорен досить уповільнено перетравлював цю інформацію. Йому спало на думку, що він став новою змінною в і без того складному рівнянні. Чи має Мірісса ще інших коханців? А чи дійсно йому кортить про це дізнатись? І чи слід її запитати?

— Так чи інакше, — вів далі Кумар, знов наповнивши склянки, — а насправді важливим є те, що їхні генні карти було схвалено, а самі вони отримали дозвіл мати сина. Коли ж він народиться, буде вже інша справа. Тоді вони потребуватимуть одне одного. Чи не так само було на Землі?

— Подеколи, — відповів Лорен. Отже, Кумар нічого не відає, їхня з Міріссою таємниця ще не розголошена.

"Принаймні я бачитиму свого сина, — подумав Лорен, — хай хоч протягом кількох місяців. А тоді..."

На його жах, він відчув, як по щоках течуть сльози. Коли він плакав востаннє? Двісті років тому, оглядаючись на палаючу Землю...

— В чому справа? — спитав Кумар. — Згадав про свою дружину? — Його стривоженість була така непідробна, що Лорен не міг ображатися на грубу прямоту цього хлопця: він торкнувся теми, яка, за взаємною згодою, майже не згадувалась, бо не мала стосунку до цього місця й часу. Двісті років тому на Землі і триста років у майбутньому на Сагані-2 — таке його почуття не могли охопити, особливо в такому очманілому стані, як оце зараз.

— Ні, Кумаре, я не думав про… свою дружину…

— А чи… коли-небудь… розповіси їй… про Міріссу?

— Можливо. А може, й ні. Справді не відаю. Щось дуже хочу спати. Невже ми вихилили цілу пляшку? Кумаре? Кумаре!

Коли вночі до палати зазирнула доглядачка, то, стиха хихотячи, підіткнула простирадла, щоб вони не випали з ліжка.

Лорен прокинувся перший. А коли отямився, почав сміятися.

— Що такого смішного? — спитав Кумар, насилу вилізаючи з ліжка.

— Коли тобі дійсно цікаво — я подумав, чи не ревнуватиме Мірісса.

Кумар криво посміхнувся.

— Можливо, я трохи хильнув, — вимовив він, — але цілком певен, що нічого не сталось.

— Я також.

І все ж він усвідомив, що любить Кумара — не через те, що той врятував йому життя, чи навіть що був братом Мірісси, — а просто тому, що то був Кумар. Секс тут був зовсім ні до чого; сама ідея статевих стосунків між собою привела б їх навіть не в ніяковість, а до розвеселого стану. Саме так. Життя в Тарні й без того було надто складне.

— А щодо "Краканського особливого", — додав Лорен, — ти мав слушність. Ніякого похмілля. Навпаки, почуваю себе просто чудово. Чи не міг би ти надіслати пару пляшок на корабель? А ліпше — пару сотень літрів.

38. Дебати

Питання було вкрай просте, але простої відповіді не мало: що станеться з дисципліною на борту "Магеллана", якщо саму мету корабельної місії буде поставлено на голосування?

Звичайно, жоден результат ні до чого не зобов'язуватиме, і, як буде потреба, його наказ завжди буде вирішальний. І вдатися до цього доведеться, якщо більшість забажає тут залишитися (хоч такий виник він навіть уявити собі не хотів)… Але подібний результат був би психологічно руйнівним. Команда ж бо розділиться на дві фракції, і це може призвести до ситуацій, виникнення яких він не хотів би навіть припустити у думці.

І все ж командирові слід бути твердим, але не впертим. У тій пропозиції було ж чимало сенсу, вона вабила. Адже йому й самому була до душі президентська гостинність, він і сам прагнув зустрітися ще разок з тією дамою, що мала титул чемпіонки з десятиборства. Це ж бо прекрасний світ; можливо,

вони зможуть прискорити процес формування материків з тим, щоб тут стало достатньо площі для мільйонів прибульців. То буде незрівнянно легше, ніж колонізувати Саган-2.

Як на те пішло, вони можуть і не долетіти до Сагана-2. Хоч функціональна надійність корабля оцінюється все ще в дев'яносто вісім відсотків, існують зовнішні небезпеки, які ніхто не в змозі передбачити. Лише жменька його найдовіреніших офіцерів знає, що десь на сорок восьмому світловому році було знищено секцію льодового щита. А коли б цей міжзоряний метеороїд, астероїд чи що там було, пролетів кількома метрами ближче...

Хтось зробив припущення, що то міг бути якийсь стародавній космічний зонд, запущений з Землі. Імовірність такої події була, звичайно, безмірно мала, а, з іншого боку, цю химерну гіпотезу ніколи не можна буде перевірити.

І от ці невідомі бунтівники вже називають себе "нові талассіани". Чи не означає це, міркував капітан Бей, що їх багато і вони вже зорганізувались у якийсь політичний рух? Коли так, тоді, мабуть, найліпше було б викликати їх на відкритий двобій, і якнайскоріше.

Так, настав час скликати Корабельну Раду.

Мозес Келдор відмовився швидко й люб'язно:

— Ні, капітане, я не можу встрявати в ці дебати — ні за, ні проти. Якщо встряну, команда далі не віритиме в мою безсторонність. Але я бажав би діяти в ролі головуючого або посередника — можеш називати це будь-як.

— Згоден, — одразу озвався капітан Бей: на більше він і справді не сподівався. — А хто представлятиме різні точки зору? Адже від цих "нових талассіан" годі чекати, що вони виступлять відкрито, захищаючи свою справу

— Бажано, щоб відбулось лише голосування — без суперечок та дискусій, — втрутився віце-капітан Малина.

Особисто капітан Бей з цим погоджувався. Але команда корабля являла собою демократичне суспільство, членами якого були високоосвічені люди з розвиненим почуттям відповідальності, і Корабельний Статут саме на цьому ґрунтувався. Нові талассіани попросили скликати Раду, щоб опублікувати свої погляди; він уже пообіцяв це, і якщо зараз відмовиться, то це буде порушенням довіри, покладеної на нього ще двісті років тому на Землі.

Скликати Раду було справою нелегкою. Оскільки кожен, без винятку, мав отримати право голосу, довелося вносити зміни до графіків роботи та чергувань, переривати сон відпочиваючих. Той факт, що половина команди перебувала на Талассі, створював іще одну проблему — безпеки. Адже, хоч який був би виник, украй важливо, щоб талассіани випадком не почули дебатів...

І тому Лорен Лоренсон був один, і двері його тарнійського кабінету вперше за весь час були зачинені. Почалась Рада, і знов він надягнув окуляри повного огляду; та цього разу він уже не плив підводним лісом. Він перебував на борту "Магеллана", в знайомій залі засідань, вдивляючись в обличчя своїх колег, а часом вмикав екран, де з'являтимуться їхні коментарі, а згодом виникне й остаточний вердикт. Зараз же на екрані було одне коротке повідомлення:

"ВИРІШУЄТЬСЯ: Чи завершити місію космічного корабля "Магеллан" на Талассі, оскільки всі її основні цілі можуть бути досягнуті тут".

"Ага, так Мозес на кораблі, — подумав Лорен, роздивляючись присутніх. — Тож-то я давненько його не бачив. Вигляд має заклопотаний — втім, як і капітан. Може, все це серйозніше, ніж я собі уявляв..."

Келдор злегка постукав по столу, привертаючи увагу:

— Капітане, офіцери, панове колеги! Хоч це наша перша Корабельна Рада, всі ви знаєте процедурні правила. Коли хто бажатиме взяти слово, хай підніме руку. Коли хто захоче зробити заяву письмово, хай використовує клавіатурну панель; всі адреси навмисно переплутано, щоб забезпечити повну анонімність. Але в обох випадках прошу висловлюватись якомога коротше. Якщо немає заперечень, переходимо до розгляду пункту нуль-нуль-один.

Хоч "нові талассіани" й додали деякі аргументи, все ж, по суті, під номером 001 залишався той самий меморандум, що так приголомшив капітана Бея два тижні тому — відтоді йому не вдалося з'ясувати його авторство.

Либонь, найвиразнішим додатковим моментом стала думка, що залишитися тут — то їхній обов'язок: Талласа потребує їх технічно, культурно, генетично. Ще б пак, міркував Лорен, борючись із спокусою погодитися з цим. Але в усякому разі треба спершу спитати в них. Ми ж бо не якісь там імперіалісти давніх часів — чи, може, саме так стоїть справа?

Кожен мав досить часу ознайомитися з меморандумом; Келдор знов постукав по столу:

— Ніхто ще… е… не попросив дозволу висловитись на користь запропонованого; звичайно, вони ще матимуть таку можливість. Тож я надаю слово лейтенантові Ельгару для виступу проти.

Реймонд Ельгар був мислячий юний інженер з енергетичних та комунікаційних систем, якого Лорен знав лише побіжно; він був обдарований музично і ще нібито писав епічну поему про цю подорож. Щоправда, на прохання прочитати бодай малий уривок незмінно відповідав: "Зачекайте до Сагана-2 плюс один рік".

Було зрозуміло, чому лейтенант Ельгар згодився на цю місію (якщо дійсно згодився). Мабуть, як претендуєш на роль поета, то інакше не вдієш; може, й насправді він працює над тим епічним твором.

— Капітане… колеги… відкрийте мені свої вуха…

"Дивний вираз, — подумав Лорен, — Цікаво, чи сам його вигадав?"

— Думаю, всі зі мною погодяться — як серцем, так і розумом, — що ідея залишитись на Талассі має чимало принад. Та зважмо такі речі.

Нас тут лише сто шістдесят один чоловік. Чи маємо ми беззаперечне право приймати рішення за мільйон сплячих?

По-друге, слід подбати про талассіан. Було запропоновано, щоб ми, зоставшись тут, допомагали їм. Та чи так буде? Вони мають свій спосіб життя, який їх цілком влаштовує. Тепер візьміть до уваги наше минуле, нашу підготовку до мети, якій ми присвятили себе багато років тому. Чи можна уявити собі,

що мільйон землян увіллється в талассіанське суспільство, не зруйнувавши його вщент?

І ще — питання нашого обов'язку. Чоловіки й жінки покоління за поколінням приносили себе в жертву, аби ця місія стала реальністю — аби дати людській расі ліпший шанс на виживання. Чим більшої кількості сонць досягнемо, тим більшою буде наша застрахованість від можливих лих. Ми вже бачили, на що здатні талассіанські вулкани; хто знає, що тут може статись у наступні століття?

Чули ми балачки про інженерну тектоніку, яка нібито створить новий суходіл, простір для збільшення населення. Чи варто нагадати вам, що навіть на Землі, після тисячоліть досліджень та наукового прогресу, ця наука так і не стала точною. Згадайте катастрофу 3175 року на плиті Наска! Я не можу уявити собі нічого необачнішого, ніж втручатися в сили, що дрімають у надрах Таласси.

Додати до цього нема чого. Ця справа може мати тільки одне рішення: талассіан залишаємо їхній власній долі; ми ж летимо далі до Сагана-2.

Лорена не здивували дедалі гучніші оплески. Цікаво було б з'ясувати, хто до них не приєднався. Наскільки він міг судити, аудиторія розділилась приблизно порівну. Звичайно, хтось міг аплодувати тому, що йому подобалась сама промова, дуже ефектно виголошена, а не обов'язково точка зору промовця.

— Дякую, лейтенанте Ельгар, — сказав головуючий Келдор. — Ми цінимо твою лаконічність. Тепер чи бажає хто висловити протилежну точку зору?

Видно було, як присутні занепокоєно завовтузились, після чого запала глибока тиша. Десь із хвилину не відбувалось нічого. А потім на екрані почали з'являтись літери одна по одній:

"002. Чи не подасть люб'язно капітан сьогодні оцінку ймовірності успіху нашої експедиції?"

"003. Чому б не розбудити репрезентативну групу сплячих для врахування їхніх думок?"

"004. Чому не спитати талассіан, що вони з цього приводу думають? Це ж бо їхній світ".

Зберігаючи цілковиту секретність та нейтралітет, комп'ютер збирав та нумерував усі висловлювання членів Ради. За два тисячоріччя ще ніхто не спромігся винайти кращий спосіб збирати думки та виробляти консенсус серед гурту людей. Чоловіки й жінки повсюди на кораблі — і внизу на Талассі — натискували сім клавішів мініатюрних наручних клавіатурних панелей, висвічуючи свої думки на екрані. То було, мабуть, найперше, чого навчалася кожна дитина, — друкувати дотиком, застосовуючи всі автоматичні сполучення.

Окинувши поглядом залу, Лорен мало не засміявся, коли побачив, що майже всі тримають руки зверху. Ніхто не удавав, що дивиться кудись удалину, що було б типове для людини, яка потай передає свій текст прихованою клавіатурною панеллю. І при цьому багато хто ще й вів між собою розмову.

"015. Як щодо компромісу? Дехто з нас захоче залишитись, корабель же летить далі".

Келдор знов постукав по столу і сказав:

— Ми обговорюємо іншу проблему, тож дотримуймось порядку денного.

— Відповідаючи на нуль-нуль-два, — заявив капітан Бей, ледь згадавши в останню мить, що треба отримати дозвіл: схвальний кивок головуючого, — ймовірність становить дев'яносто вісім відсотків. Я б не здивувався, що наші шанси досягти Саган-2 є кращі, ніж Північного чи Південного острова — залишитись над водою.

"021. Опріч Кракана, з яким вони мало що вдіяти можуть, талассіани не мають жодної серйозної проблеми. Може, нам слід підкинути їм дещо таке? КНР".

Ага, це ж буде… стривай-но… так, Кінгслі Расмуссен. Він, очевидно, не хотів зберігати інкогніто. Висловлена ним ідея рано чи пізно спадала на думку майже кожному.

"022. Ми вже пропонували, щоб вони відбудували антену далекого космічного зв'язку на Кракані, аби підтримувати з нами контакт. РММ".

"023. Щонайбільше десять років роботи. КНР".

— Панове, — роздратовано сказав Келдор, — ми відхиляємось од теми.

"Чи слід мені висловити й свою думку? — запитував себе Лорен. — Ні, краще не встрявати в дебати, бо бачу, тут зіткнулося надто багато сторін. Раніше чи пізніше мені самому доведеться робити вибір між обов'язком та потягом до щастя. Але не тепер. Ще ні…"

— Мені дуже дивно, — зауважив Келдор після того, як протягом двох хвилин на екрані не з'явилось ніяких пропозицій, — що ніхто більше не бажає висловитися з такого важливого питання.

Він прождав ще хвилину.

— Чудово. Мабуть, вам захочеться продовжити дискусію на неформальній основі. Зараз ми не голосуватимемо, а свою думку ви зможете висловити звичайним шляхом протягом наступних сорока восьми годин. Дякую.

Він кинув погляд на капітана Бея, який схопився на рівні ноги із спритністю, що свідчила: йому явно відлягло від серця.

— Дякую, докторе Келдор. Корабельну Раду завершено.

Тоді, поглянувши на Келдора, з тривогою зауважив, що той пильно вдивляється в екран дисплея, ніби вперше його побачив.

— Чи все гаразд, докторе?

— Вибачай, капітане, зі мною повний порядок. Я лише згадав дещо важливе, от і все.

Таки справді. Вже принаймні втисячне він не міг надивуватись, якими заплутаними лабіринтами підсвідомості блукає думка.

Вирішальним стало надходження за номером 021. "Талассіани не мають жодної серйозної проблеми".

Ось тепер він знав напевно, чому йому наснилося Кіліманджаро.

39. Леопард у снігах

Мені шкода, Евелін, що я так багато днів не звертався до тебе. Чи означає це, що твій образ поступово стирається з моєї пам'яті — в міру того, як дедалі більше моєї уваги та сил поглинає майбутнє?

Мабуть, так і є, й, логічно міркуючи, мені б слід радіти цьому. Адже надто довго чіплятися за минуле — то хвороба, ти сама мені часто це казала. Але серцем я все ж не можу сприйняти цю гірку істину.

Багато подій відбулося за останні кілька тижнів. На кораблі з'явилась інфекція, яку я називаю синдромом "Баунті". Нам би слід його чекати — і ми дійсно згадували це, але лиш жартома. Тепер же синдром набув серйозного характеру, хоч досі ще не надто серйозного, сподіваюсь.

Дехто з команди виявив бажання залишитись на Талассі й відверто це висловив — хто може їх за це ганити? Ще інші бажали б завершити взагалі всю нашу місію тут, забувши про Саган-2. Хто саме входить до цієї дисидентської фракції, невідомо, бо відкрито вони не виступають!

За сорок вісім годин після Ради ми мали результати голосування. Хоч воно й було таємним, не знаю, наскільки цим результатам можна вірити. За продовження місії було подано 151 голос, за завершення її тут — лише шість; четверо утримались.

Капітан Бей був задоволений. Він відчуває, що тримає ситуацію під контролем, але хоче вдатися до певних запобіжних заходів. Адже він усвідомлює, що чим далі ми тут перебуватимемо, тим сильнішим буде тиск з боку тих, які не хочуть рушати звідси. Його не турбує можливість, що серед нас виявиться кілька дезертирів: "Якщо хочуть, хай собі йдуть геть, затримувати їх не стану", — так він висловився. Та його хвилює, що незадоволення може розповсюдитися на решту екіпажу.

Тож він докладає зусиль, щоб прискорити спорудження щита. Тепер, коли відпрацьовано цілковиту автоматизацію виробництва й доставки і все йде гладко, ми плануємо замість одного робити два підйоми на добу. Якщо це вдасться, ми зможемо покинути Талассу за чотири місяці. Це ще не було оголошено, але сподіваюсь, що ніхто не протестуватиме — ані "нові талассіани", ані будь-хто інший.

А тепер про іншу справу, яка може здатися просто дурницею, але мене захопила. Пам'ятаєш, як ми, коли тільки стрілися, полюбляли читати одне одному різні художні твори? То був справді дивовижний спосіб пізнання, як жили та що відчували люди багато тисячоліть тому — задовго до того, як з'явилися сенсорні чи навіть відеозаписи...

Одного разу ти прочитала мені — хоч на рівні свідомої пам'яті я це давно забув — розповідь про високу гору в Африці з дивним ім'ям Кіліманджаро. Я поцікавився в корабельних архівах і тепер розумію, чому вона так мене переслідувала.

На великій висоті, вище снігової лінії, в цій горі була печера. А в тій печері лежало заморожене тіло великої хижої кішки — леопарда. Як це сталося, повито таємницею: ніхто сном-духом не відав, що міг робити леопард на такій височині, так далеко від своєї звичної території.

Знаєш, Евелін, я завжди пишався — чимало хто казав "хизувався" — своєю інтуїцією. Що ж, здається, дещо подібне відбувається й тут.

Вже неодноразово тут бачили — знов-таки далеко від природних місць проживання — велику й сильну морську тварину, а нещодавно її вперше спіймали. Це різновид гігантських ракоподібних, на зразок морських скорпіонів, що колись населяли земні океани.

Ми не певні, чи обдаровані вони розумом, та й подібне питання, може, взагалі нісенітне. Але, поза сумнівами, це високоорганізовані суспільні тварини з примітивними технологіями — хоч цей термін щодо них, мабуть, надто сильний. Наскільки нами виявлено, вони показують не більші здібності, ніж бджоли, мурашки чи терміти, але масштаби дій у них зовсім інші й вражаючі.

А найважливіше з усього — що вони відкрили для себе метал, хоч використовують його, здається, лише для прикрас, а єдиним джерелом постачання є крадіжки в талассіан. І такі випадки вже не раз зафіксовано.

Той недавно спійманий скорп уповз каналом прямісінько до серцевини нашої морозильної фабрики. Як досить наївно припустили, то він зробив у пошуках їжі. Але її було вдосталь там, звідки він прийшов, — принаймні за п'ятдесят кілометрів звідти.

Хотів би я знати, чому потрапив і що робив той скорп так далеко від дому; гадаю, відповідь на це питання була б вельми важлива для талассіан.

Цікаво, чи знайдемо її раніше, ніж розпочнеться моя предовга сплячка до Сагана-2.

40. Конфронтація

Тієї ж миті, як капітан Бей увійшов до кабінету президента Фаррадайна, він зрозумів, що не все гаразд.

Звичайно Едгар Фаррадайн вітав його по імені й одразу діставав карафку з вином. Цього ж разу капітан не почув "Сірдар", не побачив вина, зате йому було хоч запропоновано стілець.

— Щойно до мене надійшли деякі невтішні відомості, капітане Бей. Якщо не заперечуєте, я хотів би, щоб до нас приєднався прем'єр-міністр.

Це було, як на капітана, вперше, що президент одразу взяв бика за роги — про яке питання не йшлося б — і також уперше, що разом з Фаррадайном мав бути прем'єр.

— У такому разі, пане президент, чи можу я попросити посланника Келдора, щоб він теж до нас приєднався?

Президент, повагавшись якусь мить, відповів ствердно. Капітан з полегшенням побачив на його обличчі якусь тінь усмішки, начебто на знак визнання цих тонкощів дипломатичного етикету. Можна переважати запрошених рангом, але не чисельністю.

Прем'єр-міністр Бергман, як відав достеменно капітан Бей, являв собою реальну владу за спиною президента. За прем'єром стояв кабінет міністрів, а за кабінетом — Джефферсонівська Конституція. Така система з успіхом

функціонувала протягом останніх кількох століть, хоч капітан Бей мав передчуття, що подібна рівновага збережеться недовго: стануться чималі зміни.

Келдора знайшли швидко в покоях пані Фаррадайн, яка на ньому, як на морській свинці, випробувала свої ідеї щодо переоздоблення президентського особняка. За кілька секунд з'явився й прем'єр-міністр з непроникним, як завжди, виразом обличчя.

Коли всі посідали, президент, склавши руки, відкинувся назад у своєму пишному кріслі-каталці й звинувачувально поглянув на гостей.

— Капітане Бей, докторе Келдор, ми отримали певну інформацію, яка нас надто схвилювала. Ми бажаємо знати, чи міститься правда в повідомленні, що нині ви намагаєтесь закінчити свою місію тут — а не на Сагані-2.

Капітан Бей відчув величезне полегшення — а відтак одразу роздратування: адже це свідчило про порушення інформаційної безпеки. Він сподівався, що талассіани ніколи не дізнаються про ту петицію та про Корабельну Раду, хоч, певно, чекати таке було занадто оптимістичним.

— Пане президент, пане прем'єр-міністр, якщо й дійшли до вас подібні чутки, я можу вас запевнити, що в них немає ні зернятка правди. Навіщо б це нам щодня піднімати нагору по шістсот тонн льоду для відбудови нашого щита, як ви гадаєте? Чи завдавали б ми собі такого клопоту, якби планували лишитися тут?

— Можливо. Якщо з якихось причин ви змінили свої плани, то навряд чи станете припиняти налагоджені операції, ризикуючи викликати наші підозри.

Це швидке заперечення шокувало капітана: він явно недооцінив цих милих людей. Тоді зрозумів, що вони — або їхні комп'ютери — вже заздалегідь, мабуть, проаналізували всі можливі варіанти.

— Щира правда. Але я хотів би вам сказати — хоч це рішення конфіденційне і ще не оголошене, — що ми плануємо подвоїти продуктивність праці, аби швидше закінчити відбудову щита. Тобто плануємо не тільки не залишитись тут, а, навпаки, розпрощатися з вами якомога раніше. Я сподівався повідомити вас про це за сприятливіших обставин.

Навіть прем'єр не зміг повністю приховати свій подив, а президент навіть не намагався. Не чекаючи, доки вони прийдуть до тями, капітан Бей продовжив наступ:

— І з вашого боку було б справедливо, пане президент, коли б ви подали нам докази цього… звинувачення. Бо інакше як ми маємо його спростовувати?

Президент глянув на прем'єр-міністра. Прем'єр-міністр глянув на гостей:

— Боюсь, це неможливо. Адже це виявить наші джерела інформації.

— Тоді ми з вами зайшли в глухий кут. Ми не зможемо вас переконати, доки насправді не відлетимо — згідно з переглянутим графіком, за сто тридцять діб віднині.

Настала глибокодумна похмура тиша; тоді Келдор промовив:

— Чи можу я коротко поспілкуватися з капітаном віч-на-віч?

— Звичайно.

Коли вони вийшли, президент спитав у прем'єра:

— Чи правду вони кажуть?

— Келдор брехати не стане, цього я певен. Але, можливо, він не знає всіх фактів.

Вести далі дискусію не було часу, бо представники землян повернулися перед очі своїх звинувачів.

— Пане президент, — сказав капітан, — доктор Келдор та я згодні в тому, що нам слід депрощо вам розповісти. Ми сподівалися, що вдасться це не розголошувати — бо річ не дуже приємна і, як ми вважали, вже вирішена. Та, можливо, ми помиляємось, і в такому випадку не виключено, що потребуватимемо вашої допомоги.

Він дав короткий огляд перебігу подій, які передували Раді, і наступних, а на закінчення сказав:

— Якщо бажаєте, я готовий показати вам записи. Нам нема чого приховувати.

— Обійдемося, Сірдаре, — мовив президент, який наче скинув з плечей величезний тягар. Прем'єр-міністр, проте, ще не міг потамувати занепокоєння:

— Е-е… хвилиночку, пане президент. Це не спростовує отриманих нами повідомлень. Вони ж були дуже переконливі, як пам'ятаєте.

— Не йму сумніву, що капітан зможе все пояснити.

— Тільки коли скажете мені, про що йдеться.

Настала ще одна пауза, після чого президент потягнувся за карафкою з вином.

— Спочатку хильнемо трохи, — бадьоро проголосив він, — а вже тоді я вам скажу, як ми дізналися.

41. Розмова на подушці

Все пройшло дуже гладко, мовив собі Оуен Флетчер. Звичайно, наслідки голосування принесли йому деяке розчарування, хоч він сумнівався, наскільки точно вони відображали розкид думок на борту корабля. Адже він проінструктував двох своїх товаришів-співзмовників, аби вони голосували проти, щоб не розкрити справжньої чисельності — досі мізерної — "нових талассіан".

А от що робити далі, становило, як завше, проблему. Він був інженер, а не політик — хоча швидко схилявся до того, щоб стати ним — і вже не бачив способу залучити нових прибічників, ховаючись у тінь.

Залишалось тільки дві альтернативи. Перша й найлегша — покинути корабель перед самим відльотом, тобто просто зникнути. Капітан Бей буде надто зайнятий, щоб полювати за ними — навіть коли матиме такий намір, — а їхні друзі-талассіани надійно сховають їх до відльоту "Магеллана".

Але це буде подвійним дезертирством — нечуваним у тісній сабрівській громаді. Бо довелося б покинути своїх сплячих колег — а серед них були його власні брат та сестра. Що подумають вони про нього три століття по тому, прокинувдиись на чужому Сагані-2, коли дізнаються, що він міг відчинити для них двері Раю, але не зробив цього?

Та зараз час працює не на його користь: усі ці комп'ютерні моделювання прискорених графіків підйому несли тільки загрозу його планам. Хоч із своїми друзями він цього навіть не обговорював, альтернативи активним діям він не бачив.

Та йому весь час муляло слово "саботаж".

Роза Кілліан ніколи не чула легенди про Далілу, і порівняння з нею викликало б у дівчини жах. Вона була проста, дещо наївна північанка, захоплена — як і чимало інших юних талассіанок — чарівними посланцями Землі. А її любовний зв'язок з Карлом Бозлі був породжений першим глибоким почуттям кохання, якого зазнав і він.

Вони обоє були пригнічені самою думкою про розлуку. Й однієї ночі, коли Роза ридала на Карловому плечі, він уже не в змозі був дивитися на її страждання.

— Обіцяй, що не скажеш жодній живій душі, — сказав він, гладячи пасма її волосся, що розкинулись на його грудях. — Маю для тебе приємну новину. Це велика таємниця — ще ніхто про це не відає. Наш корабель нікуди не полетить. Ми всі залишаємось тут, на Талассі.

Роза від подиву мало не впала з ліжка.

— Може, ти кажеш це тільки для того, щоб мене заспокоїти?

— Ні, це правда. Та не прохопись жодним словечком нікому. Це має бути цілковита таємниця!

— Звичайно, коханий.

Але її найближча подруга Маріон теж ридала на плечі свого коханця-землянина, тож їй слід було сказати...

...а Маріон поділилась доброю звісткою з Поліною... яка не могла не шепнути Світлані... а та — знов-таки конфіденційно — розповіла Крістал.

А Крістал була дочка президента.

42. Уцілілий

"Справа ця аж надто неприємна, — подумав капітан Бей. — Адже Оуен Флетчер — людина хороша; я ж сам схвалив його призначення. Як він міг таке скоїти?"

Жодне пояснення, мабуть, не буде задовільне. Якби він не був сабра і не кохав ту дівчину, цього, мабуть, і не сталося б. Який термін означає сукупну дію двох чи більше чинників? Син... — ах, так: синергія. І все ж він не міг позбутися відчуття, що тут уплутані ще якісь чинники, опріч згаданих, але про них, либонь, він не дізнається ніколи.

В його пам'яті зринули слова Келдора — той завжди знаходив влучний вислів на кожен випадок — коли одного разу вони розмірковували над психологічним кліматом в екіпажі:

— Ми всі тут духовні каліки, капітане, визнаємо це чи ні. Жоден, хто пройшов крізь оті останні земні роки, не може лишитись чистеньким. І ми всі поділяємо однакове почуття провини.

— Провини? — спитав він тоді з подивом та обуренням.

— Так, хоч провина й не наша. Ми ж уцілілі — єдині вцілілі. А вцілілі завжди відчувають провину за те, що лишились живі.

То були неприємні слова, але вони можуть допомогти зрозуміти феномен Флетчера — та й багато іншого.

Ми всі — духовні каліки.

Цікаво, а в чому полягає твоє каліцтво, Мозесе Келдор, — і як ти долаєш його. Своє я знаю, і я спромігся використати його на благо своїх же побратимів-людей. Воно привело мене сюди, і я можу пишатися тим.

Може, колись у давні часи я став би диктатором чи полководцем. Замість цього я з успіхом виступав як Шеф континентальної поліції, як Головний комендант космодрому, і нарешті — як командир космічного корабля. Так мої диктаторські амбіції здійснилися в ідеалізованому вигляді.

Він підійшов до капітанського сейфа, до якого лише сам мав ключа, й просунув у проріз кодовану металеву пластинку. Дверцята плавно відчинились, там лежали паки паперів, медалі та сувеніри, а також маленький плаский дерев'яний футляр з викарбуваними сріблом літерами С.Б.

Коли капітан поклав футляр на стіл, то з радістю відчув добре знайоме збудження у стегнах. Відкривши кришку,

втупився поглядом у блискучий інструмент влади, що лежав у своєму затишному оксамитовому ложі.

Колись цим збоченням хворіли мільйони. І звичайно воно було аж ніяк не шкідливе — а в примітивних суспільствах навіть корисне. І чимало разів змінювало хід історії — на краще чи на гірше.

— Знаю, тебе вважають фалічним символом, — прошепотів капітан. — Але ж ти ще й пістолет. Я використовував тебе раніше, можу використати й знову…

Погляд у минуле не міг тривати більше ніж частка секунди, однак охопив, здавалося, цілі роки. Він усе ще стояв біля столу, коли все згасло; але, хай на мить, уся ретельна праця психотерапевтів зійшла нанівець, і ворота пам'яті розчахнулись навстіж.

Він озирнувся з жахом — але водночас був зачарований видовищем тих шалених останніх десятиріч, які винесли на поверхню все найліпше та все найогидніше, що притаманне було людству. Він згадав, як ще молодим поліцейським інспектором у Каїрі вперше віддав наказ відкрити вогонь по збунтованому натовпі. Кулі мали лише вгамувати бунтівників, але двоє тоді загинули.

Що то був за бунт? Про це він так ніколи й не дізнався — стільки наплодилося в ті останні роки всіляких політичних та релігійних рухів. А ще то була плідна пора для суперзлочинців: вони не мали чого втрачати, не мали й майбутнього, щоб заглядати в нього, тож із готовністю йшли на будь-який ризик. Більшість із них були психопати, але декотрі — мало не генії. Він подумав про Джозефа Кіддера, який мало не вкрав цілий космічний корабель. Ніхто не знав, куди він потім подівся, й

подеколи капітан Бей прокидався від жахного сну: "Тільки подумати, що один із моїх сплячих — то насправді..."

Примусове скорочення населення, цілковита заборона народжень після 3600 року, абсолютний пріоритет, який надавався розвиткові квантового двигуна та будівництву космічних кораблів класу "Магеллан", — всі ці утиски, а також і знання про неминучу приреченість, викликали такі стреси в суспільстві Землі, що здавалася дивом можливість бодай для когось уникнути долі, покинувши Сонячну систему.

Капітан Бей із захопленням і вдячністю згадав тих, хто самовіддано присвятив свої останні роки цій справі, про успіх чи невдачу якої їм так і не доведеться дізнатись.

Він знову побачив у своїй уяві останнього всесвітнього президента — Елізабет Віндзор, коли та, вкрай стомлена, але горда, покидала корабель після інспекційного огляду, повертаючись до планети, якій лишалось жити лічені дні. Втім, їй особисто судилося жити ще менше: бомба в її космольоті вибухнула якраз перед тим, як він мав приземлитися на космодромі Канаверал.

Кров усе ще холонула в капітанових жилах, коли він згадував це: адже бомба, як з'ясувалося, призначалась якраз для "Магеллана", і лише помилка з розрахунком часу врятувала цей корабель. Тепер можна було лише іронічно всміхнутися, згадавши, що відповідальність за цей замах узяли на себе обидва культи-супротивники...

Джонатан Колдуелл та його дедалі менша, але ще голосиста зграя прихильників проголошували з усе більшим відчаєм, що все буде гаразд, що Бог просто перевіряє людство, як колись перевіряв Іова. Попри те, що коїться із Сонцем,

скоро, мовляв, усе повернеться до норми і людство буде врятовано — якщо тільки ті, хто не вірує в його милосердя, не викличе його гніву. Та й тоді Він може змінити вирок…

Культ "Волі Господньої" вірував якраз у протилежне. Нарешті прийшов Судний день, і ніяких спроб не слід робити, щоб уникнути його. Навпаки, його слід вітати, бо після Страшного суду ті, хто заслужив спасіння, житимуть у вічному блаженстві.

Таким чином, хоч і з цілком протилежних міркувань, обидва культи — як колдуелліти, так і ВОГи, дійшли однакового висновку: людська раса не повинна намагатись уникнути своєї долі. Тож усі космічні кораблі мають бути знищені.

То було, мабуть, щастя, що через своє гостре суперництво ці два культи не об'єднали зусиль хоча б заради мети, яку поділяли. Фактично, після загибелі президента Віндзор, їхня ворожість переросла у смертельний двобій. Розійшлися чутки — напевно породжені Всесвітньою службою безпеки, хоч Беєві колишні колеги ніколи цього не визнали, — що бомбу підклали ВОГи, а зіпсували часову програму колдуелліти. Популярною була й зовсім протилежна версія; одна з них цілком могла бути вірною.

Все це було історією, відомою лише йому та ще купці його товаришів; скоро вона зовсім піде в небуття. Але як дивно, що "Магелланові" знову, удруге загрожує саботаж.

У протилежність до ВОГів та колдуеллітів, сабри були вельми кваліфіковані фахівці, які не могли піддатися ніякому фанатизму. Через це вони могли створити серйозніші проблеми, але капітанові Бею здавалося, що він знає, як їх вирішити.

"Ти хороша людина, Оуене Флетчере, — подумав хмуро. — Але мені свого часу доводилося вбивати й кращих. А коли я не мав інших способів, застосовував і тортури".

Щоправда, насолоди від цього не відчував ніколи й неабияк пишався цим; втім, зараз існує ліпший спосіб.

43. Допит

І ось на "Магеллані" з'явився новий член екіпажу; передчасно пробуджений від свого глибокого сну, він намагався розібратися в складній ситуації — так само, як рік тому це робив пробуджений Келдор. Пробудили його, певна річ, лиш з огляду на надзвичайні обставини. Згідно з даними, закладеними до комп'ютерів, лише доктор Маркус Стейнер, колись на Землі головний науковець Всесвітнього Бюро Розслідувань, володів знаннями та уміннями, які, на жаль, необхідні були нині.

Там, на Землі, його часто запитували, чому він обрав собі такий фах, ставши професором кримінології. І він завжди відповідав однаково: "Бо єдиною альтернативою для мене було б стати злочинцем".

Майже тиждень пішов у Стейнера на те, щоб дещо модифікувати стандартне енцефалографічне обладнання корабельної клініки й перевірити комп'ютерні програми. Тим часом четвірка сабрів перебувала під домашнім арештом, вперто відмовляючись бодай деякою мірою визнати себе винними.

Оуен Флетчер мав не дуже веселий вигляд, коли дивився, як готуються до його допиту: надто вже багато в цьому було спільного з електричним стільцем та іншими знаряддями

тортур, якими рясніла кривава історія Землі. Та доктор Стейнер швидко його заспокоїв з удаваною фамільярністю досвідченого слідчого:

— Нема чого турбуватись, Оуене: обіцяю, що ти нічого не відчуєш. Навіть не усвідомлюватимеш, які даси мені відповіді, — але сховати правду будеш неспроможний. Оскільки ти людина освічена, я тобі розповім, що саме збираюсь робити — не криючись. Як не дивно, такий підхід допомагає мені в роботі: подобається це тобі чи ні, але твоя підсвідомість довірятиме мені — й співробітничатиме зі мною.

"Що за нісенітниця, — міркував лейтенант Флетчер, — напевно ж він не гадає, що може мене так легко обдурити!" Та промовчав, коли сідав у крісло, а санітари закріпляли, не натягуючи, шкіряні ремені навколо його талії та передпліч. Він і не думав чинити опір: позаду переступали з ноги на ногу, уникаючи стрічатися з ним поглядом, двоє найкремезніших його екс-колег.

— Якщо хочеш пити чи до туалету, скажи одразу. Цей перший сеанс триватиме рівно годину; пізніше нам, можливо, потрібні будуть повторні, але коротші. Нам треба, щоб ти почувався розслаблено і зручно.

Коли зважити на обставини, останнє зауваження було надто вже оптимістичне, але всі, здавалося, сприйняли його всерйоз.

— На жаль, нам довелося поголити тобі голову, бо скальп-електроди не полюбляють волосся. І ще доведеться надіти тобі пов'язку на очі, бо інакше візуальна інформація все нам зіпсує… Тепер ти почнеш впадати у дрімоту, але будеш цілком притомним… Ми надамо тобі серію запитань, на які можливі

лише три відповіді: "так", "ні" або "не знаю". Та відповідати тобі буде не потрібно: за тебе відповідатиме твій мозок, а закладена в комп'ютер трійковологічна система розпізнає його відповіді.

І не існує абсолютно жодної можливості, що ти нам збрешеш: будь ласка, спробуй! Повір мені, цей прилад винайшли найсвітліші уми Землі — й навіть вони ніколи не спроможні були його обдурити. Якщо надходять двозначні відповіді, комп'ютер просто дещо змінює формулювання питань. Ти готовий. Дуже добре… Прошу підсилити чутність, так… Перевірте запис на каналі п'ять… Вмикайте програму.

ТЕБЕ ЗВУТЬ ОУЕН ФЛЕТЧЕР… ВІДПОВІДАЙ "ТАК" ЧИ "НІ"…

ТЕБЕ ЗВУТЬ ДЖОН СМІТ… ВІДПОВІДАЙ "ТАК" ЧИ "НІ"…

ТИ НАРОДИВСЯ В ЛОУЕЛЛ-СІТІ, МАРС… ВІДПОВІДАЙ "ТАК" ЧИ "НІ"…

ТЕБЕ ЗВУТЬ ДЖОН СМІТ… ВІДПОВІДАЙ "ТАК" ЧИ "НІ"…

ТИ НАРОДИВСЯ В ОКЛЕНДІ, НОВА ЗЕЛАНДІЯ… ВІДПОВІДАЙ "ТАК" ЧИ "НІ"…

ТЕБЕ ЗВУТЬ ОУЕН ФЛЕТЧЕР…

ТИ НАРОДИВСЯ 3 БЕРЕЗНЯ 3585 РОКУ…

ТИ НАРОДИВСЯ 31 ГРУДНЯ 3584 РОКУ…

Питання надходили з настільки короткими інтервалами, що, навіть не прийнявши трохи снодійного, Флетчер все одно

був би не в ЗМОЗІ сфальсифікувати відповіді. Втім, навіть як спромігся б, це нічого б не дало, бо вже за кілька хвилин комп'ютер встановив характер його автоматичних реакцій на питання з заздалегідь відомими відповідями.

Час від часу йшла повторна перевірка (ТЕБЕ ЗВУТЬ ОУЕН ФЛЕТЧЕР... ТИ НАРОДИВСЯ В КЕЙПТАУНІ, ЗУЛУЛАНДІЯ...), і деякі питання повторювалися знов, аби підтвердити вже отримані відповіді. Весь процес побудований був цілком автоматично й базувався на фізіологічному розгалуженні позитивних та негативних реакцій мозку.

Примітивні "детектори брехні" намагались робити те саме з не меншим успіхом, але рідко з цілковитою певністю. Знадобилися лише двісті років, щоб удосконалити технологію і тим самим революціонізувати практику застосування закону — як кримінального, так і цивільного — таким чином, що з тих пір мало як судові процеси тривали більше кількох годин.

Це був уже навіть не стільки допит, скільки комп'ютеризована — й безобманна — версія популярної колись гри під назвою "Двадцять запитань". У принципі, будь-який шмат інформації можна швидко одержати з допомогою тієї чи іншої серії запитань з відповідями "ТАК" — "НІ", і дивувало, як рідко на це їх потрібно було аж двадцять, коли досвідчена людина працювала в унісон з досвідченим приладом.

Коли рівно через годину дещо ошелешений Оуен Флетчер, хитаючись, виліз із крісла, він не мав анінайменшого уявлення про те, які запитання йому задавали і які відповіді він давав. Мав, однак, цілковиту впевненість, що нічого зайвого не ляпнув.

І тому щиро здивувався, коли доктор Стейнер бадьоро промовив:

— Рибка в сітці, Оуене. Ти нам більше не потрібний.

Професор пишався тим, що нікому й ніколи не завдавав болю, хоч добрий допитувач мусив бути бодай трохи садистом — нехай лише психологічним. Крім того, це сприяло його репутації непогрішимого, а хороша репутація — то вже півперемоги.

Він дочекався, доки Флетчер знов досяг врівноваженого стану, щоб бути відведеним назад під домашній арешт.

— О, до речі, Оуене, — сказав він йому навздогін, — той твій трюк з льодом ніколи б не спрацював.

Насправді цілком міг спрацювати, та зараз це не мало значення. Вираз обличчя лейтенанта Флетчера дав йому всю винагороду, якої прагнув, за чергову перевірку своєї майстерності.

Тепер міг знову піти спати аж до Сагана-2. Та спочатку відпочине й зазнає якомога більшої втіхи від цієї несподіваної інтермедії.

Завтра він зробить обліт Таласси та, мабуть, поплаває й поніжиться на одному з її чудових пляжів. Але зараз йому більше всього до вподоби поспілкуватися з улюбленим давнім другом.

Книжка, яку він побожно витяг з герметичної упаковки, була не просто першим виданням: нині вона була єдиним

виданням. Він відкрив її на першій-ліпшій сторінці: адже тепер практично кожну з них знав напам'ять.

Стейнер поринув у читання, і знов — на відстані п'ятдесяти світлових років од руїн Землі — над Бейкер-стріт нависнув густий туман.

— Перехресний допит підтвердив, що в цій змові вплутані лише четверо сабрів, — сказав капітан Бей. — Можемо дякувати долі, що нема потреби допитувати будь-кого ще.

— І все-таки я ніяк не збагну, на що вони могли сподіватися, — похмуро відгукнувся віце-капітан Малина.

— Навряд чи вони спромоглися б щось зробити, але, на щастя, перевіряти не довелось. Та й вони самі ще не зважились остаточно.

План А мав на меті пошкодити щит. Як ти знаєш, Флетчер був у монтажній команді. Так от, він розробляв схему перепрограмування останньої стадії підйому льодових брил. Адже якщо цій брилі, хоча б на швидкості кілька метрів на секунду, дозволити вдаритись об щось, — тоді розумієш, що буде?

Можна було зробити вигляд, що це нещасливий випадок, але залишався ризик, що наступне розслідування не забариться довести, в чому річ. Та й навіть коли б понівечити щит, його можна відновити. Флетчер плекав надію, що ця затримка дасть йому змогу здобути більше прихильників. І, можливо, в цьому таки мав слушність: зайвий рік на Талассі, і…

План Б полягав у пошкодженні системи життєзабезпечення, з тим щоб корабель слід було всім негайно покинути. Але, знов-таки, тут були аналогічні заперечення.

План В був найнебезпечніший з усіх, бо міг поставити крапку на всій нашій місії. На щастя, ніхто з сабрів не входив до двигунної команди, і дістатися двигуна їм було б украй важко…

Всі були наче в шоку, а найглибше — шеф тієї команди Роклін.

— Не так уже й важко воно було б, сер, — нарешті вимовив він, — якби вони діяли досить рішуче. Але мали б чималий клопіт із тим, щоб вивести двигун з ладу — назовсім, не зашкодивши кораблю в цілому. Маю вагомі сумніви щодо того, чи вистачило б їм на це технічних знань.

— Вони над цим працювали, — похмуро кинув капітан. — Нам слід переглянути, боюсь, усю концепцію нашої системи безпеки. Завтра на цю тему відбудеться нарада старших офіцерів — тут, опівдні.

І раптом головний медик Ньютон поставила питання, на яке ніхто інший не наважився:

— Капітане, чи підуть вони під трибунал?

— Нема потреби: адже винність їх встановлено. Згідно з корабельним Статутом, єдиною проблемою є вирок…

Всі чекали. І ще чекали.

— Дякую вам, шановне панство, — сказав нарешті капітан, і офіцери мовчки розійшлися.

Зоставшись сам-один у своїх апартаментах, він почувався злим і зрадженим. Але принаймні все скінчилося; "Магеллан" уцілів після шторму, скоєного людьми.

Ті троє інших сабрів, скоріше за все, не були небезпечні; але що робити з Оуеном Флетчером?

Йому знов подумалось про ту смертоносну цяцьку, що лежала в його сейфі. Він — капітан; неважко й нещасний випадок підлаштувати…

Ні, всі ці фантазії — геть: такого він, звичайно, ніколи не вчинить. У всякому разі, він уже вирішив і не мав сумніву, що з ним усі погодяться.

Хтось колись висловився так: кожна проблема має рішення — просте, привабливе і… хибне. Проте зараз він був певен цього, дане рішення було і просте, і привабливе, і цілком правильне.

Сабри бажають залишитися на Талассі, що ж, нехай так і буде. Він не сумнівався, що вони стануть шанованими громадянами Таласси — може, якраз такого сильного, агресивного типу, якого це суспільство потребує.

Як дивно Історія повторює себе: подібно до Магеллана, він збирається висадити на острів деяких членів команди.

Та чи карає він їх цим, чи нагороджує, йому не дано відати ще довгі триста років.

Частина VI. ЛІСИ НА ДНІ МОРСЬКОМУ

44. Шпигунський м'яч

У Морській лабораторії Північного острова помітного ентузіазму не виявляли.

— Нам потрібно ще з тиждень на ремонт "Каліпсо", — сказав директор, — і добре, що хоч знайшли полозковий апарат. Адже він єдиний на всій Талассі, і знов ризикувати його втратою ми не бажаємо.

"Мені подібні симптоми відомі, — подумала головний науковець Варлі. — Навіть на Землі останніх днів було чимало керівників лабораторій, які прагнули зберегти своє дорогоцінне обладнання чистеньким і невживаним".

— Якщо Кракан Молодший — чи Старший — знов не вибухне, я не бачу ніякого ризику. А хіба геологи не запевнили, що вулкани будуть мирні ще принаймні п'ятдесят років?

— Щодо цього я з ними заклався на невелике парі. Та скажіть відверто, чому ви вважаєте, що це така важлива справа?

"Який вузький кругозір! — подумала Варлі. — Хай навіть він — чистий океанограф, але чи можливо, щоб його зовсім не цікавила морська фауна? Та, може, я тут помиляюся: то він мене, либонь, промацує..."

— Це відкриття викликало у нас певну емоційну зацікавленість, оскільки з ним була пов'язана загибель доктора Лоренсона — на щастя, тимчасова. Але, навіть абстрагуючись від цього нещасливого випадку, скорпи, на нашу думку, — то захоплююча тема. Адже все, що можливо спізнати про інопланетний розум, колись нам стане в величезній пригоді. А вам — іще більше, бо ж вони стукають саме у ваші двері.

— Я розумію це. Мабуть, нам пощастило, що ми з ними займаємо різні екологічні ніші.

"Чи надовго? — подумала головний науковець. — Адже якщо Мозес Келдор має слушність, то..."

— Розкажіть мені про цей шпигунський м'яч. Назва, зрозуміло, інтригує.

— Такі пристрої були розроблені ще пару тисячоліть тому для служб безпеки та шпигунських операцій, але вони мають значно ширшу сферу застосування. Деякі модифікації були завбільшки десь із макове зерно, а ми маємо намір зробити апарат розміром з футбольний м'яч.

Варлі розкладала креслення на директорському столі.

— Ця модифікація призначалась якраз для підводних досліджень, і мені дивно, що ви з нею не знайомі, бо рік розробки тут, бачите, вказано 2045-й. Ми відшукали в наших банках пам'яті всю технічну документацію й заклали її у відтворювач. Перший зразок чомусь виявився непрацездатним — самі досі не знаємо чому, — а другий пройшов тестування відмінно.

Ось, бачите, акустичні генератори — частотою десять мегагерц, тож маємо міліметрову роздільну здатність. Для бажаної якості відеозображення це замало, але досить пристойно.

Процесор сигналів побудований цілком розумно. Коли цей м'яч починає роботу, він надсилає єдиний імпульс, який дає повну акустичну голограму всієї ситуації в радіусі двадцяти-тридцяти метрів. Цю інформацію він передає на частоті двісті

кілогерц до буя, що плаває зверху, а вже той її радирує на базу. На побудову першої голограми потрібно десять секунд; після того шпигунський м'яч дає наступний імпульс.

Якщо ніяких змін у голограмі не простежується, він надсилає нульовий сигнал. Але коли щось відбувається, то передає нову інформацію, і відповідно генерується нова картина ситуації.

Таким чином, ми отримуємо серію моментальних знімків з десятисекундними інтервалами, що здебільшого можна вважати задовільним. Зрозуміло, якщо події відбуваються швидше, то зображення будуть змазані. Але не можна ж досягти ідеалу; зате система працюватиме постійно, навіть у повній темряві, її важко виявити, й вона аж ніяк не марнотратна.

Директор явно зацікавився, хоча щосили намагався приховати це.

— Тямуща іграшка — й може здатися нам у роботі. Чи не можна буде запозичити у вас документацію — та ще кілька готових зразків?

— Документацію — безперечно, й ми проконтролюємо, щоб вона підходила до вашого відтворювача, тоді самі зможете виготовити скільки завгодно примірників. А от цей перший робочий зразок — і, можливо, ще два чи три — ми хочемо скинути на Скорпвілль. А тоді почекаємо й побачимо, що з того вийде.

45. Принада

Зображення було зернисте й подеколи не досить ясне, незважаючи на псевдокольорове кодування, яке показувало деталі, що їх не могло б інакше виявити око. То була сплощена 360-градусна панорама морського дна, на якій ліворуч і праворуч, скільки сягало око, виднілися водоростяні зарості, а в центрі — кілька скельових відрог. Хоч виглядало воно нерухомо, як фотографія, цифри в нижньому лівому кутку весь час змінювались, виявляючи плин часу; а епізодично, коли якийсь рух вносив зміни до зображуваної панорами, зображення раптово здригалося.

— Як бачите, — звернулась головний науковець Варлі до аудиторії, запрошеної в залу засідань Терра Нової, — коли ми занурились, поблизу не було жодного скорпа, але, певно, вони почули — або сприйняли якось — поштовх, коли наше, гм, знаряддя досягло дна. А от з'явився перший дослідник — за одну хвилину двадцять секунд.

Тепер зображення вже змінювалось різко з кожним десятисекундним інтервалом, і в кожній панорамі видно було дедалі більше скорпів.

— Я зупиню цей кадр, — мовила Варлі, — аби ви мали змогу роздивитися деталі. Бачите того скорпа праворуч? Подивіться на його ліву клешню — на ній щонайменше п'ять отих металевих браслетів! І він, здається, посідає якусь керівну посаду: в подальших кадрах інші скорпи звільняють йому дорогу — й от він досліджує, що то за таємнича купа брухту впала з їхнього неба… а це винятково добрий знімок — бачите, як він застосовує разом клішні та щупики навколо рота — ті задля сили, а ті задля точності… от він уже сіпає дріт, але наш металевий сувенір надто важкий для нього — дивіться, як пнеться, аби зрушити… а зараз, я певна, віддає накази, хоча жодного сигналу, ми не виявили… можливо, вони інфразвукові… і ось бачимо ще одного здорованя…

Зображення різко змінилось, як і кут огляду.

— Ось ми вже рухаємось: вони волочать нас по дну… і ваша правда, докторе Келдор, — вони прямують до тієї печери в скельовій піраміді… та наш пакунок завеликий, щоб затягти його всередину, — так ми, звичайно, й запланували… отут починається найцікавіше…

Коли складали подарунок для скорпів, то помізкували добряче. Так, то був майже один тільки брухт, але брухт ретельно підібраний. Там були сталеві, мідні, алюмінієві та свинцеві брусочки; дерев'яні дощечки; пластмасові трубки та пластинки; кільця залізного ланцюга; металеве дзеркало — а також декілька витків мідного дроту дібраного сортаменту. Вся ця купа важила більше ста кілограмів, і окремі її елементи були ретельно підігнані один до одного, щоб її можна було пересувати лише всю разом. Шпигунський м'яч був непримітно розташований в одному з кутків, і тримався він за допомогою чотирьох окремих коротеньких дротиків.

Тепер двоє здорованів-скорпів накинулись на купу брухту не лише одержимо, а й, здавалося, за певним планом. Їхні могутні клішні швидко перерізали дроти, які тримали все докупи, а тоді відшпурнули геть куски дерева та пластику: їх явно цікавив тільки метал.

Дзеркало спинило їх на хвилину. Вони підняли його й витріщились на власні відображення — в акустичній голограмі шпигунського м'яча, звичайно, невидимі.

— Ми чекали, що вони нападуть на нього: адже, коли помістити дзеркало в акваріум з рибами, вони кидаються в бій. Можливо, скорпи себе впізнали. А це, здається, вказує на певний ступінь розуму.

Покинувши дзеркало, скорпи потягли решткі брухту морським дном. Кілька наступних кадрів були вкрай нерізкі. А коли зображення знову стабілізувалось, картина була вже зовсім інша.

Нам пощастило: все пішло так, як ми й намічали. Вони втягли-таки нашого м'яча повз вартових у ту печеру. Але вона, виявляється, аж ніяк не є опочивальня королеви скорпів — якщо така королева насправді існує, в чому чимало сумніваюсь… Чи є якісь гіпотези?

Настала довга тиша, під час якої глядачі вивчали це дивне видовище. Нарешті хтось вимовив:

— Це, мабуть, сміттєзбірник!

— Але навіщо ж їм?..

— Дивіться: онде човновий мотор — навісний, на десять кіловатів; мабуть, хтось упустив його за борт!

— Тепер ясно, хто краде наші якірні ланцюги!

— Та навіщо? — в цьому ж нема сенсу.

— Очевидно, сенс є — для них.

Мозес Келдор кахикнув, привертаючи увагу, і це, як звикле, спрацювало.

— Хочу висловити припущення, — почав він, — яке, здається мені, дедалі більше підтверджується фактами. Ви

бачите: тут усе металеве, старанно зібране з вельми різноманітних джерел...

Далі, для розумної морської істоти метал являтиме собою щось загадкове, зовсім не схоже на жодні інші океанічні творіння природи. Скорпи, здається, ще перебувають у кам'яному віці — і з нього їм нема способу вибратись, як це зробили на Землі ми, наземні тварини. Без вогню вони приречені залишатись у цьому технологічному тупику.

На мою думку, ми бачимо, в певному розумінні, повтор того, що давним-давно відбувалося в нашому власному світі. Чи знаєте, звідки доісторична людина добувала своє перше залізо? З космосу!

Ви здивовані, і я вас за це не ганю. Адже чисте залізо ніде в природі не трапляється — бо легко ржавіє. Тож єдиним джерелом його постачання для первісної людини були метеорити. Й не дивно, що перед ними схилялися; не дивно, що наші предки вірили у надприродні істоти десь на небесах...

Чи не така сама річ відбувається тут? Я закликаю вас зважити це серйозно. Ми досі не знаємо, якого рівня розумності досягли ці скорпи. Може, вони колекціонують метали, керуючись однією лиш цікавістю, чи зачаровані — хіба, як для них, не магічними? — їхніми властивостями. Та чи відкриють, як використовувати метал для чогось іншого, опріч прикрас? Як далеко може сягнути їхній прогрес — поки вони продовжують лишатись під водою? І чи лишатимуться там вони надалі?

Друзі, вам слід, на мою думку, дізнатися про скорпів якомога більше.

Можливо, цю планету населяє, опріч вас, ще одна раса розумних істот. Чому віддасте ви перевагу — співробітництву чи боротьбі? Навіть якщо скорпи до справді розумних істот не дотягують, вони можуть становити для вас смертельну небезпеку, а можуть і принести неабияку користь. Може, вам би треба зав'язати з ними дружні стосунки…

Мені б дуже кортіло дізнатися, яким буде наступний розділ цієї історії. І цікаво — можливо, вже зараз десь серед водоростей збираються скорпи-філософи, щоб вирішити, як бути з нами?

Тож прошу вас щиро: відбудуйте ви свою космічну антену, щоб ми не втратили з вами зв'язку! Бортовий комп'ютер "Магеллана" чекатиме вашого звіту, поки доглядатиме наш сон на шляху до Сагана-2.

46. Хто б не були Боги…

— Що таке Бог? — спитала Мірісса.

Келдор зітхнув і відірвався од прадавніх архівних матеріалів, які переглядав на екрані дисплея.

— О, моя люба. Чому ти про це питаєш?

— Бо Лорен учора сказав: "На думку Мозеса, скорпи, мабуть, шукають собі Бога".

— Невже так і висловився? Що ж, я з ним побалакаю. А ти, юна дівчино, просиш мене пояснити таку річ, яка протягом тисячоліть володіла умами мільйонів, породивши більше слів, аніж будь-яка інша тема за всю людську історію. Скільки часу маєш на це сьогодні?

Мірісса посміхнулася:

— О, принаймні годину. А чи не ви мені якось казали, що нема такої важливої речі, яку не можна б розкрити одним лише реченням?

— Гм-м… Гаразд, мені ж бо за життя стрічалися речення казна-якої довжини. Що ж, спробую хоч розпочати його…

Він ковзнув поглядом по галявині за вікном бібліотеки, де тихо — але як же виразно! — вимальовувався корпус Материнського корабля. Саме тут, подумав, розпочалось на цій планеті людське життя, і тому не дивно, що це місце нагадує мені про сад Едемський. А чи я — той Змій-спокусник, який загубить його безневинність? Але ж я не стану казати такій розумній дівчині, як Мірісса, чогось такого, до чого вона не могла б сама додуматись — чи бодай здогадатися.

— Біда із словом "Бог", — повільно розпочав він, — полягає в тому, що воно ніколи не означало те ж саме для будь-яких двох співрозмовників — а філософів і поготів. Ось чому протягом третього тисячоліття воно поступово вийшло з ужитку, залишившись хіба що як беззмістовний вигук — у деяких суспільствах навіть непристойний для поважної бесіди.

Натомість виникло ціле сузір'я спеціалізованих понять, і це хоч припинило безглузді непорозуміння, які приносили людям до того дев'яносто відсотків усіх бід.

Бог-Особа, якого інколи називали Першим Богом, став називатися Альфа. Його уявляли собі як певну гіпотетичну істоту, що нібито спостерігає повсякденне життя — кожної людини, ба навіть кожної тварини! — щоб винагороджувати добро й карати зло, здебільшого вже після смерті, в неясно

визначеному тогосвітньому житті. Альфі уклонялися, молилися, на його честь виконували мудровані релігійні ритуали та зводили величезні храми…

Ще був Бог, який створив Всесвіт, після чого, можливо, вже й не мав з ним нічого спільного. Цього Бога назвали Омега. На той час, як філософи завершили розтинати Бога, вони вже використали всі двадцять з чимось літер старого грецького алфавіту, та для сьогоднішнього ранку нам цілком вистачить Альфи й Омеги. На мій погляд, якби підрахувати, скільки часу поглинули всі дискусії з цього приводу, то вийшло б не менше десяти мільярдів людино-років.

Щодо Альфи, то він був безнадійно заплутаний у релігійних віруваннях — і це призвело до його занепаду. Можливо, його культ ще існував би до самого знищення Землі, якби сила-силенна конкуруючих релігій дали одна одній спокій. Та це було неможливо, бо кожна з них претендувала на володіння Єдиною Істиною. А тому вони мусили знищувати конкурентів — що, по суті, означало не лише всі інші релігії, а й розкольників усередині своєї власної віри.

Зрозуміло, я дуже спрощую: добропорядні чоловіки й жінки часто-густо порушували настанови своїх віровчень, і цілком можливо, що на ранніх етапах людської історії релігія була навіть необхідна. Адже без страху перед надприродними карами людям ніколи не вдавалося б об'єднати зусилля на загальну користь понад рівень племені чи роду. Інша справа, що вже значно пізніше, корумпована владою й привілеями, релігія перетворилась, по суті, на антисоціальну силу, а зроблене нею добро було затьмарено значно більшим злом.

Сподіваюсь, ти ніколи не чула про такі жахливі речі, як інквізиція, полювання за відьмами, джіхади. Чи здатна ти повірити, що вже навіть після вступу людства у Космічний Вік

існували народи, де дітей можна було по закону карати на смерть лише через те, що їхні батьки належали до єретичного підрозділу того різновиду культу Альфи, який вважався державним? Тебе це шокує, але подібні речі — ба навіть гірші — коїлись одночасно з тим, коли наші предки почали досліджувати Сонячну систему.

На щастя для людства, культ Альфи поступово зійшов зі сцени — більш-менш пристойно — на початку третього тисячоліття. Його доконали захоплюючі успіхи так званої статистичної теології. Скільки часу мені залишилось? Чи не урветься у Боббі терпець?

Мірісса поглянула крізь широке вікно. Жеребець безтурботно жував собі траву біля самісінького Материнського корабля і був явно задоволений.

— Поки є що їсти, він нікуди не дінеться. Так що то була за річ — статистична теологія?

— То був переможний штурм, який покінчив з проблемою зла. А вирішальною тут виявилась поява одного вельми ексцентричного культу — вони себе називали неоманіхеями, тільки не питай мене чому — десь у середині двадцять першого століття. До речі, то була перша "орбітальна релігія": хоч усі інші теж користувалися супутниками зв'язку для розповсюдження своїх доктрин, неоманіхеї покладалися виключно на них. Вони ніде не влаштовували зборів, спілкуючись лише за допомогою телебачення.

Попри цю їхню залежність від технічного прогресу, традиції цього культу сягали давніх-давен. Вони проповідували, що Альфа дійсно існує, але уособлює зло, і кінцевою метою людства є його викриття й знищення.

На підтримку своїх вірувань вони вишикували величезний перелік жахливих фактів історії та зоології. Як на мене, то, мабуть, були люди з певними психічними збоченнями, бо відчувалося, що вони збирали ці факти з якоюсь патологічною насолодою.

Наприклад, їхнім улюбленим доказом існування Альфи був так званий Аргумент Задуму. Нині ми вже добре знаємо всю помилковість цієї аргументації, але в устах неоманіхейців вона звучала цілком переконливо й неспростовно.

Якщо маємо якусь досконало задуману систему, казали вони — і тут за їхній улюблений приклад правив цифровий годинник, — то за нею має стояти той, хто спроектував і створив її. А тепер погляньте на світ природи…

І вони примушували глянути на природу мстивим поглядом. Тут їхнім улюбленим доказом були паразити — до речі, ти сама не відаєш, які ви тут, на Талассі, щасливі без них! Я не стану викликати в тебе огиду розповідями про ті неймовірно хитромудрі способи й адаптації, до яких вдавалися різноманітні істоти, аби вторгатися в чужі організми — особливо людські — і там терзати їх, часто-густо аж до загибелі. Згадаю лише одного улюбленця неоманіхейців — комаху-наїзника.

Це чарівне створіння відкладало свої яйця всередині інших комах, спочатку паралізувавши їх, тож коли їхні личинки вилуплювалися, вони мали собі достатні запаси свіжого — живого — м'яса.

Неоманіхейці могли розводитись годинами, розписуючи різні дивини Природи як доказ того, що Альфа уособлює коли не верховне зло, то принаймні повну байдужість до людських

ідеалів моральності й добра. Не турбуйся: я не зміг би й не стану їх наслідувати.

Але мушу згадати ще один з їхніх улюблених доказів — так званий Аргумент Катастрофи. Типовий приклад, подібних до якого була безліч: шанувальники Альфи збираються в храмі, щоб благати про допомогу перед лицем загрози стихійного лиха, — і храм розвалюється, вбиваючи всіх, тоді як більшість віруючих могли б урятуватися, залишившись удома.

Неоманіхейці зібрали томи подібних жахів — лікарні та будинки престарілих, які гинули в пожежах; дитячі заклади, поглинені землетрусами чи вулканічними виверженнями; міста, зруйновані припливними хвилями, тощо — перелік був нескінченний.

Звичайно, їхні суперники з числа шанувальників Альфи не збиралися здавати свої позиції без бою. Вони зібрали не менше число протилежних прикладів — різних чудес, які коли-не-коли траплялися, рятуючи правовірних від катастрофи.

Подібні суперечки точилися — в тій або іншій формі — кілька тисяч років. Але тільки в двадцять першому столітті, завдяки розвитку нових інформаційних технологій та методів статистичного аналізу, як і ширшому розумінню теорії ймовірностей, стало можливим вирішення цієї проблеми.

На пошук відповіді пішло кілька десятиріч, і ще кілька — на те, щоб її визнали, по суті, всі розумні люди. А полягала вона ось у чому: погані речі відбуваються настільки ж часто, як і добрі; як давно вже підозрювали, Всесвіт просто підкоряється математичним законам імовірності. І, зрозуміло, в цьому не було ані найменших ознак надприродногр втручання — чи то на зло, чи то на добро.

Отже, проблеми зла взагалі ніколи не існувало. Й очікувати доброзичливості від Всесвіту настільки ж безглуздо, як уявляти собі, ніби в грі чистого випадку можна завжди вигравати.

Декотрі з прихильників культу Альфи намагались реабілітуватися, проголосивши, що їхня релігія є вірою в Цілковиту Нейтральність, за символ якої може правити дзвоноподібна крива нормального розподілу. Само собою зрозуміло, таке абстрактне божество не надто надихало віруючих.

І, поки ми не відійшли од математики, скажу, що саме ця наука завдала Альфі ще одного нищівного удару в двадцять першому (чи то було в двадцять другому?) столітті. Блискучий вчений Курт Бьодель довів, що існують певні фундаментальні, корінні межі знання, отож ідея про якусь абсолютно Всезнаючу Істоту — а таким було одне з визначень Альфи — є логічним нонсенсом. Це відкриття дійшло до нас у вигляді такого собі дешевого, але й незабутнього каламбура: "Бьодель Викреслив Бога". Учні полюбляли зображувати його на стінах кольоровими літерами Б.В.Б.; і, ясна річ, дехто читав це як "Бог Викреслив Бьоделя".

Але повернімось до Альфи. До середини тисячоліття цей культ вже остаточно зійшов нанівець. Практично всі мислячі люди, нарешті, дійшли згоди з суворим вироком, колись винесеним великим філософом Лукрецієм: всі релігії докорінно аморальні, бо породжувані ними забобони приносять більше зла, аніж добра.

Однак декілька старих культів усе-таки спромоглися зберегтись, хоч і в радикально змінених формах, аж до самого кінця Землі. А Мормони Останнього Дня й Дочки Пророка

навіть зуміли побудувати свої власні кораблі-розсіювачі. Я часто замислююсь над їхньою подальшою долею.

Після дискредитації Альфи залишився Омега — Творець Усього. З Омегою розправитись не так-то легко: адже створення Всесвіту вимагає певних пояснень. А, може, й ні? Існує така стародавня філософська байка, набагато мудріша, ніж це спершу здається. "Запитання: чому Всесвіт перебуває тут? Відповідь: а де ще йому бути?" Все, для одного ранку, думаю, цього цілком досить.

— Дякую, Мозесе, — відказала Мірісса, трохи приголомшена. — Ви все це вже колись оповідали, так?

— Аякже, і багато разів. Та обіцяй мені дещо…

— Що саме?

— Що не візьмеш на віру нічого з того, що я тут патякав, лише через те, що я так сказав. Жодна філософська проблема не вирішена й досі. Омега ж нікуди не подівся — а подеколи я замислююсь, де Альфа…

Частина VII. ІСКРИ ЛЕТЯТЬ ВГОРУ

47. Вознесіння

Її звали Каріна, і було їй вісімнадцять років. І, хоч то вперше вона перебувала вночі разом з Кумаром в його човні, але ж ніяк не вперше лежала в його обіймах. Більше того, вона, мабуть, ліпше за всіх могла претендувати на звання його дівчини номер один, за яке йшла напружена боротьба.

Хоч після заходу сонця минуло вже дві години, внутрішній з двох місяців — набагато яскравіший і ближчий, ніж загиблий земний Місяць, — був майже уповні, й пляж на відстані десь півтора кілометра від них весь був залитий холодним синім місячним світлом. Одразу за першими пальмами виднілося невеличке багаття — там ще тривав якийсь пікнік. І час від часу до них долинала ледь чутна музика, перекриваючи тихе дзижчання реактивного двигуна, ввімкнутого на мінімальні оберти. Кумар, уже досягши першочергової своєї мети, тепер нікуди не поспішав. Але, як хороший моряк, час від часу відривався од дівчини, щоб оглянути, що робиться на видноколі, та віддати короткий наказ автопілотові.

А Кумар таки правду казав, промайнула в Каріни блаженна думка. Дійсно було щось вельми еротичне в цьому м'якому й рівномірному ритмі човна, особливо коли лежати, як вони, на надувному матраці. Звідавши таке, хіба буде вона коли-небудь задоволена любовними втіхами на суші?

До того ж, Кумар, на відміну од кількох інших юнаків-тарнійців, з якими вона могла його порівнювати, був напрочуд ніжний і делікатний. Він був не з тих чоловіків, які дбали лише про власне задоволення: для нього повним було лише задоволення, поділене на двох. Поки він у мені, міркувала Каріна, відчуваю, що я для нього — єдина дівчина в світі, хоча знаю напевне, що це не так.

Каріна усвідомлювала, що вони віддаляються од селища, та це її не турбувало. Вона бажала, щоб ця мить тривала вічно, й навіть не помітила б, якби човен раптом помчав на повній швидкості у відкритий океан, де не видно землі, та хай навіть у кругосвітню подорож. Кумар знав, що робить — і не в одному розумінні цього слова. Адже її насолоді сприяло й те цілковите довір'я, яке він навіював: у його обіймах вона забула про

житейські клопоти і нелади. Майбутнього не існувало, було лише нескінченне теперішнє.

Однак час минав, і внутрішній місяць був уже значно вище в небі. В післямові кохання їхні губи ще мляво обстежували зони пристрасті, коли гідрореактивний двигун ущух, а човен поступово зупинився.

— Приїхали, — сказав Кумар, і в його голосі чулося збудження.

"Куди ж це саме "приїхали"? — ліниво подумала Каріна, коли вони розняли обійми. Здавалося, минули години відтоді, як вона востаннє глянула на берег… їй було байдуже, видно його чи ні.

Вона неквапно підвелась, намагаючись зберегти рівновагу, бо човен погойдувався, і, розплющивши очі, вдивлялася в оту казкову країну на місці, де ще не так давно було лише жалюгідне болото, гордо, хоч і неточно назване Мангровою бухтою.

Звичайно це не вперше вона стикалася з високим рівнем технології: плавильня та Головний Відтворювач на Північному острові були набагато більші за розмірами й справляли глибше враження. Та побачити цей яскраво освітлений лабіринт труб, резервуарів, кранів та маніпуляторів — сполучення корабельні й хімічного заводу, яке справно працювало в цілковитій тиші під зірками й без жодної людської істоти скільки сягало око, — було справжнім шоком — як для очей, так і для психіки.

Серед суцільної нічної тиші раптом почувся плескіт — то Кумар кинув у воду якір.

— Ходімо, — пустотливо сказав він. — Хочу щось тобі показати.

— А це безпечно?

— Звичайно: я ж тут бував безліч разів.

"І не сам, ясна річ, — подумала Каріна". Та не встигла ще нічого вимовити, як він був уже за бортом.

Вода була трохи вище за пояс і досі зберігала стільки денного тепла, що здавалась мало не гарячою. І коли Каріна з Кумаром, рука в руку, ступили на пляж, то відчули легку прохолоду від свіжого нічного вітерця. Вони вийшли з моря, помережаного крихітними хвильками, наче ті Адам з Євою, які отримали ключі від механізованого Едему.

— Не хвилюйся! — заспокійливо мовив Кумар. — Я знаю тут усе як свої п'ять пальців. Доктор Лоренсон мені все розтлумачив. Але я знайшов дещо, невідоме, на мою думку, навіть йому.

Вони йшли вздовж витягнутої плетениці труб з підсиленою теплоізоляцією, які тяглися на підпорах заввишки біля метра від землі, і Каріна вперше змогла чітко почути пульсуючий звук смоків, які гнали охолоджувану рідину по всьому цьому сплетінню водоводів та теплообмінників навколо них.

Ось підійшли до того знаменитого резервуара, де було знайдено скорпа. Води там було майже не видно: вся поверхня була вкрита майже суцільною масою переплутаних водоростей. На Талассі не було плазунів, але ці товстелезні гнучкі стебла нагадали Каріні переплетених змій.

Вони пройшли повз низку водостоків та маленьких шлюзів, на цей час зачинених, аж нарешті дійшли обширної відкритої зони, розташованої досить далеко від основного морозильного обладнання. Коли вони виходили за межі центрального комплексу, Кумар весело помахав рукою камері телеконтролю. Пізніше так ніхто й не зміг з'ясувати, чому того критичного моменту вона була вимкнена.

— Тут морозильні резервуари, — пояснив Кумар. — У кожному по шістсот тонн. Дев'яносто п'ять відсотків води, п'ять відсотків водоростей. Що тут такого смішного?

— Не смішного, а дуже дивного, — відповіла Каріна, ще всміхаючись. — Тільки подумати: наші океанські ліси опиняться десь на далеких зірках. Хто б міг таке собі колись уявити? Але ж не це є причина, чому ти мене сюди привів.

— Ні, — м'яко погодився Кумар. — Дивись…

Спершу вона не могла побачити, на що він їй вказує. Тоді її мозок спромігся збагнути, що саме там блимає в далечині, й вона зрозуміла.

То було старе диво, ясна річ. Таке робили люди вже понад тисячу років у багатьох світах. Але самій, своїми очима побачити — від цього в неї не лише перехопило подих, а й усю охопило благоговіння.

Тепер, коли вони підійшли ближче до найдальшого резервуара, вона могла це побачити чіткіше. Тоненька ниточка світла — явно не ширша, ніж пара сантиметрів! — линула вгору, до зірок, пряма й реальна, як лазерний промінь. її очі простежили за нею, аж доки вона, звузившись, не зникла з зору, не даючи змоги встановити, де саме відбулося це

зникнення. Але її погляд запаморочливо нісся все вище вгору, аж доки вперся просто в зеніт, де нерухомо висіла одна лише зірка, в той час як усі інші — блідіші, але природні — рухалися повз неї в західному напрямку. Подібно до якогось космічного павука, "Магеллан" опустив одну нитку свого павутиння й от-от підніме трофей, який прагне захопити з цього світу, що простягнувся під ним. Стоячи, нарешті, біля самого краю вже готової льодової брили, Каріна була здивована ще раз. Уся поверхня льоду була вкрита блискучим шаром золотої фольги, нагадуючи дівчині про подарунки дітям на день народження чи на щорічний Фестиваль Висадки.

— Теплоізоляція, — пояснив Кумар. — І вона справді виконана з золота — приблизно два атоми завтовшки. Без неї половина льоду знов розтанула б, іще не долетівши до щита.

З ізоляцією чи ні, але Каріна відчувала босими ногами пекучий холод, коли Кумар вивів її на заморожену брилу. Якийсь десяток кроків — і вони досягли її центра, а там побачили туго натягнуту стрічку, яка, дивно й не по-металічному виблискуючи, простяглася як не до зірок, то принаймні на тридцять тисяч кілометрів — до стаціонарної орбіти, де припаркований був зараз "Магеллан".

Вона закінчувалась у якомусь циліндричному барабані, всіяному різноманітними приладами та двигунами керування, призначеними явно діяти як рухомий і розумний захопний гак, що влучає точно в ціль після довгого спуску крізь атмосферу. Все це обладнання виглядало навдивовижу простим, навіть дещо наївним, — облудне враження, яке справляли досконалі вироби передової технології.

Каріна раптом затремтіла, але не від холоду під ногами, якого вже майже не помічала.

— А ти певен, що тут нам безпечно? — запитала вона стривожено.

— Авжеж. Вони завжди починають підйом рівно опівночі, секунда в секунду, — а до цього ще довгенько. Тут маємо чудове видовище, але не думаю, що так надовго затримаємось.

Тепер Кумар став навколішки й притулив вухо до тієї неймовірної стрічки, що з'єднувала корабель із планетою в одне ціле. Цікаво, збентежено подумала дівчина, чи розлетяться вони в різні боки, якщо стрічка раптом порветься?

— Послухай-но, — прошепотів він…

Вона не знала, чого сподіватися. Іноді, вже через роки, коли мала на те душевні сили, намагалася відтворити в пам'яті всю магію тієї миті. Але ніколи не була певна, що це їй вдалося.

Спочатку Каріні здалося, що ніби чує найнижчу ноту якоїсь гігантської арфи, чиї струни натягнуто між двома світами. Від цього звуку в неї мурашки побігли по хребту, а волосинки на потилиці заворушилися — то діяв рефлекс страху, закладений в інстинкт іще первісної людини, на яку чатувала небезпека в диких джунглях Землі.

Потім, трохи звикнувши до цього звуку, вона змогла розпізнати в ньому цілий спектр мінливих обертонів у вельми широкому діапазоні — аж до самих меж чутності й напевно далеко поза ці межі. Вони зливалися й накладалися, і їхнє звучання своєю несталістю в поєднанні з регулярною повторюваністю нагадувало морський прибій.

Чим далі вона слухала, тим більше відчувала, як це схоже на нескінченні удари хвиль об спустошений берег. їй здалося навіть, що вона чує, як космічне море накочується на береги всіх світів одночасно, — і цей звук, лунаючи крізь пронизливу порожнечу Всесвіту, вселяв жах своєю безглуздою марністю.

Аж ось вона розпізнала нові елементи в цій неймовірно складній симфонії. Почула гучні й протяжні звуки, породжувані начебто тим, що десь за тисячі кілометрів ці натягнуті струни перебирали чиїсь велетенські пальці. Метеорити? Ні, навряд. Може, якісь електричні розряди десь у буремній талассіанській іоносфері? І ще — чи то була чистісінька уява, породжена її власними неусвідомленими страхами? — їй здавалося, що час від часу чує то слабке скиглення злих духів, то примарні зойки всіх тих хворих та голодуючих діток, що загинули на Землі протягом Страхітливих Століть.

І настала мить, коли вже не під силу їй було витримувати це далі.

— Я боюся, Кумаре, — прошепотіла вона, торгаючи його за плече. — Ходімо звідси.

Але Кумар був іще весь там, серед зірок; з напіврозтуленим ротом він не відривав вуха від тієї резонуючої струни, загіпнотизований її вабливими солодкозвучними піснями. Він навіть не помітив, коли Каріна, сердита не менше, ніж перелякана, продріботіла через весь загорнутий фольгою лід, вставши на рідний ґрунт, від якого зразу потеплішало.

А не помітив, бо його вухо відчуло раптом щось нове — звуковий ряд, який наче вимагав його нагальної уваги. То звучала не інакше як гігантська струнна фанфара, якщо

можливо таку собі уявити, і звучала вона здалеку й невимовно тужливо.

Та от цей звук став наближатися й гучнішати. Такого захоплюючого звуку Кумар не чув за все життя, і юнак завмер у благоговійному трепеті. Йому навіть здавалося, що стрічкою вниз до нього стрімливо мчить щось…

Він усвідомив правду секундою пізніше, коли першим поштовхом ударної хвилі його розпластало по золотій фользі, а крига за його спиною заворушилась. І тоді востаннє Кумар Леонідас окинув поглядом тендітну красу своєї сплячої планети й побачив перекошене від жаху, підведене догори обличчя дівчини, яка пам'ятатиме цю мить до останньої хвилини свого життя.

Зістрибувати вже було запізно. І так цей Маленький Лев вознісся до мовчазних зірок — голий та самотній.

48. Рішення

Капітан Бей мав важливі проблеми й тому був радий доручити це іншому. До того ж, з роллю емісара тут ніхто не впорався б ліпше, ніж Лорен Лоренсон.

Він ніколи раніше не бачився з Леонідасами-старшими, й ця зустріч лякала його. Хоч Мірісса й запропонувала супроводжувати Лорена, він вирішив піти сам.

Талассіани шанобливо ставилися до своїх старих, намагаючись зробити все можливе для їхнього щастя та вигод. Лал та Нікрі Леонідаси мешкали в одному з невеличких селищ для пенсіонерів, які простяглися вздовж південного узбережжя острова. В їхньому розпорядженні був шестикімнатний котедж

з усіма мислимими пристроями для полегшення праці, включаючи й робота для домашніх потреб, єдиного, якого Лорену довелось побачити на Південному острові. За земними мірками, як прикинув Лорен, старим було десь під сімдесят.

Привітавшися тихим голосом, вони посідали на веранді з видом на море, між тим як робот снував туди-сюди, приносячи прохолоджувальні напої та фрукти. Лорен примусив себе скуштувати їх, а тоді, зібравши всю свою мужність, взявся за найважче завдання у житті.

— Кумар… — ім'я застряло в його горлі, й він змушений був розпочати знову. — Кумар на кораблі. Я завдячую йому своїм життям: він ризикував своїм, рятуючи мене. Ви розумієте мої почуття: я зробив би для нього все…

Знову він мусив докласти зусиль, щоб опанувати себе. Тоді, намагаючись говорити якомога бадьоріше й науково — як головний корабельний медик Ньютон під час її бріфінгу, — він почав знову:

— Його тіло майже не постраждало, бо декомпресія була повільною, замороження миттєвим. Але, звичайно, він перебуває у стані клінічної смерті — так само, як було зі мною пару тижнів тому…

Одначе наші ушкодження дуже різні. Моє… тіло… дістали раніше, ніж відбулися непоправні зміни в мозку, тому й моє оживлення було відносно простою справою.

Кумара же знайшли через кілька годин. Фізично його мозок неушкоджений — але жодних ознак мозкової діяльності не простежується.

Навіть і за цих обставин його оживлення в умовах надзвичайно розвинутої медичної технології є засадничо можливим. Згідно з нашими архівами — а вони містять усю земну історію медичної науки, — подібні зцілення вже бували, причому ймовірність успіху дорівнює шістдесяти відсоткам.

І це ставить нас перед дилемою, яку капітан Бей просив мене викласти вам відверто. Ми не маємо ні вміння, ані обладнання, аби виконати зараз таку операцію. Але, можливо, матимемо… через триста років…

Серед кількохсот фахівців-медиків, які перебувають у сплячці на борту корабля, є з десяток знавців мозку. Є й інженери, здатні зібрати й керувати роботою будь-якого необхідного обладнання як для хірургічних цілей, так і для систем життєзабезпечення. Все те, що колись мала в своєму розпорядженні Земля, знов матимемо й ми — як тільки досягнемо Сагана-2…

Він зробив паузу, щоб старі могли все це перетравити. Якраз цей неслушний момент обрав робот, щоб запропонувати свої послуги; Лорен його відігнав.

— Ми бажали б — ні, були б раді, бо це найменше, що можемо зробити, — забрати Кумара з собою. Хоч гарантувати цього ми не в стані, все ж колись він, може, знов оживе. Ми пропонуємо вам усе це продумати; часу ще вдосталь до того, як муситимете прийняти рішення.

Старе подружжя мовчки дивилося одне одному в очі, і протягом цієї затяжної миті Лорен вдивлявся в море. Яке ж воно спокійне й миролюбне! Він би й сам з радістю провів свої похилі літа тут, аби час від часу його відвідували діти й онуки…

Як і багато чого в Тарні, тут усе було майже по-земному. Не видно було, скільки сягало око, — очевидно, завдяки спеціально розробленому планові — ніякої талассіанської рослинності: всі дерева здавались йому підсвідомо знайомими.

Проте чогось істотного тут бракувало; він усвідомив, що вже довгий час — по суті, з першого дня перебування на цій планеті — не міг знайти відповідь на цю загадку. І ось раптом, неначе цей момент горя сколихнув усі куточки його пам'яті, він зрозумів, чого саме йому тут не вистачало.

Не кружляли тут у небі чайки, не наповнювали повітря найсумнішими й найтривожнішими з усіх звуків Землі.

Лал Леонідас та його дружина ще не вимовили жодного слова, але якимось чином Лорен вже знав, що рішення вони прийняли.

— Ми високо цінимо вашу турботу, лейтенанте Лоренсон; просимо висловити нашу подяку капітанові Бею.

Але на розгляд вашої пропозиції часу нам не треба. Що б там не було, Кумар для нас уже втрачений назавжди.

Навіть якщо операція буде вдалою, — а, як ви кажете, гарантій тут нема, — він прокинеться в якомусь дивному світі, знаючи, що вже ніколи не побачить рідної домівки та що всі ті, кого він любив, уже не одне століття як померли. Про це страшно й подумати. Ваші наміри добрі, але йому це не принесло б добра.

Ми знаємо, чого він сам би побажав і що слід зробити. Віддайте його нам. Ми повернемо його морю, яке він так палко любив.

Більше не було про що говорити. Лорен відчув одночасно і всепоглинаючий смуток, і величезне полегшення.

Він свій обов'язок виконав. І чекав саме такого рішення.

49. Вогні над рифом

Тепер цей маленький каяк не буде завершено вже ніколи; але він виконає свій перший і останній рейс.

До самого заходу сонця він стояв прямо на урізі води, пещений ніжними хвилями безприпливного моря. Лорена схвилювало, хоч і не здивувало, коли побачив, скільки народу прибуло віддати останню шану. Тут була вся Тарна, але багато хто і з інших місць Південного острова — ба навіть з Північного. Хоча декого, мабуть, сюди привела лише цікавість, — бо вся Таласса була приголомшена цим унікально ефективним випадком, — Лорену ще не доводилося бачити такого щирого виливу горя. Він і не уявляв собі, що талассіани здатні на такі глибокі почуття, й він укотре прокручував у думці вираз із стародавнього некролога, знайдений Міріссою в архівах: "Маленький друг цілого світу". Невідоме було походження цього вислову — мабуть, його придумав якийсь давно померлий мудрець, але ж вислів зберігся впродовж багатьох століть і на прийдешні віки.

Обнявши Міріссу й Бранта і тим висловивши їм своє безмовне співчуття, він залишив їх поруч із старими Леонідасами, до яких приєдналися численні родичі з обох островів. Він не мав бажання знайомитися з новими людьми, бо чимало з них, він усвідомлював, думали таке: "Тебе він врятував — але ти не спромігся врятувати його". Це був тягар, який йому нести до кінця днів.

Він прикусив губу, щоб утриматись од сліз, несумісних з посадою старшого офіцера найвеличнішого космічного корабля всіх часів, і відчув, як йому на підмогу включається один із захисних механізмів мозку. У хвилини найтяжчого суму буває, що єдиний спосіб зберегти самовладання — то викликати в пам'яті якийсь зовсім недоречний, хай навіть комічний образ.

Так, у Всесвіті панує досить дивне чуття гумору. Лорен майже змусив себе вгамувати посмішку; яку ж сам Кумар мав би насолоду від того останнього жарту, який зіграв з ним космос!

— Не дивуйся, — попередила була його головний медик Ньютон, відчиняючи двері до корабельного моргу, звідки війнуло льодяним повітрям з запахом формаліну. — Таке трапляється частіше, ніж ти думаєш. Іноді це буває передсмертний спазм — наче якась неусвідомлена спроба кинути виклик Смерті. А цього разу, скоріше за все, це є наслідком втрати зовнішнього тиску та наступного замерзання.

Якби не кристали льоду, що позначали м'язи цього прекрасного юного тіла, Лорен міг би подумати, що Кумар не просто заснув, але що уві сні переживає мить блаженства.

Бо з мертвого Маленького Лева випинали чоловічі достоїнства ще сильніше, ніж за життя.

Аж ось сонце сховалося за невисокими горбами на заході, і з моря потягло вечірньою прохолодою. Каяк майже без брижів ковзнув у воду зусиллями Бранта та трьох найближчих Кумарових друзів, і Лорен мав останню нагоду на мить побачити спокійне й прекрасне обличчя хлопця, якому він завдячував життям.

До цієї хвилини майже не чути було плачу, та коли четверо плавців потихеньку відтягли човен до берега, весь натовп заголосив. І тепер уже Лорен не міг, та й не хотів, стримувати сльози.

Плавно, але впевнено рухаючись у супроводі свого почесного ескорту, маленький каяк наближався до рифу. Швидка талассіанська ніч вже майже встигла опуститися, коли човен пройшов між двома сигнальними бакенами, що позначали вихід у відкрите море. Проминувши їх, він на якусь мить зник з поля зору, затулений смугою білих бурунів, що ліниво пінилися під дальнім рифом

Тепер лемент ущух; усі чекали. Аж ось на тлі напівтемного неба спалахнуло полум'я, і цілий стовп вогню наче виріс із моря. Він палав чисто й шалено, майже без диму; як довго тривало це, Лорен сказати не міг би, бо час зупинився у Тарні.

Та раптом полум'я згасло, вогняний стовп наче ринув назад у море. Запанувала суцільна пітьма, але тільки на якусь мить.

Коли вогонь зустрівся з водою, в небо здійнявся фонтан іскор. Більшість жаринок впала знов у море, але деякі, злетівши, піднімалися й далі, скільки було видно, вгору.

Так удруге вознісся до зірок Кумар Леонідас.

Частина VIII. ПІСНІ ДАЛЕКОЇ ЗЕМЛІ

50. Льодовий щит

Підйом останньої "сніжинки" мав би бути приводом для радісних торжеств; тепер же це стало лише похмурим усвідомленням виконаного завдання. За тридцять тисяч

кілометрів над Талассою останній льодовий шестикутник було встромлено на належне місце, й тим увесь щит було завершено.

Уперше майже за два роки було включено квантовий двигун, хоч на мінімальну потужність. "Магеллан" трохи зійшов зі своєї стаціонарної орбіти, взявши прискорення, щоб перевірити на міцність і цілісність той штучний айсберг, який мав летіти з ними разом геть до зірок. Проблем тут не виникло: все було зроблено відмінно. Тепер нарешті міг зітхнути з полегшенням капітан Бей, якому весь час свердлило мозок, що одним з головних конструкторів щита був не хто інший, як Оуен Флетчер, котрий нині перебував під помірно суворим наглядом на Північному острові. Цікаво, думав він, з яким настроєм дивилися Флетчер та інші вигнанці-сабри церемонію, присвячену цій події.

Спершу показали відео-ретроспективу "сніжинки". Потім у прискореному темпі прокрутили захоплюючий космічний балет, у якому величезні брили льоду підводилися до належного місця і встромлялися в дедалі більший щит. Початок показано було з нормальною швидкістю, затим прискорення наростало до останніх брил, на укладання кожної з яких ішло в фільмі вже кілька секунд. Музичний акомпанемент до цього дійства написав провідний талассіанський композитор: спочатку йшла павана — старовинний повільний танець, а кульмінацією була запальна полька, карколомний темп якої переходив наприкінці у нормальний, коли вже остання льодова брила вставлялась на місце.

Після цього пішов репортаж у прямому ефірі, де з допомогою камери, що ширяла в космосі на кілометр далі від "Магеллана", показали корабель на орбіті в тіні планети. Величезний сонцезахисний екран, який уберігав лід протягом

дня, було відсунуто, й уперше можна було побачити весь щит цілком.

Гігантський зеленувато-білий диск холодно поблискував у світлі прожекторів; скоро він стане набагато холоднішим, коли корабель вийде в простори галактичної ночі з температурою всього в кілька градусів вище абсолютного нуля. Там його зігріватимуть лише вогні далеких зірок, радіаційні витоки з корабля та ще — подеколи — енергетичні спалахи від зіткнення з космічними пилинами.

Камера помалу показувала панораму цього штучного айсберга, супроводжувану голосом, за яким легко було впізнати Мозеса Келдора:

— Люди Таласси, ми вдячні вам за цей дарунок. Під захистом льодового щита ми сподіваємося безпечно досягти нового світу, що на нас чекає — за сімдесят п'ять світлових років відстані та за триста років часу звідси.

Якщо все буде гаразд, ми ще нестимемо з собою принаймні двадцять тисяч тонн льоду, коли досягнемо Сагана-2. Цей лід буде скинуто на планету, й тепло від входження в її атмосферу перетворить його у найперший дощ, який міг коли-небудь бачити цей вічномерзлий світ. І на коротенький час, доки знов замерзне, він стане провісником ще не народжених, майбутніх океанів.

А значно пізніше наші нащадки матимуть і моря — подібні до ваших, хоч не такі глибокі й просторі. Води двох наших світів змішаються, несучи життя новій нашій домівці. І ми згадуватимемо вас із любов'ю та вдячністю.

51. Реліквія

— Яка прекрасна річ! — з шанобливістю промовила Мірісса. — Розумію, чому на Землі так високо цінувалося золото.

— Тут якраз золото — найменш істотний компонент, — відказав Келдор, виймаючи блискучий дзвоноподібний предмет з отороченого оксамитом футляра. — Можеш здогадатися, що це?

— Зрозуміло, це витвір мистецтва. Але, мабуть, для вас він важить значно більше, раз уже пронесли його крізь п'ятдесят світлових років.

— Авжеж, маєш слушність. Це точний макет величезного храма, більше ста метрів заввишки. Спочатку він складався з семи скриньок однакової форми, які одна в одну вставлялися, причому ця була найменша, й саме вона, власне, містила Реліквію. Мені подарували її давні й близькі друзі останньої моєї ночі на Землі. "Всі речі тлінні, — нагадали вони мені цю істину. — Але ми це берегли більше чотирьох тисяч років. Візьми його до зірок з нашими благословеннями".

І хоч я зовсім не поділяв їхніх вірувань, хіба міг відмовитись від такого безцінного дару? А тепер я залишу його на цій планеті, вперше відвіданій землянами, як іще один — можливо, останній — земний дарунок.

— Не кажіть так, — перебила Мірісса. — Ви залишили нам стільки дарів, що нам їх ніколи не перелічити.

Келдор тужливо всміхнувся й нічого одразу не відповів, а лише глянув у вікно бібліотеки, затримавши погляд на такому знайомому видовищі. Він тут відчував справжнє щастя, простежуючи історію Таласси й навчаючись багато чого, що

матиме неоціненне значення, коли розпочнеться колонізація Сагана-2.

"Прощавай, старий Материнський корабель, — подумав він. — Ти спрацював славно. Нам же ще летіти й летіти; нехай "Магеллан" послужить нам так само вірно, як ти послужив цим людям, яких ми щиро полюбили".

— Певен, що мої друзі це схвалили б: я свій обов'язок виконав. Цій Реліквії буде безпечніше тут, у Музеї Землі, ніж на борту нашого корабля. Адже ми можемо й не долетіти до Сагана-2.

— Обов'язково долетите. Але ви мені так і не сказали, що ж саме міститься у цій сьомій скриньці.

— Це все, що залишилося від одного з найвидатніших людей усіх часів; він заснував віру, єдину, яка ніколи не була заплямована кров'ю. Не маю сумніву, йому було б дуже втішно дізнатися, що за сорок сторіч після його смерті один з його зубів опиниться десь серед зірок.

52. Пісні далекої Землі

Настала пора прощань, пора розставань, коли розлука рівнозначна смерті. Та, попри всі сльози, що були пролиті — як на Талассі, так і на кораблі, — з'явилось також і почуття полегшення. Хоч життя вже ніколи не стане точно таким, як було, воно все-таки прийде до норми. Земляни були наче ті гості, що трохи засиділися, зловживаючи гостинністю; вже був час покидати господарів.

Тепер навіть президент Фаррадайн погоджувався з цим і вже не наполягав на втіленні своєї мрії про Міжзоряні

Олімпійські ігри. Дещо втішений він був тим, що морозильне обладнання переправили з Мангрової бухти на Північний острів, де — саме вчасно до ігор — буде змонтовано перший на Талассі каток. Чи будуть тоді ж готові ковзанярі — то була вже інша справа, але чимало юних талассіан годинами недовірливо вдивлялись у записи виступів найвидатніших спортсменів минулого.

Тим часом всі погоджувалися, що слід улаштувати якусь прощальну церемонію, аби відзначити відліт "Магеллана". На жаль, не було згоди щодо того, як це зробити. Відбулись численні приватні вечірки, що позначалися помітними фізичними та душевними перевантаженнями всіх учасників, — але досі жодного офіційного заходу.

Мер Уолдрон, заявляючи про пріоритет Тарни, вважала, що церемонію слід улаштувати біля Першої Висадки. Едгар Фаррадайн, зі свого боку, твердив, що хоч президентський палац не гумовий, все ж це ліпше місце. Якийсь дотепник запропонував як компромісне рішення Кракан, вказуючи на те, що його славетні виноградники якнайкраще підходять для прощальних тостів. Ця суперечка ще тривала, коли ініціативу тихо-мирно перехопила Талассіанська телерадіокорпорація — одна з найзаповзятливіших бюрократичних структур на планеті.

Прощальний концерт повинен запам'ятатися й багатократно відтворюватись для прийдешніх поколінь. Ніяких відео, щоб відвертали увагу, — лише музика і невеличка розповідь. Перерито було всю музичну спадщину останніх двох тисячоріч, аби не тільки згадати минуле, а й дати надію на майбутнє. То було поєднання Реквієму з Колисковою.

Ще й досі здавалося чудом, як удавалось композиторам — після того, як їхнє мистецтво досягло технологічної

досконалості, — ще знаходити щось нове й творити. Минуло вже дві тисячі років, як електроніка передала їм у повне розпорядження буквально всі чутні для людського вуха звуки, після чого вважалося, що можливості дальшої творчості вичерпано.

Дійсно, майже століття по тому в музиці панували якісь цвірінькання, гуготіння чи електроімітації відрижок, і лише потім композитори змогли оволодіти тепер уже справді безмежними можливостями й у черговий раз успішно довели, що технологію з мистецтвом цілком можна поєднати. Ніхто, щоправда, не спромігся перевершити Бетховена чи Баха, але дехто до них зумів наблизитись.

Для сучасних та майбутніх слухачів цей концерт був згадкою про незнане — бо йшлося про звуки, які належали тільки самій Землі. Неквапливий бій могутніх дзвонів, що піднімався, наче невидимий дим, вгору від шпилів стародавніх соборів; співи терплячих човнярів — давно забутими мовами — на шляху до рідного берега, коли важко веслувати проти відпливу в останніх променях Сонця перед заходом; маршові пісні армій, з якими йшли вони у битви, позбавлені вже Часом усього болю й лиха; злиті воєдино десять мільйонів голосів, коли жителі найбільших людських міст шепочуть щось, пробуджуючись на світанку; холодний танець ранкової зорі над безкраїми просторами арктичних льодів; ревіння потужних моторів машин, які поспішають автострадою вгору, до зірок… Усе це чули слухачі в музиці того вечірнього концерту — пісні далекої Землі, пронесені крізь світлові роки…

Для заключного номера програми було обрано останній великий твір у симфонічному жанрі. Написаний вже після того, як Таласса втратила зв'язок з Землею, він був зовсім невідомий для аудиторії. Однак його океанічна тема якнайбільше підходила до цього випадку, а його вплив на слухачів

перевершив усе, про що давно померлий композитор міг тільки мріяти.

"…Коли, майже тридцять років тому, я писав "Плач за Атлантидою", в моїй уяві не виникали конкретні образи; мене вабили лише емоційні реакції, а не картини дійсності; я хотів, щоб ця музика передала почуття смутку з нальотом таємниці — почуття непоправної втрати. Я не намагався змалювати звуками картину зруйнованих міст, по яких плавають зграї риб. Але нині всякий раз, коли — як подумки оце зараз — слухаю своє "Lento Lugube", виникає щось дивне…

Цей розділ починається тактом 136, коли послідовний ряд акордів, які звучать дедалі нижче аж до найнижчого органного регістра, вперше стрічається з арією для сопрано без слів, яка, навпаки, піднімається з низів дедалі вище… Вам, звичайно, відомо, що в основі цієї моєї теми лежали пісні велетенських китів — тих могутніх морських менестрелів, з якими ми помирилися пізно, надто пізно… А присвятив я цей твір Ользі Кондрашиній, і тільки вона здатна була співати ті пасажі без електронного супроводу…

Так от, коли починається вокальний ряд, мені ввижається щось реально існуюче. Ніби я стою посеред якогось величезного міського майдану — за розмірами майже такого, як площі Святого Марка чи Святого Петра. Будівлі ж навкруг усі стоять напівзруйновані, наче давньогрецькі хмари, а повалені статуї вкриті, немов запоною, морськими водоростями, чиї віти повільно колишуться туди-сюди. І все це частково занурене в густий мул.

Спочатку здається, що майдан порожній; аж ось помічаю щось… химерне. Не питайте, чому це завжди виникає несподівано, буцімто бачу все це вперше…

Посеред майдану випинається невисокий горб, а від нього розходяться радіальні лінії. Може, це зруйновані стіни, напівзанурені в мул. Але щось тут не в'яжеться; і тоді бачу, що цей горб… пульсує.

А наступної миті я вже бачу витріщені на мене два величезних немигтючих ока.

Оце й усе: нічого не стається. Нічого й не сталося тут протягом шести тисяч років — після тієї ночі, коли перешийок було прорвано і повз геркулесові стовпи ринуло море.

Це "Ленто" — моя улюблена частина, але я не міг закінчити симфонію в такій трагічній, безнадійній тональності. Звідси фінал — "Воскресіння".

Я знаю, звичайно, що платонівська Атлантида ніколи не існувала. І саме з цієї причини не може загинути. Вона назавжди залишиться ідеалом, мрією про досконалість, метою, яка ще надихатиме людину в усі прийдешні віки. Ось чому симфонія завершується тріумфальним маршем у майбутнє.

Я знаю, що існує популярне тлумачення цього маршу — мовляв, це виходить із Хвиль Нова Атлантида. Вважаю таке тлумачення надто буквальним: для мене Фінал є відображенням завоювання космосу. Та коли тільки я почув і зафіксував цю завершальну тему, то вже місяцями не міг ніяк від неї здихатися. Ці кляті п'ятнадцять нот били молотом в моєму мозку день і ніч…

Нині мій "Плач" живе своїм власним життям, зовсім окремо від мене. І навіть коли Землі не стане, він мчатиме до туманності Андромеди від передавача дальнього космічного

зв'язку потужністю п'ять тисяч мегаватів, розташованого в Кратері Ціолковського.

І коли-небудь — через багато століть чи тисячоліть — його приймуть і зрозуміють".

З "Усних мемуарів" Сергія Ді П'єтро (3411–3509).

53. Золота маска

— Ми весь час удавали, ніби вона не існує, — мовила Мірісса. — Та зараз я хотіла б її побачити — тільки кинути погляд.

Лорен трохи помовчав. Тоді відказав:

— Тобі ж відомо, що капітан Бей ще нікого не дозволяв пускати на корабель.

Звичайно, вона це знала; знала й причини такої заборони. Хоча спочатку талассіани й були дещо цим ображені, тепер уже кожен розумів, що невеликий екіпаж "Магеллана" надто зайнятий, щоб іще виконувати роль екскурсоводів — чи навіть нянечок для тих п'ятнадцяти відсотків, які раптом можуть віддатися морській хворобі в безгравітаційних відсіках корабля. Навіть президентові Фаррадайну було тактовно в цім відмовлено.

— Я розмовляла з Мозесом — а він з капітаном. Усе погоджено. Тільки до відльоту слід зберігати це в таємниці.

Лорен з подивом витріщив очі, потім засміявся. Мірісса завжди дивувала його, і це її вміння було однією з рис, які вабили до неї. З гірким присмаком смутку він мусив визнати,

що ніхто на Талассі не мав на цей привілей більших прав: адже саме її брат був досі єдиним талассіанином, кому довелось цю подорож здійснити. А капітан Бей був людина справедлива, і в необхідних випадках умів відходити від встановлених правил. Тим більше, що всього за три доби, коли корабель відлетить, це вже ніякого значення не матиме.

— А що, як на тебе нападе космічна хвороба?

— Я ніколи не страждала від морської хвороби…

— …це нічого не доводить…

— …і мене оглянула головний медик Ньютон. Вона оцінила мій рейтинг у дев'яносто п'ять відсотків. І ще запропонувала, щоб я летіла опівнічним рейсом — тоді там не тинятимуться наші, тарнійці.

— Ти все продумала, чи не так? — промовив Лорен, не приховуючи захоплення. — Я чекатиму тебе на другому посадочному майданчику за чверть години до півночі.

Він зробив паузу, потім вичавив із себе:

— Я вже сюди не повертатимусь. Будь ласка, попрощайся за мене з Брантом.

На таке випробування він наражатися не міг. Його нога не ступала в особняк Леонідасів відтоді, як Кумар здійснив останню свою подорож, а Брант повернувся, щоб утішити Міріссу. І зараз уже все було майже так, ніби Лорен ніколи не вторгався у їхнє життя.

І він, корячись невблаганній долі, йде з їхнього життя. Тепер він міг милуватися Міріссою з любов'ю, але без жадання; глибше почуття — й одне з найболючіших у його житті — наповнювало тепер його думки.

Він палко бажав і сподівався побачити свою дитину — але новий графік "Магеллана" унеможливив це. І хоч він чув, як б'ється сердечко його сина впереміж із биттям материного серця, він уже ніколи не зможе взяти його на руки.

Човниковий літак зустрічався з космічним кораблем на денній стороні планети, тож "Магеллан", коли його вперше побачила Мірісса, був від них на відстані майже сто кілометрів. І хоч вона знала його справжні розміри, все ж, поблискуючи в сонячному світлі, він їй нагадував якусь дитячу іграшку.

З десятикілометрової відстані він більшим не здавався. А ті чорні кола в центральній частині корабля здавалися їй всього-на-всього ілюмінаторами. І тільки коли безкраїй заокруглений корпус космічного корабля опинився зовсім поруч, вона побачила і збагнула, що то люки для вантажів та стикувань, і в один з них їх літак ось-ось увійде.

Коли Мірісса розстібала прив'язний ремінь, Лорен дивився на неї з побоюванням: на надто довірливого пасажира чатувала небезпека якраз у той момент, коли, нічим не стримуваний, він раптом уперше відчує, що нульова гравітація — зовсім не така насолода, як могло здаватися. Та Мірісса виглядала цілком невимушено, коли, злегка підштовхувана Лореном, пропливла крізь повітряний тамбур.

— На щастя, нам не треба переходити до відсіків з нормальною гравітацією, тож ти уникнеш необхідності

пристосовуватися двічі. Тепер залишатимешся невагома, аж доки не повернешся на Талассу.

"Було б цікаво, — подумала Мірісса, — відвідати житлові приміщення в обертовій секції корабля, але це втягло б їх у нескінченні ввічливі розмови та особисті контакти, які їй зараз найменше були потрібні". Вона раділа і з того приводу, що капітан Бей ще залишався на Талассі, і не було потреби навіть у коротенькому візиті вдячності до нього.

Полишивши тамбур, вони опинились у трубчастому коридорі чи тунелі, що простягався, здавалось, на всю довжину корабля. З одного його боку тяглися сходи, а з другого — два ряди гнучких петель, зручних як для рук, так і для ніг; вони повільно рухались вздовж паралельно розташованих пазів, але в протилежних напрямках.

— Тут не найкраще місце, коли корабель іде з прискоренням, — пояснив Лорен. — Бо тоді цей коридор перетворюється на вертикальну шахту — два кілометри завглибшки. От коли справді виникає потреба в сходах і перилах. А зараз тільки вхопитись за ту петлю, й вона тебе потягне куди треба.

Не докладаючи ніяких зусиль, вони пронеслися кількасот метрів, після чого звернули до іншого кОридора, що простягався перпендикулярно до головного.

— Полиш ті петлі, — сказав Лорен після того, як вони пролетіли ще кількадесят метрів. — Хочу тобі дещо показати.

Мірісса відпустила пас, і вони пропливли в повітрі ще, зупинившись перед довгим, але вузьким вікном у боковій стінці тунелю. Вона вдивилася крізь товсте скло в величезну, яскраво

освітлену металеву порожнину. Хоч вона майже втратила орієнтацію, та все-таки визначила, що ця велетенська циліндрична камера, мабуть, охоплює мало не всю ширину корабля — а той центральний тунель, виходить, іде вздовж її осі.

— Квантовий двигун, — гордо промовив Лорен.

Він навіть не спробував пояснити, що то за металеві та кришталеві вкриті плівкою предмети, чудернацької форми підпори в повітрі, підвішені на пружинах до стін камери, пульсуючі сузір'я вогнів чи абсолютно чорна сфера, яка, хоч виднілась невиразно, здавалось, обертається навколо своєї осі... Та потім сказав:

— Це є найбільшим досягненням людського генія — останній дар Землі своїм дітям. Колись завдяки ньому ми станемо господарями Галактики.

Мірісса здригнулась, уражена зарозумілим тоном, яким були сказані ці слова. Отакий він, колишній Лорен, яким був, коли ще не пом'якшав під впливом Таласси. "Що ж поробиш, — подумала вона; — але принаймні частково він уже змінився назавжди".

— І ти гадаєш, — тихо спитала, — що Галактика це хоч помітить?

Проте вона таки була вражена і ще довго й пильно вдивлялася у контури величезної незбагненної машини, завдяки якій крізь безодню світлових років зміг долетіти до неї Лорен. І вона не знала, чи благословляти її за це, чи, навпаки, проклинати за те, що от-от забере його геть.

Лорен провів її далі лабіринтом переходів, ближче до серця "Магеллана". Жодної живої душі за весь час вони так і не стріли; це було свідченням величезних розмірів корабля та нечисленності діючого екшажу.

— Ми вже майже там, — вимовив Лорен тепер уже притишеним та дещо урочистим голосом. — А це — наш Ангел-Хранитель.

Захоплена зненацька, Мірісса підпливла ближче, доки не зрівнялася з золотим ликом, який позирав на неї з ніші. Простягнувши до нього руку, відчула холодок металу. Отже, він реальний — а не, як спочатку їй здалося, такий собі голографічний дисплей.

— Що — чи хто — це є? — прошепотіла вона.

— Маємо на борту чимало найвеличніших шедеврів мистецтва, — мовив Лорен з сумною гордістю. — Це один з найславетніших. То був цар, який помер дуже юним — ще хлопчиком…

Лоренів голос завмер, бо в них обох виникла та ж сама думка. Міріссі довелося змигнути сльозу, щоб могла прочитати напис під маскою:

ТУТАНХАМОН

1370–1352 до н. е.

(Долина Царів, Єгипет, 1922 н. е.)

Так, він помер майже в такому ж віці, як Кумар. Золоте обличчя дивилося на них крізь безодню часу й відстані —

обличчя юного бога, загиблого в розквіті життя. В його рисах проглядали впевненість і влада, але ще не зухвала жорстокість, яку б дали йому непрожиті роки.

— Чому він тут? — спитала Мірісса, майже здогадуючись, яка буде відповідь.

— Він здався нам доречним символом. Єгиптяни вірили, що, коли вони виконають усі належні церемонії, померлий знов житиме десь у потойбічному світі. Чистісінький забобон, ясна річ, — але тут він таки став реальністю.

"Але не такою, як мені б хотілося", — з сумом подумала Мірісса. Дивлячись у чорні, як смола, очі хлопчика-царя, які споглядали її зі своєї маски з нетлінного золота, їй важко було повірити, що то був лише дивовижний твір мистецтва, а не жива істота.

Вона неспроможна була відірвати очі від цього спокійного, але гіпнотизуючого погляду крізь віки. Ще раз простягнула руку й погладила золоту щоку. Дорогоцінний метал раптом нагадав їй ту поему, яку знайшла в Архівах Першої Висадки, коли за допомогою комп'ютера шукала в літературі минулого слова втіхи. Більшість із тих сотень рядків ніяк їй не підходили, але оці ("Автор невідомий,? 1800–2100") підійшли якнайкраще:

"Для карбувальника їх лиця — відбиток мужа на монеті.

Хоча цим хлопцям не судилось зроду стати старими".

Лорен терплячи чекав, доки Міріссині думки увійдуть знов у своє звичне річище. Відтак уставив свою картку в ледь помітну щілину поруч із посмертною маскою, і круглі двері тихо відчинилися.

Перед ними виник гардероб важкого хутряного одягу, що здавався зовсім недоречним усередині космічного корабля. Але Мірісса швидко зрозуміла його необхідність, бо температура тут була значно нижча, і вона затремтіла від незвичного холоду.

Лорен допоміг їй натягти термокостюм — не така вже легка справа в невагомості, — і вони підпливли до якогось круга наче з замерзлого скла в дальній стіні цієї невеликої камери. Кришталеві двері відкрились їм назустріч подібно до годинникового скельця, і звідти вихопився вир настільки морозного повітря, що Мірісса такого не тільки ніколи не відчувала, а й навіть собі не уявляла. Тонкі жмутки сконденсованої на холоді водяної пари кружляли навколо неї наче в якомусь танці привидів. Вона поглянула на Лорена, буцімто запитуючи: "Невже ти гадаєш, що я піду туди?!"

Він же взяв її заспокійливо за руку, кажучи:

— Не хвилюйся, костюм захистить тебе, а за пару хвилин ти й обличчям не помічатимеш холоду.

Їй важко було в це повірити, але все було саме так. Плинучи за ним поза ті двері і попервах дихаючи вельми обережно, вона скоро з подивом виявила, що її відчуття зовсім не були неприємні. Навіть навпаки, її це збуджувало, й вона нарешті змогла зрозуміти, чому люди так охоче мандрували до полярних районів Землі.

Вона легко могла уявити собі, що сама туди й утрапила, бо враження мала таке, ніби пливе якимсь мерзлим, сніжно-білим світом. Навколо були лише якісь блискучі стільники, мабуть зроблені з льоду у вигляді тисяч шестикутних чарунок. Це нагадувало зменшену копію "Магелланового" щита — тільки

тут окремі секції мали лише біля метра в діаметрі й облямовані були мереживом різних трубок та дротів.

Так ось вони де — в сплячці навколо неї — всі ті сотні тисяч колоністів, для яких Земля досі лишалася буквально спогадом учорашнього дня. Що їм сниться, цікаво знати, тепер, коли вони проспали ще менше половини своєї п'ятсотрічної сплячки? А взагалі, чи бувають сни в такому туманному стані між життям та смертю? Як за Лореновим досвідом, ні; але хто може бути певним?

Міріссі доводилося бачити відеофільми про бджіл, які сновигають, роблячи свої справи, всередині вулика; вона відчувала себе теж маленькою бджілкою, коли рука в руку летіла разом з Лореном вздовж переплетення рейок та поручнів на лицьовій грані цього величезного стільника. Тепер вона вже почувалася невимушено в невагомості й навіть думати забула про лютий мороз. Та й тіла власного майже не відчувала й мусила раз у раз переконувати себе, що це аж ніяк не сон, після якого настане пробудження.

На секціях не було ніяких імен, тільки літерно-цифровий код. Лорен безпомилково спрямувався до Н-354. Натисненням кнопки шестикутний контейнер з металу та скла висунувся вперед на телескопічних полозах, відкриваючи погляду жінку, що спала всередині.

Вродливою вона не була, хоч нечесно судити про жіночу красу, не бачачи вінчаючої пишноти її волосся. Шкіра в неї була такого кольору, якого Мірісса ніколи не бачила й який, вона знала, став під кінець дуже рідкісним на Землі: він був чорний, але настільки темний, що аж синюватий. І така бездоганно гладка й чиста, що Мірісса не змогла стримати пориву заздрості; в її мозку мимоволі виник і тут же зник образ сплетених тіл — одне кольору ебенового дерева, друге

слонової кістки, — образ, який, вона знала напевно, переслідуватиме її всі прийдешні роки.

Знов подивилася на обличчя жінки. Навіть у цьому багатовіковому сні воно виявляло інтелект та рішучість. Чи змогли б ми подружитися? — замислилась Мірісса. Навряд: ми надто схожі між собою.

Отож, ти й є Кітані, і ти несеш першу Лоренову дитину геть до зірок. Та чи справді буде вона першою, як народиться за кілька сторіч після моєї? Втім, перша чи друга — я бажаю їй щастя…

Коли кришталеві двері зачинилися за ними, Мірісса ще була заціпеніла, хоч не тільки від холоду. Лорен, ніжно підтримуючи, провів її назад коридором повз Ангела-Хранителя.

Ще раз її пальці торкнулися щоки безсмертного золотого хлопця. Вона навіть відчула тепло від дотику, і це її шокувало, але тільки на мить: зрозуміла, що її тіло ще не пристосувалося до температури приміщення.

Втім, на це потрібні якісь хвилини; але скільки часу, замислилась вона, має минути, щоб розтанув лід навколо її серця?

54. Прощальне слово

Я звертаюсь до тебе, Евелін, востаннє перед тим, як розпочнеться мій найдовший сон. Я ще перебуваю на Талассі, але човниковий рейс вирушить на "Магеллан" за кілька хвилин; мені більше нема чого робити — аж до прибуття на іншу планету, триста років віднині…

Мені дуже прикро на душі, бо щойно попрощався з Міріссою Леонідас, із якою мене тут зв'язувала найтепліша дружба. Як би сподобалась вона тобі! Це, мабуть, найрозумніша особа серед усіх, кого стрічав я на Талассі, і ми провели багато годин у довгих бесідах — хоч, боюсь, деякі з них більше були схожі на монологи, за які ти мене так часто критикувала…

Звісно, питала вона мене й про Бога; але, мабуть, найтоншим її запитанням було те, на яке мені так і не вдалося дати відповідь.

Невдовзі після того, як загинув її коханий брат, вона спитала: "Яке призначення має горе? Чи виконує воно якусь біологічну функцію?"

Як дивно, що я ніколи про це не замислювався всерйоз! Цілком можливо уявити собі вид розумних істот, які успішно функціонують при тому, що своїх померлих вони згадують без будь-яких емоцій — якщо згадують взагалі. Це було б аж ніяк не людське суспільство, але існувати воно могло б принаймні не гірше, ніж колись на Землі терміти чи мурашки.

А чи не є горе випадковим — навіть патологічним — побічним продуктом кохання, яке, ясна річ, дійсно виконує суттєву біологічну функцію? Ця чудернацька думка непокоїть мене. Однак саме наші емоції роблять нас людьми; чи спроможний хтось від них відмовитись, навіть усвідомлюючи, що кожне нове кохання є ще одним заручником у тих терористів-близнюків — Часу та Долі?

Ми з нею часто розмовляли про тебе, Евелін. Для неї було загадкою, чому чоловік може кохати одну тільки жінку за ціле життя та ще й після її смерті не шукати собі іншу. Якось я піддражнив її, сказавши, що подружня вірність майже так само

дивна для талассіан, як і ревнощі; Мірісса відбила, що, мовляв, вони лише виграли, позбувшися того й того.

Мене кличуть: човниковий літак от-от буде відправлено. Тепер мушу назавжди попрощатися з Талассою. І твій образ теж починає блякнути. Хоч давати поради іншим я вмію непогано, зі своїм власним горем я, мабуть, переборщив, а це не сприяє збереженню пам'яті про тебе.

Таласса допомогла мені зцілитися. Тепер я вже скорше радітиму спогадам про тебе, аніж сумуватиму, що втратив тебе.

Якийсь дивний спокій охоплює мене. Вперше за весь час мені здається, що починаю розуміти моїх давніх друзів-буддистів з їхніми концепціями Відчуження та навіть Нірвани...

А якщо я не прокинусь на Сагані-2, так тому й бути. Тут я свою справу зробив і почуваюся цілком задоволеним.

55. Відправлення

Тримаран досяг краю водоростяних заростей майже опівночі, і Брант кинув якір на тридцятиметровій глибині. На світанку він розпочне скидати шпигунські м'ячі, створюючи огорожу між Скорпвіллем та Південним островом. Після цього всі пересування скорпів туди чи сюди фіксуватимуться. Якщо вони знайдуть якийсь із цих м'ячів та затягнуть до себе як трофей, — тим краще. Він діятиме й надалі, передаючи, поза сумнівом, навіть кориснішу інформацію, ніж у відкритому морі.

А тепер не було чого робити — тільки лежати собі й під легке погойдування човна слухати музику Радіо Тарни, чиї передачі сьогодні були напрочуд у лагідному тоні. Час від часу

передавали то якесь оголошення, то послання доброї волі, то якийсь вірш на честь гостей планети. Мало хто на обох островах спатиме в цю ніч. От Міріссі цікаво було знати, що думає зараз Оуен Флетчер та його товариші-вигнанці, яких висаджено в чужий світ на всю решту життя. Востаннє, коли їх показали по Північній відеомережі, вони зовсім не виглядали нещасними, а жваво обговорювали перспективи місцевого бізнесу.

Брант був такий спокійний, що Мірісса, яка лежала з ним поруч, дивлячись на зірки, могла б подумати, що він спить, коли б не стискував її руку міцно, як завжди. Він змінився — може, навіть більше, ніж вона. Став менш нетерпимим, більш уважним до інших. І найголовніше — він уже прийняв майбутню дитину, сказавши так ніжно, що Міріссу це розчулило до сліз: "Він матиме не одного, а двох батьків".

Тепер Радіо Тарни почало заключний і зовсім непотрібний відлік часу до старту — перший, які доводилося чути коли-небудь талассіанам, як не рахувати історичних записів минулого. "Чи побачимо бодай що-небудь? — думала Мірісса. — Адже "Магеллан" перебуває над протилежною — океанічною — півкулею, в зеніті полудня. Між нами — ціла планета..."

— ...Нуль! — проголосило Радіо Тарни — й одразу захлинулося в гучному реві фонового шуму. Брант зменшив звук до мінімуму, і тут вибухнуло небо.

Кільцем по всьому видноколі сяяв вогонь. З півночі, півдня, сходу, заходу — все було однаково. Довгі стрічки полум'я виривалися з океану на півнеба вгору, утворюючи таку світову зірницю, якої Таласса ніколи ще не бачила — та й ніколи не побачить знову.

Вона була прекрасна, але вселяла трепет. І тепер Мірісі стало зрозуміло, чому "Магеллан" розташувався з протилежного боку, хоч те, що вони бачили, була не робота самого квантового двигуна, а лише струмені розсіяної енергії, які при цьому витікали, нешкідливо поглинаючись потім іоносферою. Лорен розповідав їй щось таке незбагненне про якісь ударні хвилі суперпростору, додаючи, що навіть самі винахідники двигуна не могли пояснити цього явища.

На мить їй подумалось: а що собі вигадають скорпи з приводу отакого небесного фейєрверка? Адже певна частина цього променевого шаленства напевне пройде крізь водоростяні ліси до них, освітлюючи їхні підводні міста.

Можливо, то була лише уява, але здавалося, що багатобарвні пучки променів, які утворювали світлову корону, повільно здіймаються в небесне склепіння. Джерело їхньої енергії нарощувало швидкість, прискорюючись на своїй орбіті й залишаючи Талассу назавжди. Та минуло кілька хвилин, доки Мірісса змогла упевнитись у цьому русі; в той же час яскравість усього сяйва теж помітно зменшилась.

Раптом несподівано все стихло. Й Радіо Тарни знову вийшло в ефір, повідомляючи задиханим голосом:

— … все згідно з планом… корабель здійснює переорієнтування… ще будуть інші прояви, але вже не такі видовищні… всі початкові стадії виходу у відкритий космос здійснюватимуться по той бік планети, але ми зможемо безпосередньо спостерігати "Магеллан" рівно через три доби, коли він покидатиме нашу систему…

Мірісса ледве чула ці слова, бо пильно вдивлялася в небо, до якого вже почали повертатися зірки — зірки, на котрі

віднині не зможе дивитися, щоб не згадувати Лорена. Тепер її захлюпнули почуття; сльози, як вона ще їх має, вихопляться пізніше.

Брант обійняв її, і їй стало затишно перед лицем космічної самотності. До цього світу вона належить, і її серце більше не збочить. Бо нарешті збагнула: хоч Лорена покохала за його силу, Бранта кохає за його слабкість.

"Прощай, Лорене, — прошепотіла вона, — і хай тобі щастить у тому далекому світі, який ти й твої діти підкорятимете для людства. Та хоч інколи думай про дівчину, залишену тобою триста років тому на шляху з Землі".

Погладжуючи з незграбною ніжністю її волосся, Брант бажав знайти слова втіхи для неї, але розумів, що мовчання найкраще. Він не відчував себе переможцем: хоч Мірісса знов повернулась до нього, їхнім давнім безтурботним стосункам прийшов безповоротний край. Всю решту їхнього життя, Брант знав, між ними витатиме дух Лорена — людини, яка не постарішає ані на день, коли вони вже будуть прах і тлін.

Коли трьома днями пізніше "Магеллан" піднявся над східним горизонтом, він був як зірка настільки яскрава, що засліплювала очі, попри те, що квантовий двигун було старанно скеровано таким чином, що більшість його радіаційного випромінення пройде повз Талассу.

Тиждень за тижнем, місяць за місяцем він поступово блякнув, хоч навіть у денному небі його ще легко було знайти, коли точно знати, куди слід дивитися.

Востаннє Мірісса бачила його незадовго до того, як їй зрадив зір. Протягом кількох днів квантовий двигун, мабуть,

випромінював струмені — на такій відстані вони вже не могли завдати шкоди — в напрямку Таласси.

Він був уже за п'ятнадцять світлових років звідси, але її онуки могли безпомилково показати голубу зірку третьої величини, яка сяяла прямо над сторожовими вежами електризованого протискорпового бар'єра.

56. Під межею поділу

Вони ще не були розумні, але відзначалися цікавістю — а то був перший крок на нескінченнім шляху.

Як і численні ракоподібні, що колись панували в земних морях, вони могли існувати й на суші. Та до останніх сторіч для цього було надто мало спонук: величезні водоростяні ліси забезпечували всі їхні потреби. Довгим тонким листям вони харчувались, а міцні стебла правили їм за матеріал для примітивних артефактів.

Вони мали лише двох природних ворогів. Одним була велетенська, хоч вельми рідкісна глибоководна риба — пара хижих щелеп, поєднаних із ненажерливим шлунком. А другим — отруйна пульсуюча медуза, рухливий різновид гігантського поліпа, — яка подеколи вкривала смертю, як килимом, усе дно морське, залишаючи після себе знебарвлену пустелю.

Якщо не рахувати спорадичних екскурсій поза межі поділу повітря-вода, скорпи могли ціле своє життя не покидати морських глибин, бо чудово пристосувалися до цього середовища. Але — на відміну від мурашок та термітів — вони ще не ввійшли в глухий кут еволюції. І зберігали здатність реагувати на зміни.

А зміни, хоч і крихітні, дійсно прийшли до цього океанського світу. З неба стали падати дивовижні речі. Там, звідки вони взялися, їх, певно, є значно більше. І, коли скорпи будуть готові, вони вийдуть на пошуки.

Ніхто нікуди не квапився в цьому світі вічності — Талассіанському морі; мине багато років, доки скорпи наважаться зробити свій перший наскок на чужу територію, звідки їхні розвідники приносили такі дивні донесення.

Вони й гадки не мали, що інші розвідники приносять донесення про них самих. І тому, коли вони вирішать зробити вилазку, то час для неї буде напрочуд невдалий.

Їм не пощастить, що вони рушили на берег під час другого — антиконституційного, але надзвичайно успішного — терміну повноважень президента Оуена Флетчера.

Частина IX. САГАН-2

57. Голоси Часу

Космічний корабель "Магеллан" був усього лиш за кілька світлових годин льоту від Талассі, коли народився Кумар Лоренсон, в той час як його батько вже спав і про цю новину міг дізнатися лише трьомастами роками пізніше.

Він плакав від думки, що безбожно проспав, навіть не бачачи снів, ціле життя своєї першої дитини. Коли він спроможеться витримати душевну муку, то викличе з банків пам'яті аудіо— й відеозаписи, що давно на нього чекають. І зможе побачити, як його син росте й мужніє, і почує крізь віки його голос з привітанням, на яке не зможе відповісти.

І ще він побачить (а уникнути цього ніяк не зможе), як поступово старішає та давно вже мертва дівчина, котру нещодавно — якісь тижні тому — тримав у своїх обіймах. її останнє слово прощання надійде до нього зі зморщених уст, що давним-давно перетворилися на прах.

Його сум, хоч і гострий, поступово зійде нанівець. Небо попереду залите світлом нового сонця, і скоро в цьому світі, що вже втягує "Магеллан" на останню орбіту, відбудеться ще одне народження.

Коли-небудь біль ущухне; але спогади не згинуть ніколи.

ПІСЛЯМОВА

Перший натяк на те, що енергії вакууму можуть бути застосовані як рушійна сила, здається, зробив Сініті Сейке в 1969 р. ("Квантово-електричний космічний літальний апарат", 8-й Симпозіум з космічної технології та науки, Токіо).

Десятьма роками пізніше Г. Д. Фронінг з компанії "Макдонелл-Дуглас астронотікс" виклав цю ідею в Лондоні на конференції з міжзоряних студій Британських Міжпланетних Товариств (вересень 1979 р.), з наступними двома публікаціями: "Рушійні вимоги для квантового міжзоряного реактивного двигуна" (1980) та "Дослідження квантового реактивного двигуна для міжзоряного польоту" (1981).

Окрім численних винахідників так званих "космічних двигунів" невідомої природи, першим з наукових фантастів, хто використав названу ідею в літературі, був, як не помиляюсь, д-р Чарлз Шеффілд, головний науковець корпорації "Супутники Землі"; він обговорює теоретичні основи квантового двигуна (або, як називає його, "вакуум-

енергетичного двигуна") в повісті "Хроніки Макендрю" (журнал "Аналог", 1981; видавництво "Тор", 1983).

Свідомо наївні розрахунки Річарда Фейнмана подають, що в кожному кубічному сантиметрі вакууму міститься досить енергії, щоб могли википіти всі океани Землі. Інша оцінка, дана Джоном Уїлером, приводить до величини, на сімдесят дев'ять порядків ще вищої. Коли двоє фізиків світової еліти розходяться всього-на-всього на сімдесят дев'ять нулів, тоді нам, простим смертним, можна вибачити певний скептицизм; але принаймні цікаво подумати, що вакуум усередині звичайної лампочки містить у собі досить енергії, аби знищити Галактику... а може, як іще трохи постаратися, то й увесь Всесвіт.

І, сподіваюсь, історичного значення статті "Видобування електричної енергії з вакууму зчепленням заряджених пластівчастих провідників" (1984) д-р Роберт Фарвард з дослідницьких лабораторій "Х'юз" показав, що принаймні мала частка цієї енергії може бути перехоплена. Якщо її зможе запрягти як рушійну силу хто-небудь опріч наукових фантастів, тоді чисто технічні проблеми міжзоряного — чи навіть міжгалактичного — польоту були б вирішені.

А, може, й ні. Я надзвичайно вдячний д-ру Алану Бонду за його детальну математичну проробку необхідності щитового захисту для здійснення космічного польоту, описуваного в цьому романі, і за те, що вказав на зрізаний конус як на найдоцільнішу форму такого щита. Цілком може виявитися, що фактором, який обмежує швидкість міжзоряного польоту, є якраз не енергетична проблема, а руйнування щита пилинами та протонне випаровування.

Історію та теорію "космічного підйомника" можна знайти в моєму зверненні до Тридцятого конгресу Міжнародної

федерації астронавтики (Мюнхен, 1979) "Космічний підйомник" — "мислений експеримент" чи ключ до Всесвіту?". Я також розвивав цю ідею в романі "Фонтани Раю" (1978).

Перші досліди в цьому напрямку, коли корисний вантаж подаватиметься з човникового космічного корабля в атмосферу на стокілометрової довжини "пуповині", розпочнуться одночасно з публікацією цього роману.